

USAID
АМЕРИКАНЫН ЭЛИНЕН

“КЫРГЫЗ ЭКСПОРТ”
БОРБОРУ

Кыргызстан

Экспорттоо боюнча өлкөлүк жол көрсөткүч

Германия

2023

"Кыргыз Экспорт" экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү борбору жөнүндө

Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу "Кыргыз Экспорт" экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү борбору 2023-жылдын сентябрь айында түзүлүп, 2024-жылдын февраль айында өз ишин баштаган. Борбор Кыргыз Республикасынын экспорттук потенциалын стимулдаштыруу боюнча чараларды иштеп чыгууга жана ишке ашырууга катышуу, экспорттоону илгерилетүү бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын эл аралык жана региондор аралык тышкы экономикалык байланыштарын өнүктүрүү, экспортту илгерилетүү жолу менен Кыргыз Республикасынын экономикасын диверсификациялоого көмөктөшүү жана экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү менен байланышкан маселелер боюнча мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан баштап эл аралык уюмдардын, бизнес-коомчулуктардын координацияланышын жана өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылуу милдеттерин өзүнө алды.

USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасы жөнүндө

USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасы бажылык жана жеке контроль жол-жоболорун шайкеш келтирүү, соода жана инвестициялар маселелеринде мамлекеттик жана жеке секторлордун ортосундагы өнөктөштүктү бекемдөө, коммерциялык ишканалардын ортосунда трансчек аралык өз ара аракеттенүүнү бекемдөө, ошондой эле соода чөйрөсүндөгү гендердик маселелерди чечүү жолу менен Борбордук Азияда экономикалык өсүүгө жана экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө көмөк көрсөтүү үчүн региондогу соода чөйрөсүндө өз ара аракеттенүүнү жакшыртууга багытталган. USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасынын алкагында соода чөйрөсүндө аялдардын мүмкүнчүлүктөрүнө жолто болгон учурдагы саясаттарды жана практикаларды кайра карап чыгуу жана ошондой аялдарга кыйынчылыктарды жеңүүдө көмөк көрсөтүү боюнча чараларды иштеп чыгуу жолу менен соода жана коммерция чөйрөсүндөгү ишкер-аялдарга колдоо көрсөтүлөт.

Дисклеймер

Ушул басылма № 720-115-21-С-0002 контракттын шарттарына ылайык АКШнын Эл аралык өнүгүү боюнча агенттигинин Борбордук Азиядагы офисинин, Азия боюнча бюросунун жардамы менен мүмкүн болду. Ушул жерде айтылган пикирлер автордун(-лордун) пикирлерин билдирип, сөзсүз эле АКШнын Эл аралык өнүгүү боюнча агенттигинин позициясын чагылдырбайт.

МАЗМУНУ

КЫСКАЧА МАЗМУНУ	8
КИРИШ СӨЗ	9
1-БӨЛҮМ: ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ	10
ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ФАКТТАР	10
САЯСИЙ ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ	10
СОЦИАЛДЫК-ДЕМОГРАФИЯЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ	12
ТЕХНОЛОГИЯЛЫК ТЕНДЕНЦИЯЛАР	15
ЛОГИСТИКАНЫН СЕРЕБИ	17
ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ	18
2-БӨЛҮМ: ИМПОРТТУ ТЫШКЫ СООДАЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ	25
ГЕРМАНИЯНЫН (ЕВРОБИРИМДИКТИН) СООДА РЕЖИМИНИН СЫПАТТАМАСЫ.....	25
ИМПОРТТУ БАЖЫЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ ЖАНА САЛЫК САЛУУ	28
ТАРИФТИК ЭМЕС ЖӨҢӨӨ ЧАРАЛАР	30
3-БӨЛҮМ: НЕГИЗГИ ЭКСПОРТТУК СЕКТОРЛОРДУ ТАЛДОО	40
КЫРГЫЗСТАНДАН ЖАПОНИЯГА ЭКПОРТТООНУН ПОТЕНЦИАЛДУУ МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ	40
ЭТ РЫНОГУН ТАЛДОО	44
БАЛЫК ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО	46
СҮТ РЫНОГУН ТАЛДОО	48
БАЛ РЫНОГУН ТАЛДОО	52
ЖАШЫЛЧА-ЖЕМИШ РЫНОГУН ТАЛДОО	53
ДАЯР ТАМАК-АШ ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО	61
КИЙИМ РЫНОГУН ТАЛДОО	68
4-БӨЛҮМ: ИШКЕРЛИК КЫЗМАТТАШТЫК ЛАНДШАФТЫНЫН СЕРЕБИ	73
КЫЗМАТТАШУУНУН ӨКМӨТ АРАЛЫК ПЛАТФОРМАЛАРЫ	74
НЕГИЗГИ СООДА КӨРГӨЗМӨЛӨРҮНҮН ЖАНА В2В АЯНТЧАЛАРЫНЫН ТИЗМЕСИ... 75	75
МАМЛЕКЕТТИК УЮМДАРДЫН ЖАНА БИЗНЕС-АССОЦИАЦИЯЛАРДЫН ТИЗМЕСИ... 76	76

Список таблиц

1-таблица. Германияга келген туристтер (аймактар боюнча)	14
2-таблица. КР менен Германиянын ортосундагы үзгүлтүксүз авиакаттамдардын тизмеси	18
3-таблица. Германиянын ТОП 10 экспорттук тармагы, млрд АКШ долл.....	24
4-таблица. Германиянын ТОП 10 импорттук тармагы, млрд АКШ долл	24
6-таблица. 2019 жана 2022-жылдардагы тарифтердин түзүмү, анын ичинде ЖПС+	29
6-таблица. КРнын тышкы соода жүгүртүүсү, миң АКШ долл.....	40
7-таблица. Германияга экспорттоо үчүн потенциалдуу товардык позициялардын талдоосу	41
8-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Германиянын эт импорту	45
9-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Германиянын балык импорту ...	47
10-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Германиянын эжигей импорту	50
11-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын ак май импорту.....	51
12-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын бал импорту.....	53
13-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Германиянын буурчак импорту.....	54
14-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын мөмө-жемиш импорту.....	57
15-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын жашылча импорту.....	58
16-таблица. 2022-жылы Германиядан жаңгак жана кургатылган жемиштердин импорту өлкөлөр боюнча	60
17-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын наабайкана продукциянын импорту	63
18-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын шире импорту	66
19-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын бөтөлкөгө куюштурулган суу импорту	67
20-таблица. Аялдар кийими рыногундагы лидерлер	69
21-таблица. Эркектер кийиминин рыногундагы лидерлер.....	70
22-таблица. 2022-жылдагы Германиянын кийим импорту (61 жана 62-товардык топтор)	71
23-таблица. Германиядагы көргөзмөлөрдүн тизмеси	75
24-таблица. Германиянын мамлекеттик жана башка уюмдарынын байланыш маалыматтары	76

Список изображений

1-сүрөт. Германия калкынын динамикасы жана 2050-жылга чейинки болжолу, млн адам.....	12
2-сүрөт. Германиянын калкын жынысы жана курагы боюнча бөлүштүрүү (2022-жыл)	13
3-сүрөт. Германиянын жумушчу күчүнүн статистикасы (15 жаштан жогору), миң адам.....	13
4-сүрөт. Германия калкынын жарандыгы боюнча курамы (2023-жыл), млн адам	15
5-сүрөт. Германияда жана дүйнөдөгү онлайн соодага таасир этүүчү факторлор	16
6-сүрөт. Тармактын даярдыгынын индекси	17
7-сүрөт. 2023-жылы Логистиканын натыйжалуулугу индексиндеги Германиянын көрсөткүчтөрү.....	17
8-сүрөт. Германиянын ИДПсы учурдагы баалар боюнча, млрд АКШ долл	19
9-сүрөт. 2022-жылдагы экономика сектору боюнча ИДП (учурдагы баалар боюнча, евро).....	19
10-сүрөт. 2012-2022-жылдардагы Германиядагы инфляциясы жана анын 2028-жылга чейинки болжолу	20
11-сүрөт. Акыркы 5 жылдагы EURUSD индексинин динамикасы	21
12-сүрөт. ЕББ пайыздык чен динамикасы (10 жыл).....	22
13-сүрөт. 2013–2022-жылдардагы Германиянын тышкы соода жүгүртүүсүнүн көрсөткүчтөрү.....	23
14-сүрөт. 2022-жылдагы Германиянын соода өнөктөштүрүнүн Топ-10.....	23
15-сүрөт. ЕБ Соода келишиминин тармагы (2022-жылдын декабрына карата).....	26
16-сүрөт. Германияда эт сатуунун динамикасы жана болжолу, миң тонна	44
17-сүрөт. Германияда «козу жана эчкинин» этин сатуу каналдары, миң тонна	45
18-сүрөт. Германияда балык жана деңиз азыктарын сатуу динамикасы жана болжолу.....	46
19-сүрөт. Германиянын «Балык» сатуу каналдары, миң тонна	47
20-сүрөт. Германияда эжигей сатуунун динамикасы жана болжолу	49
21-сүрөт. Германиядагы “Эжигейлер” сатуу каналдары, миң тонна.....	49
22-сүрөт. Германиянын ак майды сатуунун динамикасы жана болжолу	50
23-сүрөт. Германиянын «Ак май» сатуу каналдары, миң тонна	51
24-сүрөт. Германияда бал сатуу динамикасы жана болжолу	52
25-сүрөт. Германиядагы бал сатуу каналдары, миң тонна	52
26-сүрөт. Германияда буурчак өсүмдүктөрүн сатуу динамикасы жана болжолу	53
27-сүрөт. Германияда «Буурчак өсүмдүктөр» сатуу каналдары, миң тонна.....	54
28-сүрөт. Германияда мөмө-жемиштерди сатуунун динамикасы жана болжолу.....	56
29-сүрөт. Германиядагы мөмө-жемиш сатуу каналдары, миң тонна	56

30-сүрөт. Германияда жашылча сатуунун динамикасы жана болжолу	57
31-сүрөт. Германияда жашылча сатуу каналдары, миң тонна	57
32-сүрөт. Германияда жаңгак сатуу динамикасы жана болжолу	59
33-сүрөт. Германияда кургатылган жемиш сатуу динамикасы жана болжолу	60
34-сүрөт. Германияда жаңгактарды сатуу каналдары	60
35-сүрөт. Германияда наабайкана продукциянын сатуунун динамикасы жана болжолу	62
36-сүрөт. Германияда торт сатуу каналдары, миң тонна	62
37-сүрөт. Германияда алкогольсуз суусундуктардын сатуунун динамикасы жана болжолу, млн литр .	64
38-сүрөт. Германияда алкогольсуз суусундуктардын сатуунун динамикасы жана болжолу, млн евро.	64
39-сүрөт. Германияда алкогольсуз суусундуктарды сатуу каналдары, млн литр	65
40-сүрөт. Германияда шире рыногунун динамикасы жана болжолу	65
41-сүрөт. Германияда шире сатуу каналдары, млн литр	65
42-сүрөт. Германияда бөтөлкөгө куюштурулган суу динамикасы жана болжолу.....	67
43-сүрөт. Германияда бөтөлкөгө куюштурулган суу сатуунун каналдары	67
44-сүрөт. Аялдар, эркектер жана балдар кийимдеринин динамикасы жана болжолу	68
45-сүрөт. Германияда аялдар кийимин сатуунун түзүмү	69
46-сүрөт. Германияда эркектер кийимдерин сатуу түзүмү	70
47-сүрөт. 2022-жылы ири чекене компаниялардын жүгүртүүсү	74

Аббревиатурасы

ИДП	Ички дүң продукт
ДКН	Дүң кошумча нарк
ЖПС+	ЕБ жалпы преференциялардын системасы
ДСУ	Дүйнөлүк соода уюму
АКШ долл	АКШ доллары
ЕАЭБ	Евразия экономикалык биримдиги
ЕБ	Европа Биримдиги
ЕББ	Европа Борбордук банкы
МКТ	Маалыматтык-коммуникациялык технологиялар
КР	Кыргыз Республикасы
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
млн	миллион
млрд	миллиард
Улутстатком	КРнын Улуттук статистикалык комитети
КНС	Кошумча нарк салыгы
ИИТКИ	Илимий-изилдөө тажрыйба-конструктордук иштер
ММК	Массалык маалымат каражаттары
БУУ	Бириккен улуттар уюму
ТИМ	Тышкы иштер министрлиги
СЖП	Сатып алуу жөндөмдүүлүгү паритети
ЭСК	Эркин соода келишими
АКШ	Америка Кошмо Штаттары
ТЭИ ТН	Тышкы экономикалык иштин товардык номенклатурасы
миң	миң
трлн	триллион
ГФР	Германиянын Федеративдүү Республикасы
Хорека	HoReCa – англ. Hotels, Restaurants, Catering – мейманканалардын, ресторандардын жана коомдук тамактануу рыногунун сегменти
B2B	англ. business-to-business - бизнес үчүн бизнес
COVID-19	Коронавирус инфекциясы (COVID-19)
EBA	англ. Everything But Arms – «Куралдан башкасынын баары»
EFTA	Европанын эркин соода ассоциациясы
REX	ЕБ экспорттоочулардын каттоо системасы
USAID	АКШнын Эл аралык өнүгүү боюнча агенттиги

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасы (2021–2026) Борбордук Азияда экономикалык өсүүгө жана экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө көмөк көрсөтүү үчүн аймакта соода чөйрөсүндөгү өз ара аракеттенүүнү жакшыртууга багытталган.

Ушул басылма USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасынын жана Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу «Кыргыз Экспорт» экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү борборунун ортосунда БАЭ, Катар, Сауд Аравиясы, Жапония, Корея, Германия сыяктуу артыкчылыктуу рыноктор боюнча өлкөлүк жол көрсөткүчтөрдү түзүүдө көмөк көрсөтүү боюнча кызматташтыкты билдирет.

Германия боюнча өлкөлүк жол көрсөткүч жөнүндө

Германияга экспорттоо боюнча Сиздин толук жол көрсөткүчүңүзгө кош келиңиз. Ушул чакан ресурста биз Сизге Германиянын экспорттук рыногунда ийгиликтүү багыттоого жардам берүү үчүн зарыл идеяларды жана практикалык кеңештерди беребиз.

Калкы 84 млн бир аз ашкан Германия Европадагы экономикалык күч жана маанилүү саясий лидер болуп саналат. Кытай жана АКШ кийинки дүйнөдөгү үчүнчү ири экспорттоочу жана импорттоочу Германия, адистештирилген өндүрүш, саламаттыкты сактоо жана автомобиль өнөр жайындагы мүмкүнчүлүктөрү менен белгилүү болгон алдыңкы өнөр жай өлкөсү.

Ушул жол көрсөткүчтө биз Германиянын экспорттук рыногунун негизги аспектерин, анын ичинде рынок тенденцияларын, ченемдик укуктук базаларды жана өнөр жай мүмкүнчүлүктөрүн изилдейбиз. Биз ошондой эле Германияга экспорттун атаандаштык артыкчылыктарын жана күчтүү жактарын баса белгилейбиз.

Көптөгөн мүмкүнчүлүктөргө карабастан, потенциалдуу тобокелдиктерди жана кыйынчылыктарды билүү маанилүү. Биз аларга көңүл буруп, жөнгө салуучу талаптар жана маданий өзгөчөлүктөр боюнча навигация боюнча колдонмону тартуулайбыз.

Ушул жол көрсөткүч Германиянын экспорттук рыногунда компанияңыздын ийгилиги жана анын потенциалын ачуу үчүн Сизди зарыл билимдер жана инструменттер менен жабдып, сиздин ишеничтүү шеригиңиз катары кызмат кылат.

Өлкөлүк жол көрсөткүч өзүнө Германия жөнүндө жалпы маалыматты, тышкы соода ишинин талдоосун камтыган экономикасынын серебин, өлкөнүн тышкы да, ички да экономикалык конъюктурасындагы мүмкүн болуучу тобокелдиктер жана өзгөртүүлөрдүн кесепеттери жөнүндө маалыматты чагылдыруу менен потенциалдуу рыноктордун болжолдуу серебин камтыйт. Мындан тышкары, жол көрсөткүч кыргыз продукциясын экспорттоо үчүн потенциалдуу мүмкүнчүлүктөр, продукцияны потенциалдуу сатуу өлкөсүндө импорттук операцияларды мамлекеттик жөнгө салуу, өлкөдөгү макроэкономикалык жөнгө салуу, логистика, өлкөгө баруу эрежелери, ошондой эле потенциалдуу көргөзмө платформалары жөнүндө толук маалыматты ачып берет.

КИРИШ СӨЗ

Ушул жол көрсөткүч Германиянын рыногунда өзүнүн экспорттук мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө кызыкдар Кыргызстандын ишкерлерине жана экспорттоочуларына арналган.

Өнөр жайлуу, диверсификацияланган жана туруктуу Германия Кыргызстандын сапаттуу продукциясын чыгарган ишканалар үчүн узак мөөнөттүү потенциалды жана көптөгөн мүмкүнчүлүктөрдү сунуштайт. Бул жол көрсөткүчтө биз немис рыногунун негизги аспектилерин карап чыгабыз.

Экспорттоочулар үчүн рынокко чыгууну пландаштырып жатканда, **1-бөлүмдө** сизге сунушталган өлкөдөгү жалпы кырдаалды изилдөө керек. Бул жакта Сиздер саясий жагдай, социалдык-демографиялык өнүгүү, технологиялык тенденциялар жана логистиканын сереби менен тааныша аласыздар. 1-бөлүмдүн аягында экономиканын өсүшүнүн, инфляциянын, улуттук валюта курсунун жана тышкы соода көрсөткүчтөрүн кошуп, Германиядагы экономикалык жагдайдын толук сереби берилген.

2-бөлүмдө биз Сиздер үчүн Германиянын импорттук жөнгө салуунун улуттук өзгөчөлүктөрүнө, анын ичинде соода режимине кененирээк сереп салуу, ошондой эле тамак-аш азыктарынын мисалында тарифтик жана тарифтик эмес жөнгө салуулар жөнүндө баяндама даярдадык. Бул бөлүмдө негизги жөнгө салуучу механизмдердин кыскача мазмуну, ошондой эле импортту жөнгө салуучу мамлекеттик органдардын веб-сайттарына жана порталдарына шилтемелер берилет.

Бардык өндүрүүчүлөр жана экспорттоочулар үчүн биз Германиянын рыногунун маанилүү тармактарын талдап чыктык. Бул маалымат **3-бөлүмдө** берилген, анда Сиздер рыноктордун көлөмүн, алардын өзгөчөлүктөрүн, тренддерин жана Кыргызстандан экспорттоо потенциалын изилдей аласыздар. Бул жерде биз Сиздерге акыркы статистиканын жана маркетинг аналитикасынын негизинде Германиянын рыногунун учурдагы абалын терең талдоосун сунуштайбыз. Сиздер Германиянын маанилүү секторлору жана жергиликтүү калктын керектөөчү артыкчылыктары жөнүндө биле аласыздар.

4-бөлүмдө биз Сиздер үчүн Германиядагы өнөктөштөр менен кызматташууну түзүү үчүн зарыл каналдар жөнүндө пайдалуу маалыматты даярдадык. Ошондой эле ушул жерде маанилүү мамлекеттик жана мамлекеттик эмес уюмдар, деңгээлиндеги экспорттоону пландаштырууда жана жүзөгө ашырууда маанилүү болгон маалыматтар да чогултулган. Экспорттук сатуулардын практикасына ылайык Кыргызстан экспортунун артыкчылыктуу секторлору үчүн маанилүү боло турган учурдагы соода-көргөзмө иш-чаралары жөнүндө билүү да экспорттоочулар үчүн зарыл, жана ушул маалыматты Сиздер бул бөлүмдө таба аласыздар.

Жол көрсөткүч окурмандардын ыңгайлуулугу үчүн түзүмдөштүрүлгөн жана иштелип чыккан. Мындан тышкары, анда чоң көлөмдүү статистикалык маалымдарды жалпылаган жана изилденип жаткан рыноктогу тренддерди көрүүгө мүмкүндүк берген көптөгөн инфографика берилген. Ошондой эле жол көрсөткүчтүн баардык жүрүшүндө биз Сиздер үчүн экспорттук ишти пландаштырууда маанилүү болгон киргизүүлөрдү даярдадык, жана Сиздер аларды изилдеп, эсиңиздерге тутуп алышыңыздар керек.

Биздин максат – Сиздерге экспорттук ишиңиздерде негизделген чечимдерди кабыл алууга жардам бере турган баалуу маалыматты жана аналитиканы тартуулоо. Биз ушул жол көрсөткүч Сиздер үчүн пайдалуу инструмент боло алып, Сиздерге Германияда экспортту ийгиликтүү баштоого жана көбөйтүүгө жардам берет деп ишенебиз.

1-БӨЛҮМ: ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ

Ушул бөлүмдө экспорттоочулар үчүн бизнес-чечимдерди кабыл алуу үчүн максаттуу рыноктогу чөйрөнүн шарттарын түшүнүүгө жардам берген жана максаттуу рынокто экспорттук ишти пландаштыруу үчүн маанилүү саясий, социалдык-демографиялык, технологиялык жана экономикалык факторлорду көрсөткөн маалымат берилген.

ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ФАКТТАР

Германиянын Федеративдүү Республикасы Европанын чок ортосунда жайгашкан жана улуу салттары бар космополиттик жана демократиялык өлкө.

Административдик бөлүнүш. Германия - федерация болуп саналат. Федерациянын жана 16 жердин (штаттын) өз жоопкерчилиги бар: Бавария, Баден-Вюртемберг, Берлин, Бранденбург, Бремен, Гамбург, Гессен, Мекленбург-Алдыңкы Померания, Төмөнкү Саксония, Рейнланд-Пфальц, Саар, Саксония, Саксония-Анхальт, Түндүк Рейн-Вестфалия, Тюрингия, Шлезвиг-Гольштейн.

Борбору - Берлин шаары.

Европанын борборунда жайгашкан Германияны Балтика жана Түндүк деңиздери жууйт. Түндүгүнөн Дания, чыгышынан Польша жана Чехия, түштүгүнөн Австрия жана Швейцария, батышынан Франция, Люксембург, Бельгия жана Нидерландия менен чектешет.

Аймактык аянты - 357 592 чарчы км.

Калктын саны - 84,4 млн адам (2023-жылдын январына карата). Калкынын саны боюнча дүйнөдө 19-орунда турат (Евробиримдикте 1-орун, Россияны жана Түркияны эсепке алганда Европада 3-орунда).

Абийир жана дин тутуу эркиндиги Германиянын конституциясы тарабынан кепилденген. 2021-жылдын 31-декабрына карата Германия калкынын диндер боюнча курамы: 49,7% христиандар, 3,6% мусулмандар, 4,8% башка диндер, 41,9% дин эмес.

Расмий тили - немис тили.

КР менен ГФР ортосундагы дипломатиялык мамилелер 1992-жылдын 1-февралында түзүлгөн.

Германиянын Кыргыз Республикасындагы Атайын жана Ыйгарым укуктуу Элчиси доктор Габриэла Геллил 2021-жылдын августунан бери Бишкекке аккредиттелген.

Өлкөнүн телефон коду - +49.

Улуттук валютасы – евро (аббр. EUR).

САЯСИЙ ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ

Федерациянын да, 16 жердин да өз ыйгарым укуктары бар. Мамлекеттер ички коопсуздук, мектеп жана жогорку билим берүү, маданият жана муниципалдык башкаруу маселелерине жооптуу. Ошол эле учурда жерлердин административдик органдары өздөрүнүн мыйзамдарын гана эмес, федерациянын мыйзамдарын да ишке ашырышат. Жерлердин өкмөттөрү федералдык мыйзам чыгарууга түздөн-түз бундесраттагы өкүлдөрү аркылуу катышат.

Германиядагы федерализм - мамлекеттик системага караганда көбүрөөк: ал өлкөнүн борбордон ажыратылган маданий жана экономикалык түзүлүшүн чагылдырат жана тарыхка негизделген. Саясий функциядан тышкары, жерлер да өзүнчө аймактык өзгөчөлүктү чагылдырат. Алардын бекем позициясы 1949-жылдагы Негизги Мыйзам менен бекемделген.

Федералдык канцлер федералдык өкмөттү жетектейт. Федералдык министрлер менен бирге ал федералдык өкмөттү - министрлер кабинетин түзөт.

Канцлердин директивалык компетенциялары менен катар министрликтердин жоопкерчилигинин ведомстволук принциби бар, ага ылайык алар директивалардын чегинде өз алдынча башкаруу чөйрөсүндө жетекчиликти өз алдынча ишке ашырышат, ошондой эле коллегиялдуулук принциби, ага ылайык федералдык өкмөт талаштуу маселелер боюнча көпчүлүк добуш менен чечим кабыл алат. Негизги мыйзамда министрлердин саны көрсөтүлгөн эмес. Жаңы министрлер дагы ыйгарым укуктарынын мөөнөтүндө дайындалышы мүмкүн.

Өкмөт жайгашкан жери федералдык борбор - Берлин болуп саналат. 1990-жылы Германиянын биригишине чейин ГФРдин борбору Бонн болгон. 1991-жылы июнь айында бундестаг парламент менен өкмөт Берлинге көчүп баруу чечимин кабыл алган. Бирок, алты федералдык министерстволордун штаб-квартирасы Бонно сакталып калган жана бардык министерстволор эки шаарда тең кеңселери бар. Мындан тышкары, Бонн федералдык шаар статусуна ээ.

2021-жылдын акырына карата федералдык кабинет канцлер Олаф Шольцтон, 15 министрден жана федералдык канцлердин кеңсесинин башчысынан турат. Федералдык министрликтер өз тармактарындагы жогорку федералдык органдар болуп саналат. Федералдык канцлер саясаттын негизги багыттарын аныктайт жана алар үчүн жооп берет.

Германия - демократиялык федеративдуу мамлекет. Федералдык жана жердик өкмөттөрдөгү өзгөрүүлөр эркин шайлоо аркылуу үзгүлтүксүз болуп турат. 2021-жылдын сентябрында өткөн парламенттик шайлоодо канцлер Ангела Меркель жетектеген ХДС/ХСС¹ жана СДПГнын² мурдагы башкаруучу коалициясы үч партиянын альянсы менен алмаштырылган: СДПГ, Жашылдар³ жана СвДП⁴ федералдык канцлер Олаф Шольц жетектеген.

Германиянын федералдык өкмөтү 2045-жылга чейин климаттын бейтараптыгына жетишүү максатында өнөр жайды жана экономиканы трансформациялоо боюнча жигердүү иштеп жатат. Канцлер Шольц муну «акыркы 100 жылдагы эң чоң өзгөрүү» деп атады. Негизги чаралардын бири – энергетикага өтүү, ага ылайык 2030-жылга карата электр энергиясынын 80% кайра жаралуучу булактардан өндүрүлөт. Өкмөт ошондой эле коопсуздукту камсыз кылуу жана минималдуу эмгек акыны 12 еврого чейин көтөрүүнү убада кылуу менен глобалдаштыруу жана санариптештирүү чакырыктарына жооп кайтарууда. Ошондой эле билим берүү, пенсия жана илимий-изилдөө иштерине артыкчылык берип, ИДПнын үч пайыздан ашыгын ушул максатка жумшайт. Чет өлкөдөн квалификациялуу жумушчуларды тартуу үчүн заманбап Иммиграция мыйзамы киргизилди. Федералдык өкмөт улуттук коопсуздуктун комплекстүү стратегиясын иштеп чыгууга умтулуп, зордук-зомбулуктан жана согуштан коргоого көңүл буруп, жарандык коом менен диалог аркылуу демократияны бекемдөөгө умтулат⁵.

¹ ХДС/ХСС, ошондой эле «Союз» — Германиядагы оңчул борборчул саясий партиялардын блогу, анын ичинде «Германиянын Христиан-демократиялык союзу» жана «Бавариядагы Христиан-социалдык союзу». Ошол эле учурда ХСС Баварияда гана активдүү, ал эми ХДС - Бавариядан башка бардык жерлерде активдүү.

² Германиянын Социал-демократиялык партиясы - 1863-жылдын 23-майында негизделген азыркы Германиядагы эң ири эки партиянын бири.

³ Союз 90/Жашылдар, көбүнчө жөн гана Жашылдар - Германиядагы жашыл партия. «Жашылдар» экологиялык партиялардын европалык үй-бүлөсүнө кирет. Алардын программасынын мүнөздүү белгиси — социалдык багыттагы рыноктук экономика менен жаратылышты жана курчап турган чөйрөнү коргоонун зарылдыгы менен мамлекеттин контролдугу астында айкалышуусу.

⁴ Германиянын Эркин Демократиялык партиясы — Германиядагы либералдык партия, 1948-жылы 11-декабрда негизделген.

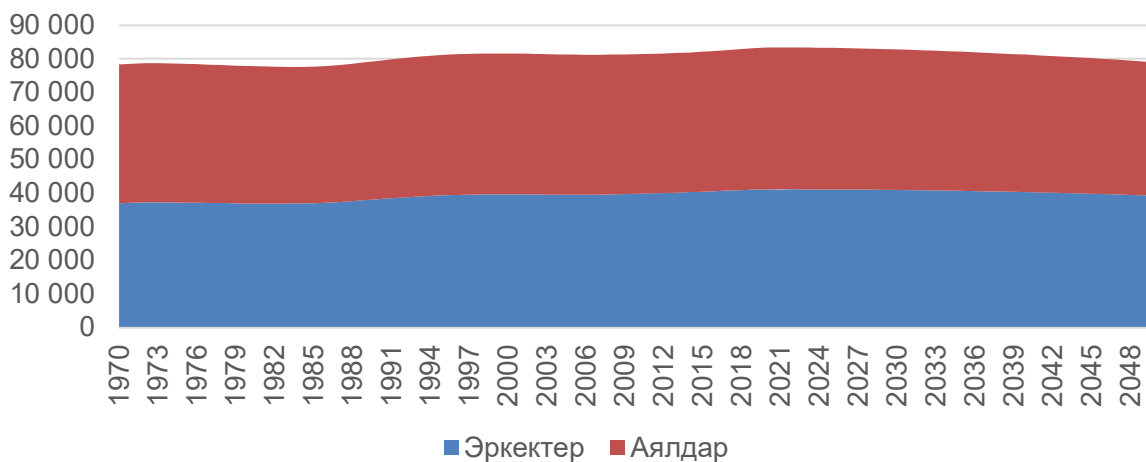
⁵ «Германия жөнүндө фактылар» сайты <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/ru>

СОЦИАЛДЫК-ДЕМОГРАФИЯЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ

Германиянын калкы 2022-жылы 1,3% га (+1,122 миң киши) өстү, өткөн жылдагы бир аз гана 0,1% өскөндөн кийин (+82 миң адам). Федералдык статистикалык мекеменин (*Destatis*) маалыматы боюнча, 2022-жылдын аягында Германияда 84,4 млн адам жашаган. Окуялардын мындай өнүгүшү таза иммиграциянын 1,455 млн адамга жана 329 миң адамга олуттуу өсүшү менен шартталган. 2022 жана 2021-жылдары, негизинен, Украинадан келген качкындардын кыймылы менен шартталган. Өлгөндөрдүн төрөлүүдөн ашыкча саны 2021-жылдагы 228 000ден 2022-жылы 327 000ге жеткен⁶.

Акыркы 10 жылда калктын саны 2,4% өстү. БУУнун болжолдоосу боюнча, узак мөөнөттүү келечекте калктын саны 0,1% - 0,3% га кыскарып, 2050-жылга карата 78,9 млн адамга жетет.

1-сүрөт. Германия калкынын динамикасы жана 2050-жылга чейинки болжолу, млн адам

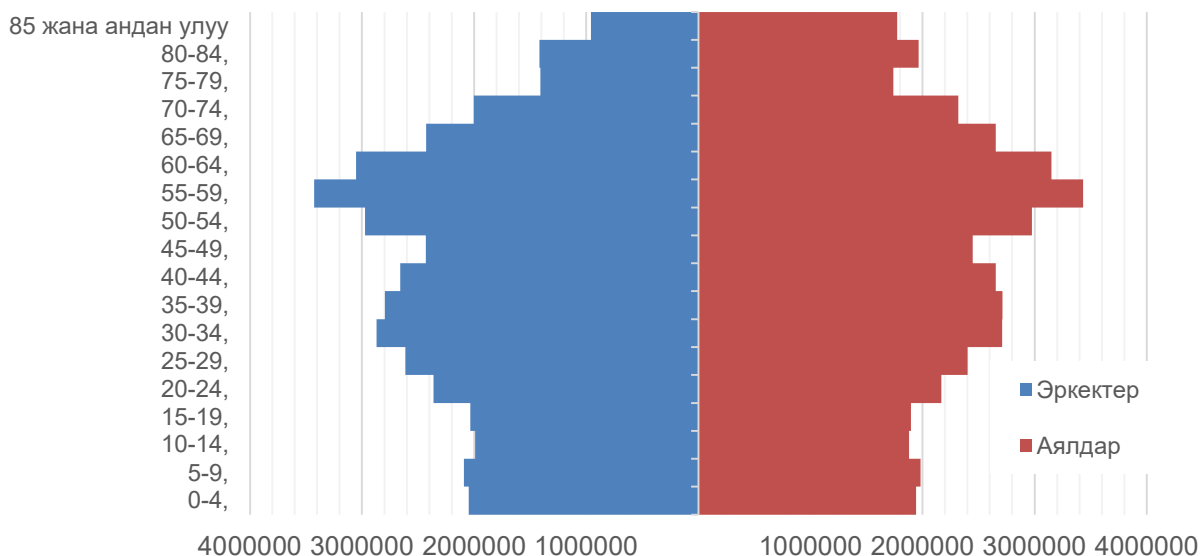
Булак: БУУнун калк боюнча бөлүмү

Германияда калктын жыштыгы 1 чарчы км 239 адамды түзөт жана 2050-жылга чейин 226 кишиге 1 чарчы км чейин төмөндөшү күтүлүүдө. Ошол эле учурда дүйнөлүк орточо көрсөткүч 60 адамды түзөт⁷.

⁶ Федералдык статистика башкармалыгынын пресс-релизинде «Германиянын калкы 2022-жылы 1,3% га өстү», июнь 2023-жыл.

⁷ БУУнун Калк бөлүмү.

2-сүрөт. Германиянын калкын жынысы жана курагы боюнча бөлүштүрүү (2022-жыл)

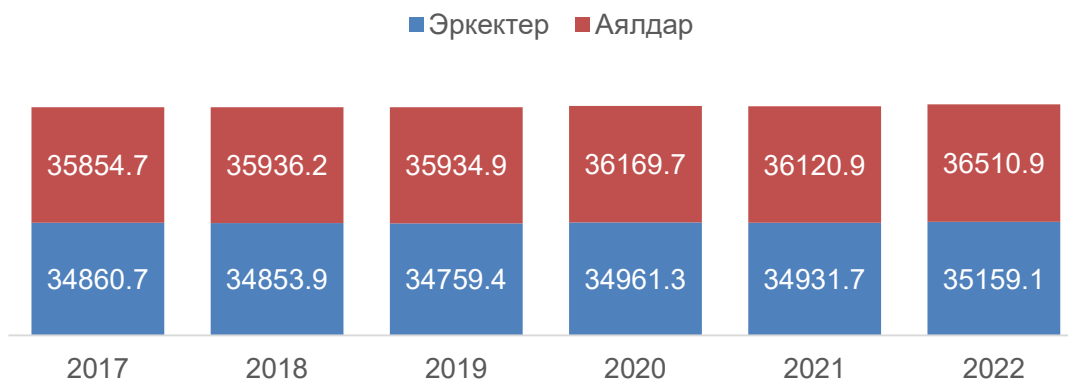
Булак: Германиянын Федералдык статистикалык башкармалыгы

Германиянын калкынын 48% 15-54 жашта жана 2022-жылы тургундардын орточо жашы 44,9 жашты түзөт, бул дүйнөлүк орточо 30 жаштан бир топ жогору. 2050-жылга карата орточо жаш курагы 49,2 жашка жетиши күтүлүүдө, бул дүйнөлүк орточо 35,9 жашты түзөт. Бул калктын улгайганын көрсөтүп турат жана Европанын башка өлкөлөрүнө салыштырмалуу эски өлкө катары каралат. Демографиялык жактан аялдар басымдуулук кылат (2-сүрөт) ⁸.

Немис рыногунун ар кандай максаттуу аудиторияларында эң көп суроо-талапка ээ болушу мүмкүн болгон экспорттук стратегияларды жана продукцияларды иштеп чыгууда экспорттоочулар үчүн гендердик жана жаш курактык курамды жана анын өзгөрүү тенденцияларын эске алуу абдан маанилүү.

Германиянын калкы менен бирге, абдан маанилүү аспект, ошондой эле камылгаларды жана кызматтарды керектөө көлөмүнө салым кошкон эмгек рыногун жана туризм секторун түшүнүү болуп саналат. Экспорттоочулар үчүн акыркы 6 жылда иштеген аялдардын саны 656 миңге, эркектер 298 миңге көбөйгөнүн билүү маанилүү.

3-сүрөт. Германиянын жумушчу күчүнүн статистикасы (15 жаштан жогору), миң адам

Булак: Эмгек боюнча эл аралык уюм

⁸ Германиянын Федералдык статистика башкармалыгынын GENESIS-Онлайн порталы.

Продукцияны экспортко жылдыруу үчүн абдан маанилүү сектор туризм сектору болуп саналат. Ошондуктан экспорттоочулар үчүн туризм секторунун статистикасына, өзгөчө Хорека⁹ сегментине багытталган экспорттоочуларга көз салуу маанилүү. Бул сектор 2021-жылы COVID -19 пандемиясынан катуу жабыркады жана жеке конокторго май айынын аягына чейин тыюу салынган. 2019-жылдын COVID-19 чейинки деңгээли 2022-жылы ашып кетти. 2019-жылы жергиликтүү жана эл аралык зыяратчылар онлайн платформалар аркылуу Германияда 37,2 млн түнүү заказ кылышкан. Салыштыруу үчүн, Евростаттын маалыматы боюнча, 2022-жылы түнөгөндөрдүн саны 3,6% га көп болгон.

Туристтердин коомдук жана маданий курамы, ошондой эле Хорека сегментинде азыктарын керектөөчүлөр жөнүндө түшүнүккө ээ болуу үчүн маанилүү аспект болуп саналат. Экспортту пландаштыруу үчүн туристтер Германияга кайдан келерин түшүнүү керек. Белгилей кетсек, Европадан келген туристтердин көп саны 80%, пандемияга чейинки көрсөткүчтөрдүн абсолюттук маанилерине олуттуу жакындайт.

1-таблица. Германияга келген туристтер (аймактар боюнча)

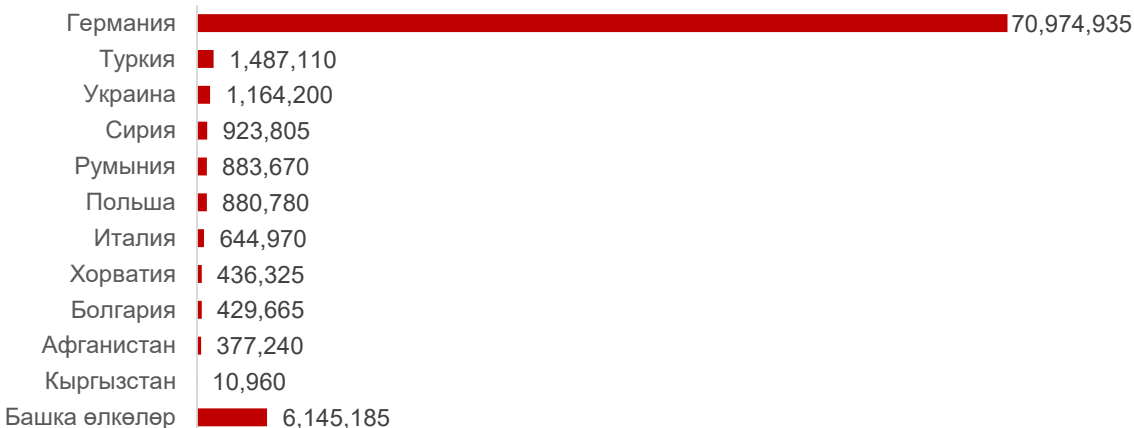
Аймактар	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Баардыгы	34 970	35 555	37 452	38 881	39 563	12 449	11 688	28 463
Африка	274	263	271	273	284	74	62	195
АКШ	3 487	3 509	3 890	4 085	4 142	797	874	3 046
Чыгыш Азия жана Тынч океан	3 556	3 489	3 889	3 965	3 963	579	314	1 203
Европа	25 951	26 568	27 635	28 681	29 489	10 595	10 048	23 044
Жакынкы Чыгыш	698	673	661	636	604	96	166	405
Түштүк Азия	213	231	269	290	307	56	43	160
Башкалар	791	823	837	952	774	252	182	410

Булак: БУУнун Бүткүл дүйнөлүк туристтик уюму

Германияда статистика улуту боюнча эмес, жарандыгы боюнча жүргүзүлөт. Ошол эле учурда эң чоң топтор Түркиянын (1,8%), Украинанын (1,4%), Сириянын (1,1%), Румыниянын (1,0%) жана Польшанын (1,0%) жарандары (4-сүрөт).

⁹ Хорека (англ. HoReCa Hotels, Restaurants, Catering) – мейманканалар, ресторандар жана кейтеринг рыногунун сегменти.

4-сүрөт. Германия калкынын жарандыгы боюнча курамы (2023-жыл), млн адам

Булак: Германиянын Федералдык статистикалык башкармалыгы

Экспортту пландаштырууда товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү керектөө менен байланышкан технологиялык аспектилерди эске алуу маанилүү, алар кийинки бөлүмдө каралат.

ТЕХНОЛОГИЯЛЫК ТЕНДЕНЦИЯЛАР

Немис керектөөчүлөрүнүн жүрүм-турумуна ар кандай тенденциялар таасир этет, бирок эң айкын таасир жашоону санариптештирүү болуп саналат.

2022-жылы Германияда калктын 92,5%ы интернетти колдонсо, 2027-жылы бул көрсөткүч 96,4%га чейин көтөрүлөт. Германияда Интернеттин кириши абдан жогору жана өлкөдө 2017-жылы электрондук коммерция күчтүү өсүштү. Интернетти бизнесте колдонуу көбөйдү, 2022-жылы ишканалардын 60,0% жайгаштырылган жана 21,9% заказдарды онлайн режиминде алышкан (2017-жылы тиешелүүлүгүнө жараша 55,6% жана 25,7%га чейин). Германиянын калкы да барган сайын технологияны жакшы билишет жана күнүмдүк муктаждыктары үчүн санариптик чечимдерди колдонууну артык көрүшөт. 2022-жылы калктын 33,9% товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатуу үчүн интернетти (2017-жылы 31,0%дан көп), 69,3%ы интернет-банкингди (2017-жылы 56,0%) колдонгон, бул электрондук коммерциянын жана электрондук коммерциянын потенциалынын кеңейгендигин айгинелейт.

Дүйнөлүк Интеллектуалдык менчик уюму тарабынан 2022-жылы жарыяланган Глобалдык Инновация индексинде Германиянын көрсөткүчү 132 өлкөнүн ичинен 8-орунду ээлеп, дүйнөдөгү эң мыкты көрсөткүчтөрдүн бири болду. Анын эң жакшы көрсөткүчү адамдык капитал жана изилдөө тармактарында, ошондой эле чыгармачылык өндүрүштө, илимий-изилдөө жана иштеп чыгууларга (ИИТКИ), ошондой эле жогорку билим берүүнүн жогорку үлүшүнүн, өзгөчө технологияга байланыштуу секторлордогу катуу инвестициялардын аркасында жетишилет. Чынында эле, 2022-жылы ИИТКИ чыгымдары ИДПнын 3,3% түздү, бул Евробиримдигинде орточо 2,2%дан жогору. Бул Германиянын өлкөнүн жалпы атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулата турган инновацияларга көңүл бурууну улантып жатканын көрсөтөт.

5-сүрөт. Германияда жана дүйнөдөгү онлайн соодага таасир этүүчү факторлор

N=918; респонденттердин %

Булак: Euromonitor International

2025 санариптик стратегиянын бир бөлүгү катары Германия санариптик билим берүүгө багытталган бир катар максаттарды белгиледи. Бул 2025-жылга карата бардык мектеп окуучулары программалоо алгоритмдерин камтыган маалыматтык-коммуникациялык технологиялар (МКТ) боюнча базалык билимге ээ болот деген максатты камтыйт. Дагы бир максат - 2025-жылга карата жумуш орду эң акыркы МКТ билими адамдар үчүн жеткиликтүү болгон негизги жайга айланат. Кошумчалай кетсек, 2025-жылга чейин мамлекет тарабынан каржыланган бардык окуу жайлары окуу материалдарын онлайн режиминде жеткиликтүү кылышы керек. Инсандын өнүгүү этаптары өлкөгө атаандаштык артыкчылык бериши керек.

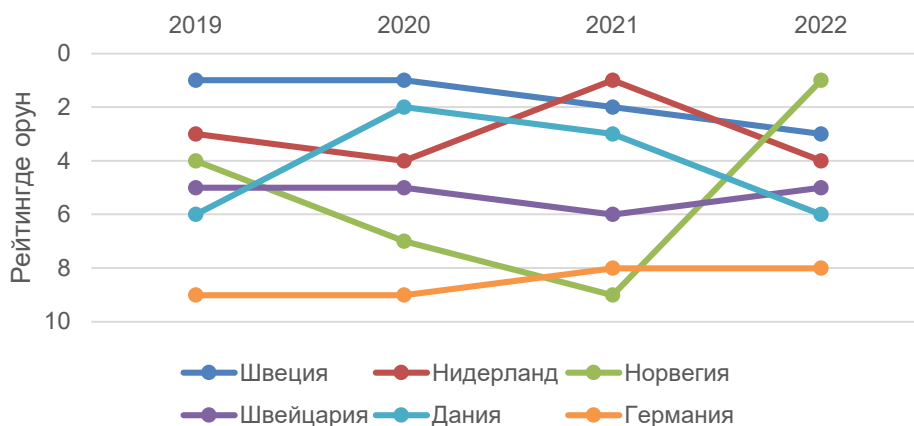
Германия 2022-жылдагы Network Readiness Index (NRI) рейтингинде дүйнө жүзү боюнча 134 өлкөнүн ичинен 8-орунга ээ болгон. Өлкө NRIнын «технологиялык» жана «таасирлүү» компоненттери боюнча эң мыкты көрсөткүчтөргө ээ болуп, тиешелүүлүгүнө жараша 7 жана 8-орундарды ээледі.

«Технология» компоненти боюнча жакшы упай өлкөнүн төртүнчү өнөр жай революциясына (санариптик доор) катышуусунун маанилүү шарты болгон технологиянын жогорку деңгээлин көрсөтөт, ал эми «Таасир» компоненти боюнча жогорку позиция тармактык экономикага катышуунун күчтүү экономикалык, социалдык жана адамдык таасирин көрсөтөт.

NRI 2022 рейтингинде «Электрондук коммерция мыйзамдары», «Санариптик төлөмдөрдү колдонуудагы социалдык-экономикалык ажырым» жана «ИИТКИге карата мамлекеттик жана жогорку билим берүү чыгымдары» өзгөчө жогорку упайга ээ болду¹⁰.

¹⁰ Euromonitor International отчету «Германиянын PEST анализи». Июнь, 2023-жыл.

6-сүрөт. Тармактын даярдыгынын индекси

Булак: [Networkreadinessindex.org](https://www.networkreadinessindex.org/)

КР экспорттоочулары үчүн санариптештирүүнүн өсүп жаткан тенденцияларын түшүнүү, ошондой эле кайсы жаңы оюнчулар рыноктун көбүрөөк үлүшүн ээлеп жатканын түшүнүү маанилүү.

ЛОГИСТИКАНЫН СЕРЕБИ

Дүйнөлүк банк тарабынан иштелип чыккан Логистиканын натыйжалуулугунун индекси ар кайсы өлкөлөрдө логистикалык системалардын ыңгайлуулук деңгээлин өлчөйт. Акыркы 5 жылда Германия бул рейтингде лидерлигин жоготуп, 2018-жылга салыштырмалуу биринчи орундан эки тепкичке төмөндөп, 3-орунду ээледі. Рейтингде Германия үзгүлтүксүз жогорку позицияларды ээлейт, бул өнүккөн транспорттук-логистикалык системаны көрсөтөт.

7-сүрөт. 2023-жылы Логистиканын натыйжалуулугу индексиндеги Германиянын көрсөткүчтөрү

Булак: Бүткүл дүйнөлүк банк

Бүгүнкү күндө Кыргызстандын көптөгөн экспорттоочулары өз продукцияларын Германияга ар кандай жолдор менен жөнөтө алышат.

Автоташуулар

Бүгүнкү күндө автотранспорт менен жүк ташуулар Кыргызстан – Казакстан – Россия – Беларусь – Польша – Германия каттамдары боюнча жүргүзүлөт. Суроо-талаптын чектелүүсүнөн жана логистикалык баанын дүйнөлүк өсүшүнөн улам, бүгүнкү күндө баалар 5

миң АКШ долл (22 тонналык жүк ташуучу, тенттелген) 8 миң АКШ долл (22 тонналык жүк ташуучу, муздаткыч) чейин өзгөрүшү мүмкүн. Болжолдуу ташуу убактысы 15-20 күн¹¹.

Авиаташуулар

Жүк кадимки авиакомпаниялар же авиаунааны пайдалануу менен жүк ташычуу чартер аркылуу жеткирилиши мүмкүн. Кыргызстандан Германияга түз каттам жок, бирок Стамбулда бир нече авиакомпаниялар трансфер менен учушат, анын ичинде төмөндөгүлөр¹².

2-таблица. КР менен Германиянын ортосундагы үзгүлтүксүз авиакаттамдардын тизмеси

Авиакомпания	Рейстердин багыты	Рейстердин жыштыгы
Turkish Airlines	Бишкек – Стамбул – Берлин, Бремен, Кельн, Дюссельдорф, Фридрихшафен, Франкфурт, Гамбург жана артка.	Күн сайын
Pegasus	Шарджа – Бишкек – Берлин, Бремен, Кельн, Дортмунд, Дюссельдорф, Фридрихшафен, Франкфурт, Гамбург, Ганновер, Лейпциг, Мюнхен, Нюрнберг, Штутгарт жана артка.	Күн сайын

Жапонияга логистикалык жүктөрдү авиаташуулар аркылуу баасы товарлардын түрүнө жараша өзгөрүп турат. Авиаташуунун минималдуу баасы 2,5 АКШ долл/кг башталат. Ташуунун ылдамдыгы түшүрүүнү жана бажылык жол-жоболоштурууну эске алуу менен 2-3 күн түзөт.

ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ

Улуттук экономиканын өсүшүнүн көрсөткүчтөрү

2022-жылы Германиянын ИДПсы 4085,7 млрд АКШ долл жеткен. Германиянын экономикасы 2022-жылы 1,9% га өсүшү басаңдап, Батыш Европадагы орточо 3,6% өсүштөн төмөн болду. Жеке чыгашалардын жана дүң негизги капиталды түзүүнүн басаңдашы өлкөнүн экономикалык көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшүнө алып келди. Энергияга баалардын жогорку туруксуздугунан, реалдуу кирешелерди жана аманаттарды кыйраткан жогорку инфляциядан жана жеке керектөөнүн төмөндөшүнөн улам белгисиздик жогору бойдон калууда. Тышкы суроо-талаптын алсыздыгына карабастан, экспорттун өсүшү 2023-жылы кайра көтөрүлөт деп күтүлүүдө, анткени жеткирүү чынжырындагы тоскоолдуктар жана рекорддук артта калган заказдар жоюлган.

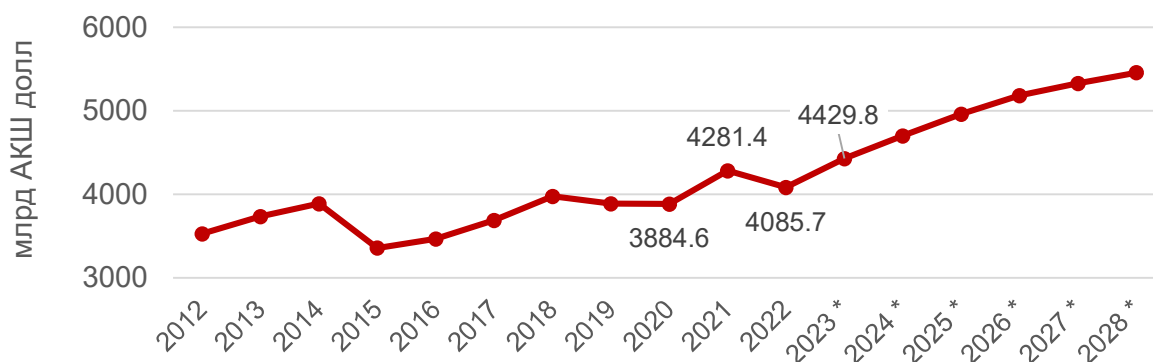
Германиянын экономикасы 2022-жылдан 2027-жылга чейин 1,1% орточо жылдык темпи өсөт, бул Батыш Европадагы орточо көрсөткүчтөн 1,4% төмөн. Кызмат көрсөтүү тармагы экономикалык өсүштүн негизги кыймылдаткычы болуп, 2022-жылы жалпы дүң кошумча нарктын (ДКН) 69,7%ын түзөрү күтүлүүдө. Финансылык кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлк

¹¹ www.della.kg сайты

¹² Манас эл аралык аэропортуунун сайты <http://www.airport.kg/>

жана бизнес кызмат көрсөтүүлөр сектору экономикага эң чоң салым кошуучу бойдон калаары болжолдонууда, ал жалпы ДКНын 28,0%ын түзөт¹³.

8-сүрөт. Германиянын ИДПсы учурдагы баалар боюнча, млрд АКШ долл

* - болжолдоо маанилери

Булак: Эл аралык Валюталык Фонд

Өлкөнүн экономикалык бакубаттуулугунун көрсөткүчтөрүнүн бири - жан башына ИДП. Бул көрсөткүч калктын сатып алуу жөндөмдүүлүгүн кыйыр түрдө көрсөтүп, экспортёрлор үчүн колдонмо болуп саналат. 2022-жылы Германияда бул көрсөткүч 48 756 миң АКШ долл түзгөн, бул дүйнөлүк орточо көрсөткүчтөн болжол менен 4 эсе көп. Ал эми калктын жан башына ИДПнын көлөмү сатып алуу жөндөмдүүлүгү паритети (СЖП¹⁴) боюнча ушул эле мезгилде 64 086 миң АКШ долл түздү. Келечекте, 2028-жылга чейин бул көрсөткүч дагы СЖП боюнча тиешелүүлүгүнө жараша 65 212 миң АКШ долл жана 78 211 миң АКШ долл болжолдонгон маанилер менен өсүшү күтүлүүдө.

9-сүрөт. 2022-жылдагы экономика сектору боюнча ИДП (учурдагы баалар боюнча, евро)

Булак: Германиянын Федералдык статистикалык башкармалыгы

¹³ Euromonitor International баяндамасы "Германия: экономика, финансы жана соода". Март, 2023-жыл.

¹⁴ СЖП жан башына ИДП – сатып алуу жөндөмдүүлүгүнүн паритетинде жан башына ички дүң продуктунун көрсөткүчү.

Немис экономикасынын экспорттук профилинде же түзүмүндө бир дагы сектор басымдуу роль ойнобойт. Демек, экспорт жана экономиканы диверсификациялоо Германияны өндүрүштүн өнүгүшүнө пропорционалдуу түрдө терс таасирин тийгизе турган суроо-талаптын жана сунуштун соккусунан коргоону камсыз кылат. Мындан тышкары, анын диверсификацияланган экспорттук базасы чийки затка дүйнөлүк баалардын өзгөрүүсүнө карата аялуулукту азайтат, бирок анын импорттук энергияга көз карандылыгы мунайдын жана газдын дүйнөлүк бааларына таасирин күчөтөт¹⁵.

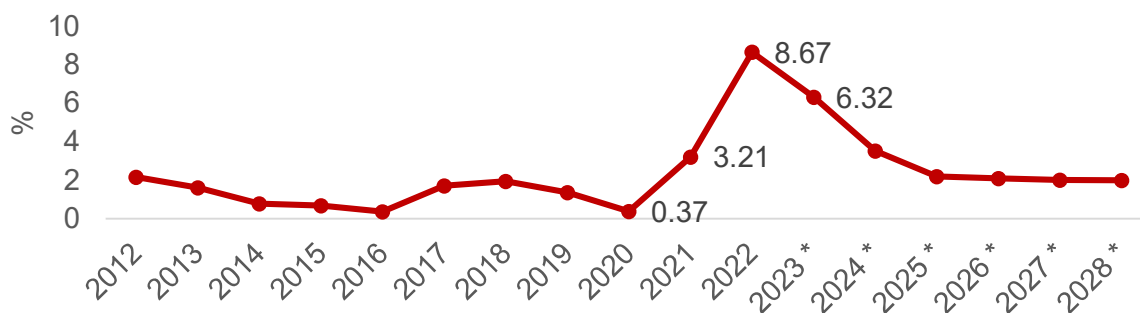
Акча-насыя саясатынын көрсөткүчтөрү

ИНФЛЯЦИЯНЫН ДЕҢГЭЭЛИ

Германиянын экономикасы өткөн жылы орус газы токтотулгандан бери туруктуулугун көрсөтүп, кеңири жайылган энергия тартыштыгынын экстремалдык сценарийлеринен качты. Инфляция кескин өстү, анткени энергияга болгон баанын шоктугу пандемияга байланыштуу болгон камсыздоо тоскоолдуктарын күчөттү, бирок инфляция азыр төмөндөп жатат, анткени ал таасирлер басаңдай баштады. Германиянын каржы системасы жалпысынан жакшы капиталдаштырылган жана ликвиддүү бойдон калууда, бирок ушул жылдын башында башка өнүккөн экономикалардагы банктык башаламандык, ошентсе да, пайыздык чендердин жогорулашына байланыштуу финансылык туруктуулуктун потенциалдуу тобокелдигине көңүл бурууну күчөттү.

2022-жылы инфляция орточо эсеп менен 8,7% түздү, анын жарымы энергетикадан келген. Энергетикалык инфляция дүйнөлүк баанын төмөндөшүнөн жана газга/электр энергиясына баанын төмөндөшүнүн башталышынан улам бир топ төмөндөгөнүнө карабастан, базалык инфляция (энергетикалык жана кайра иштетилбеген тамак-аш азыктарын эсепке албаганда инфляция) 2023-жылдын мартына чейин өсүүнү уланткан, бул энергетикалык инфляциянын жана эмгек рыногунун катаалдыгын чагылдырган. Демек, базалык инфляция азыр башкы көрсөткүчтөн жогору (2023-жылдын май айына карата 6,3%га каршы 6,7%). Базалык инфляция кеңири масштабдуу, анын компоненттеринин жарымына жакыны азыр 4%дан жогору инфляциянын деңгээлинде иштеп жатат, ал эми кайра иштетилген тамак-аш жана туристтик кызмат көрсөтүүлөрдөгү баалардын эң кескин өсүшү менен¹⁶.

10-сүрөт. 2012-2022-жылдардагы Германиядагы инфляциясы жана анын 2028-жылга чейинки болжолу

Булак: Эл аралык Валюталык Фонд

2023-жылдын ноябрь айында Германиянын Федералдык Статистика башкармалыгынын президенти Рут Брэнд өлкөдөгү инфляциянын деңгээли орто жана узак мөөнөттүү келечекте

¹⁵ Euromonitor International отчету «Германиянын PEST анализи». Июнь, 2023-жыл.

¹⁶ Германия. ЭВФтин өлкө боюнча отчету № 23/258. Июль, 2023-жыл.

жогору бойдон кала берет деген күтүүлөрдү жарыялаган. Керектөөчүлөр үчүн өзгөчө байкалат, узак согуштун жана кризистин уланып жаткан таасиринен улам азык-түлүккө жана энергияга баанын өсүшү. Ошондой эле, учурда керектөө деңгээлинде баанын өсүшү басаңдап баратат, Брэнд айым азык-түлүктүн жылдык инфляциясынын төмөндөшүн улантып жатканын жана энергетикалык ресурстардын көбү жыл ичинде баанын төмөндөшүн баса белгилейт¹⁷.

УЛУТТУК ВАЛЮТАНЫН КУРСУ

2002-жылы Германияда евро жүгүртүүгө киргизилгенде баалардын көтөрүлүшүнө байланыштуу тынчсыздануу жана нааразычылыктар пайда болуп, «Teuro» («teuer» немисче «кымбат» дегенди билдирет) абруюна алып келген. Алгачкы кыйынчылыктарга карабастан, еврого өтүү борбордук банктардын, финансы институттарынын жана соода секторунун аракеттеринин аркасында ийгиликтүү ишке ашты.

Бүгүн, 20 жыл өткөндөн кийин, бирдиктүү европалык валюта 2008-2009-жылдагы финансылык кризис жана коронавирустук пандемия сыяктуу кыйынчылыктарга карабастан туруктуу бойдон калууда. Саясий оппоненттердин жана айрым экономисттердин еврону «ишке ашпай калды» деп жарыялоо аракетине карабастан, ЕБ жарандарынын көпчүлүгү валюталык биримдикти колдошот¹⁸.

Германияга экспорттоону пландаган компаниялар үчүн евронын динамикасын көзөмөлдөө маанилүү. Бул үчүн, сиз EUR индексин ээрчий аласыз.

11-сүрөт. Акыркы 5 жылдагы EURUSD индексинин динамикасы

Булак: tradingview.com

ПАЙЫЗДЫК КОЮМДАРДЫН ДЕҢГЭЭЛИ

Пайыздык чендер өткөн жылы олуттуу өстү, бул ЕББ тарабынан акча-кредит саясатынын иш жүзүндө жана күтүлгөн катаалдыгын чагылдырып, кредиттин реалдуу өсүшү терс болуп калды. ЕББ сурамжылоолор көрсөткөндөй, үй чарбаларынан жана компаниялардан насыяга болгон суроо-талап жогору пайыздык чендер жана инвестициянын төмөндөшүнөн улам алсыраган.

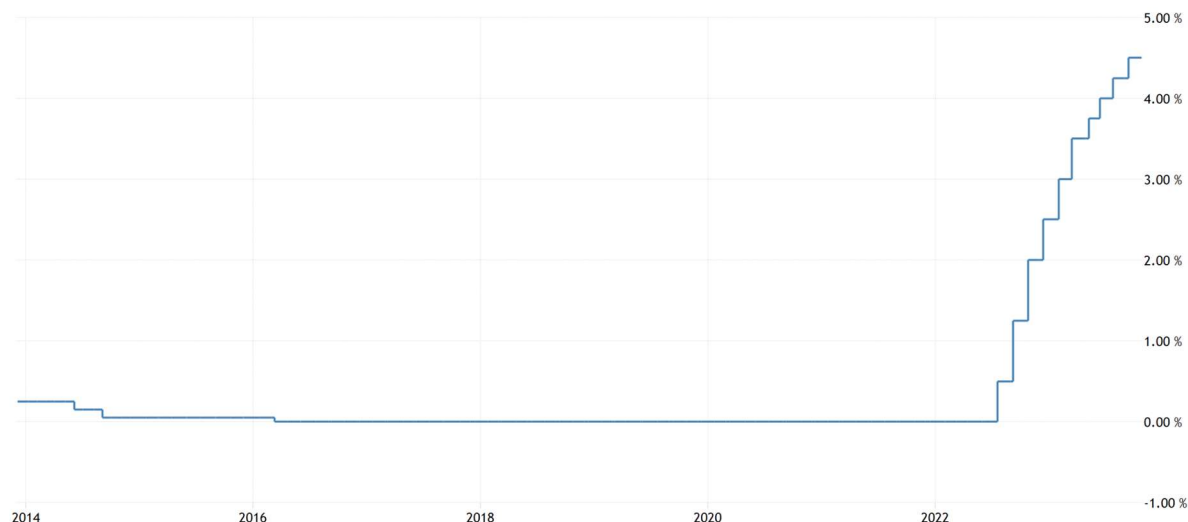
Банктар тобокелдикти кабыл алуу кредиттөө стандарттарын күчөтүүнүн негизги фактору болуп саналат, ал негизинен жогорку пайыздык маржада, ошондой эле күрөөгө коюлган талаптардын жогорулоосунда жана кредиттин нарктын төмөн катышында чагылдырылат. Насыя берүүнүн катаал шарттары буга чейин ысык болгон турак-жай кыймылсыз мүлк рыногун муздатууда, анын баасы азыр төмөндөп жатат.

¹⁷ «Германиядагы инфляция акыркы эки жылдын эң төмөнкү деңгээлине түштү». Deutsche Welle веб-сайты. Ноябрь, 2023-жыл.

¹⁸ «Евро юбилеи: Германияда жана Европада 20 жыл». Germania-Online маалымат порталы. Декабрь, 2021-жыл.

Бирок, баалар дагы эле тарыхый орточо баа-киреше жана баанын-ижара катышынан 20 жана 40 пайызга жогору. Ошо сыяктуу эле, Базельдеги кредиттик ажырым 2022-жылдын төртүнчү чейрегине карата ИДПнын оң 4,3 пайызын түздү, бул 2022-жылга чейинки жылдардагы туруктуу насыялоону чагылдырат. Реалдуу алганда, чекене жана кеңсе баалары 2017 жана 2020-жылдан бери төмөндөдү, бул дагы башка нерселер менен катар электрондук коммерция активдүүлүгүнүн жана алыстан иштөөнүн көбөйүшүнө байланыштуу өзгөрүүлөрдү чагылдырат¹⁹.

12-сүрөт. ЕББ пайыздык чен динамикасы (10 жыл)

Булак: tradingeconomics.com

Инвесторлор бир катар экономикалык отчетторду, анын ичинде евроаймактын ИДПсы, инфляция жана инвесторлордун маанайы боюнча жаңыртууларды тыкыр көзөмөлдөп тургандыктан, евро 1,07 долл деңгээлине жакын жерде турду. Ошол эле учурда, көңүл ЕББ өкүлдөрүнүн негизги сөзүнө, ошондой эле Еврокомиссиянын күзгү экономикалык болжолуна бурулууда. 2023-жылдын ноябрь айынын башында, ЕББ президенти Кристин Лагард пайыздык чендер бир нече чейрек үчүн чектөөчү бойдон кала берерин ырастады. Ошол эле учурда, жакында *Bloomberg* сурамжылоосу евроаймактын инфляциясынын 2025-жылдын башына карата 2% максаттуу деңгээлинен төмөн түшүшү мүмкүн экенин, бул ЕББ болжолдогондон эртерээк, 2024-жылдын июнь айында баштапкы чендин төмөндөшү мүмкүндүгүн көрсөткөн²⁰.

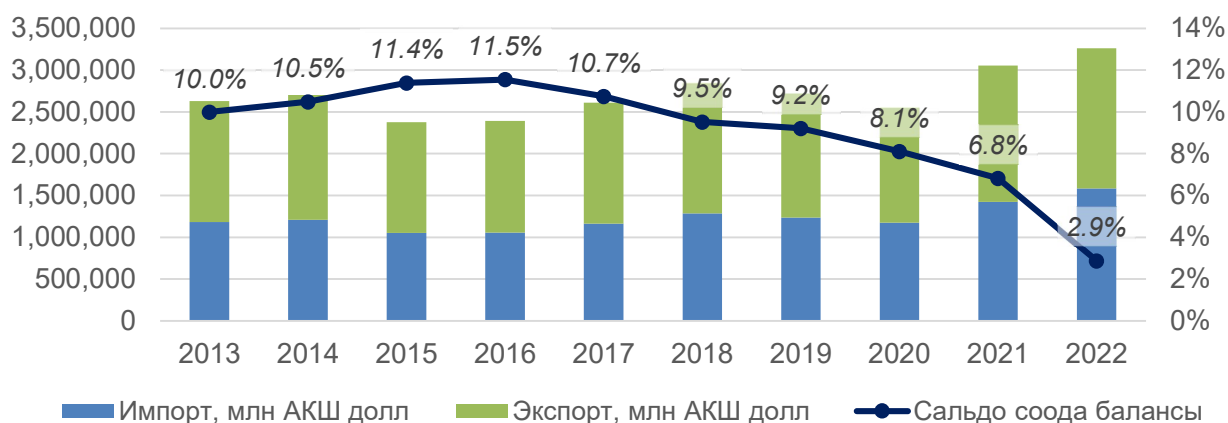
Тышкы сооданын көрсөткүчтөрү

2022-жылы соода жүгүртүү 6,7%га өстү, бул негизинен импорттун 11,3%га жана экспорттун 2,8%га өсүшүнүн эсебинен болду.

¹⁹ Германия. ЭВФтин өлкө боюнча отчету № 23/258. Июль, 2023-жыл.

²⁰ www.tradingeconomics.com

13-сүрөт. 2013–2022-жылдардагы Германиянын тышкы соода жүгүртүүсүнүн көрсөткүчтөрү

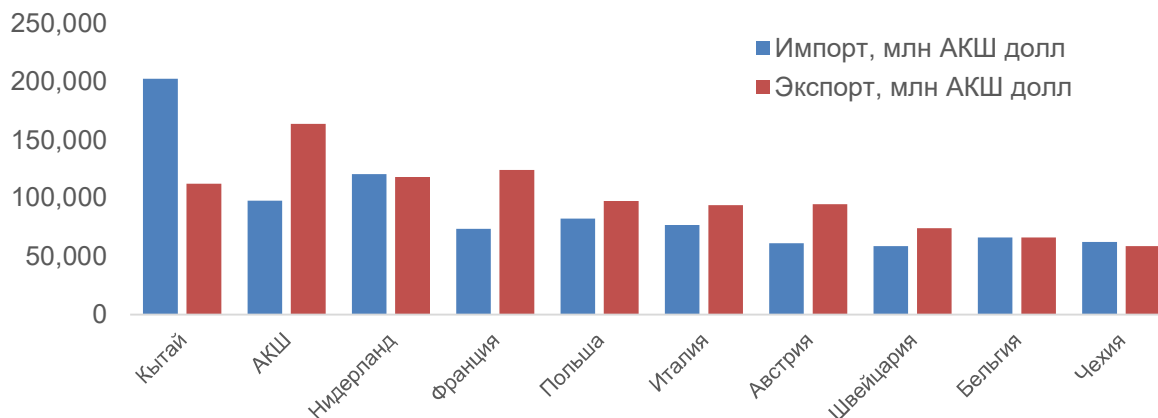
Булак: Германиянын Федералдык статистикалык башкармалыгы

Акыркы 5 жылдын ичинде Германиянын тышкы соода жүгүртүүсү 2019-жылы 2020-жылга чейин азайган, бирок 2021-жылы мурунку жылга салыштырмалуу кескин түрдө 20% га өскөн.

НЕГИЗГИ СООДА ӨНӨКТӨШТӨРҮ

Германия үчүн алдыңкы 10 соода өнөктөшү АКШ, Нидерландия, Франция, Польша, Италия, Австрия, Швейцария, Бельгия жана Чехия, ошондой эле Кытай сыяктуу өнүккөн ЭКӨУ өлкөлөрү болуп саналат. Жогорудагы өлкөлөр Германиянын жалпы тышкы соода жүгүртүүсүнүн 59% түзөт.

14-сүрөт. 2022-жылдагы Германиянын соода өнөктөштөрүнүн Топ-10²¹

Булак: Германиянын Федералдык статистикалык башкармалыгы

Германиянын импортунун жана экспортунун географиялык түзүмүн талдоо концентрациянын салыштырмалуу жогорку деңгээлин көрсөтөт.

2022-жылы Германиянын импортунун 57% 10 экспорттоочу-өлкөдөн келген. Германияда импорттолгон негизги көрсөткүчтөр жана продукциялар 4-таблицада келтирилген. Кытай 2021-жылга салыштырмалуу 20%га көбөйүп, 202,8 млрд АКШ долл өлчөмүндөгү импорт менен алдыңкы орунда турат. Кытайдан кийин 120,8 млрд АКШ долл өлчөмүндөгү импорт

²¹ Күзгү статистикасынын маалыматтарынын негизинде.

жана өткөн жылы 9% өсүү менен Нидерландия турат. Францияны кошпогондо (-1%) акыркы 5 жылда алдыңкы Топ-10 өлкөдөн импорттун көпчүлүгү оң бойдон калды.

2022-жылы Германиянын экспортунун 60% 10 импорттоочу-өлкөгө туура келген. 3-таблицада Германиядан экспорттолгон негизги көрсөткүчтөр жана продукциялар келтирилген. Экспорттун абсолюттук көлөмү боюнча лидер 2021-жылга карата 14% өсүү темпи менен АКШ 164 млрд АКШ долл болгон. Импорт сыяктуу эле, Германиядан экспорт Улуу Британияны (-6%) кошпогондо, акыркы 5 жылдын ичинде алдыңкы Топ-10 өлкөдө өсүүдө.

ТЫШКЫ СООДАНЫН ТОВАРДЫК ТҮЗҮМҮ

2022-жылы Германиянын экспортунун негизги бөлүгү 10 тармакта топтолгон, бул жалпы экспорттун 69%га жакынын түзгөн. Эң чоң үлүштү жер транспорту (15,6%), машиналар жана механикалык жабдуулар (15,3%), электр жабдуулары (10,7%) жана фармацевтика (7,5%) ээлеген.

Бардык эле алдыңкы тармактар 2018-жылдан 2022-жылга чейин оң динамика көрсөткөн жок. Дары-дармектердин экспорту 9%, күйүүчү май 16%, пластмасса 4%, кара металлдар 8% өстү.

3-таблица. Германиянын ТОП 10 экспорттук тармагы, млрд АКШ долл

Товардын аталышы	2018	2019	2020	2021	2022
Темир жол же трамвайдын кыймылдуу курамынан башка жердеги транспорт каражаттары жана...	263,9	244,6	211,4	246,8	257,9
Ядролук реакторлор, казандар, жабдуулар жана механикалык түзүлүштөр; алардын бөлүктөрү	272,5	261,2	236,5	269,1	253,5
Электр машиналары жана жабдуулары, алардын тетиктери; үн жаздыруучу жана үн чыгаруучу жабдуулар	164,0	158,5	152,0	176,5	176,8
Фармацевтическая продукция	96,4	90,3	97,8	118,1	124,1
Оптикалык, фотографиялык, кинематографиялык, өлчөөчү, башкаруучу, приборлор жана аппараттар...	80,0	79,5	74,5	83,9	78,9
Пластмассалар жана алардан жасалган буюмдар	67,7	62,9	60,1	76,2	75,0
Минералдык отун, мунай жана мунай өнүмдөрү; битуминоздук заттар; минералдык мом	33,2	34,0	26,2	43,1	61,7
Кара металлдар	29,1	25,5	22,1	32,9	37,4
Товарлар эч жерде көрсөтүлгөн эмес	38,0	35,3	30,6	36,6	37,2
Башка химиялык продуктылар	27,1	26,2	27,1	33,2	35,5

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

10 ири импорттук тармактар Германияга жалпы импорттун 67% ын түзгөн. Импорттун эң чоң үлүшүн күйүүчү май (13%), электроника (13%), машиналар жана жабдуулар (11%) түздү, бул айрым товарларга көз карандылыктын жоктугун көрсөтүп турат.

4-таблица. Германиянын ТОП 10 импорттук тармагы, млрд АКШ долл

Товардын аталышы	2018	2019	2020	2021	2022
Минералдык отун, мунай жана мунай өнүмдөрү; битуминоздук заттар; минералдык мом	116,0	109,0	76,4	127,5	207,1
Электр машиналары жана жабдуулары, алардын тетиктери; үн жаздыруучу жана үн чыгаруучу жабдуулар	159,5	151,6	150,2	180,7	201,4
Ядролук реакторлор, казандар, жабдуулар жана механикалык түзүлүштөр; алардын бөлүктөрү	165,4	160,7	150,6	176,8	174,0
Темир жол же трамвайдын кыймылдуу курамынан башка жердеги транспорт каражаттары жана...	133,6	137,1	124,3	134,8	137,0
Фармацевтикалык продуктылар	57,2	58,6	65,6	79,3	79,4
Органикалык химиялык кошулмалар	46,2	40,9	37,7	40,4	66,7
Пластмассалар жана алардан жасалган буюмдар	48,6	44,6	41,7	55,1	56,5
Оптикалык, фотографиялык, кинематографиялык, өлчөөчү, башкаруучу, приборлор жана аппараттар...	44,2	44,0	42,8	49,1	47,0
Кара металлдар	33,2	27,4	21,6	35,4	39,3

2-БӨЛҮМ: ИМПОРТТУ ТЫШКЫ СООДАЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ

ГЕРМАНИЯНЫН (ЕВРОБИРИМДИКТИН) СООДА РЕЖИМИНИН СЫПАТТАМАСЫ

Европа Биримдиги (ДСУдо расмий түрдө 2009-жылдын 30-ноябрына чейин Европалык Коомчулуктар катары белгилүү) 1995-жылдын 1-январынан бери ДСУга мүчө. Евробиримдикке мүчө мамлекеттер да ДСУнун көз карандысыз мүчөлөрү. ЕвроБиримдик - бирдиктүү соода саясаты жана тарифтери бар бирдиктүү бажы союзу.

Европа Биримдиги (ЕБ) – 27 мүчө-өлкөнү бажы максаттары үчүн бирдиктүү аймакка бириктирген бажы биримдиги. Бул мүчө мамлекеттердин ортосунда бажы төлөмдөрүнүн алынбашы, ЕБден тышкаркы импортко бирдиктүү бажы тарифинин колдонулушу жана мыйзамдуу ташып киргенден кийин кошумча бажы текшерүүлөрүсүз товарлардын эркин жүрүүсү дегенди билдирет.

Бул бажы биримдиги бизнеске 400 млн ашык керектөөчүлөргө рынокко жетүү, жеткирүүчүлөр менен керектөөчүлөргө ыңгайлуу жетүү, өндүрүштүк чыгымдарды төмөндөтүү жана коммерциялык мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү сыяктуу артыкчылыктарды алып келет. ЕБ бажы аймагына 27 мүчө-мамлекет жана Монако Княздыгы сыяктуу кошумча аймактар кирет.

Германия ДСУнун мүчөсү болуп, КР эң ыңгайлуу болгон соода режимин колдонот. Ошол эле учурда ЕБнин мүчөсү катары Германия КР карата жарактуу болгон бир тараптуу преференциялык соода келишимин, Жалпы преференциялар системасы Плюс (ВСП+) колдонот²².

Бүткүл ЕБ аймагында колдонулуучу саясатты иштеп чыгууга жана мыйзамдарды кабыл алууга катышкан үч негизги институт бар: Европа Комиссиясы, Европа Бирлигинин Кеңеши жана Европа Парламенти. Негизи Комиссия жаңы мыйзамдарды сунуштайт жана Кеңеш менен Европарламент аларды «Кадимки мыйзам чыгаруу процедурасына» ылайык кабыл алат. ЕБ мыйзам чыгаруучулары көбүнчө инновациялардын эсебинен сактык принцибине кайрылышат.

ЕБ товарлардын соодасын жөнгө салуу боюнча өзгөчө ыйгарым укуктарга ээ. Кызматтарга жана интеллектуалдык менчикке келгенде ыйгарым укуктар Еврокомиссия менен мүчө мамлекеттердин ортосунда бөлүштүрүлөт. ЕБ Адилет Сотунун практикалык мыйзамы Европа Комиссиясы жана Европа мүчө-мамлекеттери Европанын, айрыкча ДСУда бир добуштан сүйлөсүн камсыз кылуу үчүн тыгыз иштешүүсүн талап кылат. Ошентип, **Европалык комиссия** соода саясатын мүчө мамлекеттер менен тыгыз координациялоодо уюштурат. Бул координация жума сайын Еврокеңештин Соода саясаты боюнча комитетинин отурумунда өткөрүлөт.

Экономикалык иштер жана климат боюнча федералдык министрлиги Германиянын соода саясатынын бир катар маселелери боюнча позициясын аныктоого жана Германиянын өкмөтүн европалык жана эл аралык деңгээлде көрсөтүүгө жооптуу²³.

ЕБ бажы биримдигинин мүчөсү катары Германия ЕБ менен тиешелүү келишимдерди түзгөн өлкөлөр менен эркин соода келишимдери бар. Эркин соода келишимдери (ЭСК) ЕБ соода саясатынын негизги компоненти болуп саналат. Учурда 44 ЭСК менен ЕБ дүйнөдөгү эң чоң ЭСК тармагына ээ.

²² Европа биримдигинин расмий сайты https://policy.trade.ec.europa.eu/development-and-sustainability/generalised-scheme-preferences_en

²³ Германиянын Экономикалык иштер жана климаттын өзгөрүүсү боюнча федералдык министрлигинин расмий сайты.

Бул тармак 76 өлкөнү, анын ичинде ЕБнин негизги соода өнөктөштөрүн (мисалы, Швейцария жана Улуу Британия) камтыйт жана 2021-жылы ЕБ жалпы товар соодасынын 44% жакынын түздү.

Өзүнүн ЭСК ылайык, ЕБ АЫР режиминдеги тарифтик линиялардын 27%га салыштырмалуу 78,4–99,9% тарифтик линияларындагы алымдарды жойду. Бирок алымсыз импорттун көбү АЫР режиминде ишке ашырылган. 2021-жылы ЕБ жалпы импорттунун жарымына жакыны (55%) АЫР негизинде алымсыз болгон, ал эми импорттун 15% ЭСК негизинде алымсыз болгон²⁴.

15-сүрөт. ЕБ Соода келишиминин тармагы (2022-жылдын декабрына карата)

Булак: ДСУ

Европа Биримдиги (ЕБ) өнүгүп келе жаткан өлкөлөр менен сооданы жеңилдетет, аларга преференцияларды берүү, анын ичинде Жалпы преференциялардын системасынын (ЖПС) схемасы аркылуу. Акыркы мезгилде негизги өзгөртүүлөр ЖПС жаңы жобосун даярдоону, Батыш Балкан өлкөлөрү үчүн жеңилдик режимин кеңейтүүнү жана бенефициарлардын тизмесин жаңылоону камтыйт. ЖПС үч режимди камтыйт (стандарттуу ЖПС, ЖПС+ жана ЕВА²⁵), ар бири өлкөнүн өнүгүү деңгээлине жараша ар кандай артыкчылыктарды берет. ЕБ шарттарга жооп бербеген өлкөлөрдөн преференцияларды убактылуу алып салышы мүмкүн, ошондой эле коргоо чараларын колдоно алат.

²⁴ ЕБ соода саясатын карап чыгуу. ДСУ, сентябрь 2023-жыл.

²⁵ ЕВА – (англ. Everything But Arms – «Куралдан башкасынын баары») бул ЕБнин демилгеси, ага ылайык ЕБ азыраак өнүккөн өлкөлөрдөн келген бардык импорт, курал-жаракты кошпогондо, алымсыз жана квотасыз. ЕВА 2001-жылдын 5-мартында күчүнө кирген.

2022-жылы ЖПС бенефициарларынын тизмесине 66 өлкө кирген, алардын көбү ЕВА схемасына туура келген. ЕБ бир нече өлкөнү, анын ичинде Экватордук Гвинея менен Арменияны тизмеден чыгарды. ЖПС+ бенефициарларынын тизмесине КР кирет.

ЕБ ошондой эле Батыш Балкан үчүн 2025-жылга чейин узартылган преференциялык схеманы жана ЕБ менен байланышкан чет өлкөлөр жана аймактар²⁶ үчүн схеманы колдойт.

2024–2034-жылдарга жаңы ЖПС схемасын жөнгө салуу сунушу каралууда, ал эми бенефициарларды жакшыраак камтуу жана ЕБ экологиялык максаттарын колдоо үчүн өзгөртүүлөр.

КР импортко ЕБ ЖПС+ преференцияларын алуу үчүн REX системасы жөнүндө кыскача:

2016-жылдын 27-январында КР Евробиримдиктин 28 өлкөсүнө рынокко чыгууну ачкан Жалпы преференциялар системасы плюс (ЖПС+) схемасы боюнча колдонуучу статусун алды. Бул статустун максаты КР товарларын экспорттоого, дүйнөлүк соода системасына интеграциялоого көмөктөшүү жана өлкөнүн инвестициялык жагымдуулугун жогорулатуу болгон.

ЖПС+ алкагында КР 6200 товардык позицияга бажы жеңилдиктери берилген, бул бажы төлөмдөрүн үнөмдөөгө алып келет. Схема ошондой эле жеңилдетилген сатуу рынокторун кеңейтүү жана адам укуктары, эмгек жана айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы эл аралык конвенциялардын талаптарына шайкештигин ырастоо аркылуу өлкөнүн инвестициялык жагымдуулугун жана таанылышын жогорулатууга жардам берет.

ЖПС+ преференциялары товарлардын кеңири ассортиментине, анын ичинде мөмө-жемиштерге, жашылчаларга, текстильге, мал чарба азыктарына, химиялык продуктуларга жана башкаларга тиешелүү. Бирок продукциянын сапатынын стандарттары өзгөрүүсүз калганын жана ЖПС+ тарифтик преференцияларды гана берерин белгилей кетүү маанилүү.

Көбүнчө сиздин жеткирүүчүңүз келишимдин келип чыгыш эрежелерине ылайык буюмдун келип чыгышын далилдеп бериши керек болот. Бул далил катары ыйгарым укуктуу экспорттер же катталган экспорттер (REX системасында) тарабынан берилген товардын келип чыгышы жөнүндө сертификат же келип чыгышы жөнүндө декларация болушу мүмкүн, алар ошондой эле алардын авторизациясын же каттоо номерлерин көрсөтүшү керек.

REX системасында каттоо үчүн КР ыйгарым укуктуу орган болуп КР Президентине караштуу Улуттук инвестициялык агенттик саналат. REX системасында каттоо жөнүндө кененирээк маалыматты КР экспорттук порталынан биле аласыз:

<https://export.gov.kg/ru/for-exporters/rex>

ЭСКЕ АЛУУ МААНИЛҮҮ:

Бул басылма экспортко чейинки даярдоо стадиясында экспортту пландаштырууга жардам берүү үчүн арналган, бирок ал тышкы соода операцияларын ишке ашыруу үчүн колдонмо катары кызмат кылбайт.

Транспорттук, брокердик жана бажылык уюмдар менен консультациялардын негизинде керектүү документтерди даярдоо жана продукцияны жөнөтүүгө даярдоо сунуш кылынат.

²⁶ ЕС менен байланышкан 13 чет өлкөлөр жана аймактар (англис тилинде OCTs - Overseas Countries and Territories). OCT Атлантика, Антарктика, Арктика, Кариб, Индия жана Тынч океан аймактарында жайгашкан. Алардын баары арал болуп саналат. Алар суверендүү өлкөлөр эмес жана Евробиримдиктин 3 мүчөсүнө, атап айтканда, Дания, Франция жана Нидерландга ар кандай деңгээлде көз каранды.

Экспорттоочуларга импорттук талаптардын толук комплексин товарларды жөнөтүүдөн мурун жергиликтүү бийлик органдарынан тактап алышы мүмкүн болгон чет өлкөлүк кардарлары менен текшерүү сунушталат.

ИМПОРТТУ БАЖЫЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ ЖАНА САЛЫК САЛУУ

ЕБнин мүчөсү катары Германия ЕБтин бардык директиваларына, жоболоруна жана милдеттенмелерине ылайык келет, эгерде бар болсо. ЕБ бажы союзу болгондуктан, бардык мүчө-мамлекеттер товарлардын тарифтик классификациясынын жана бажы наркынын негизинде ЕБдин чегинен тышкары импорттолгон товарларга бирдей импорттук алымдарды колдонушат.

Федералдык бажы бөлүмү (FCO²⁷) ЕБ мүчөлөрүнүн бардык улуттук бажы органдары сыяктуу эле ЕБ мыйзамдарына ылайык бажы саясатын жүргүзөт.

Европарламенттин жана Кеңештин 952/2013 Регламенти менен бекитилген «Биримдиктин Бажы кодекси» (UCC²⁸), ЕБдеги бажы процедураларынын жалпы жөнгө салуучу бөлүгүн түзөт. Комиссиянын 2015/2446 жана 2015/2447 Регламенттери тарифтер жана товарлардын келип чыгышы жөнүндө маалыматтарды камтыган UCC жоболорун деталдаштырат.

Кодекс үчүнчү өлкөлөр менен соода жүргүзүүнүн бажы жол-жоболорун камтыйт. Импорттук алымдар товардын тарифтик классификациясы жана наркы боюнча аныкталат. ЕБде Бажы биримдигинин түзүлүшү мүчө мамлекеттер үчүн бирдиктүү тарифтерди камсыздайт. Бажыдан өткөндөн кийин товарлар ЕБ боюнча эркин жүрө алат.

Бардык соодагерлер товарлардын коопсуздугу боюнча маалыматтарды ЕБге импорттоодон мурун бажы органдарына бериши керек. Маалымат унаага жараша өзгөрөт. 2017-жылы киргизилген Бажы чечимдеринин системасы ЕБге импорттук уруксаттарды алууну жеңилдетет.

Бажы тарифтери

ЕБ көпчүлүк АЫР соодасына тарифтерди колдонууну улантты, жалпы орточо колдонулган чен 6,5%ды түздү. Байланышкан чендер дээрлик колдонулган чендердин деңгээлинде болгон, б.а. 6,6%, бул өтө аз ашыкча байланышты билдирет. Бирок, жалпы соода салмактанып алынган орточо 1,1% түздү, бул жөнөкөй орточо көрсөткүчтүн алтыдан бирине жакынын түздү, бул алымсыз же салыштырмалуу азыраак алымдарга ээ болгон товарлардын олуттуу соодасын чагылдырат.

КОЛДОНУУЧУ АЫР ТАРИФИ

Тарифтин түзүмү жана профили туруктуу бойдон калууда; алымдардын ставкалары дээрлик өзгөрүүсүз калган. Жөнөкөй орточо тариф адвалордук эмес милдеттер үчүн адвалордук эквиваленттердин (AVE) өзгөрүшүнө байланыштуу 6,3%дан 6,5%га чейин бир аз жогорулаган. Адвалордук эмес милдеттер жалпы орточо көрсөткүчтөргө таасир этүүчү бардык тарифтик линиялардын болжол менен 10% түзөт.

Жогорку тарифтер айыл чарба тармагында²⁹, өзгөчө сүт, мал чарба, кант жана кондитердик чакан секторлордо сакталууда. Суусундуктар, мөмө-жемиш жана жашылча чакан секторлору тарифтердин эң жогорку чегин көрсөтүшөт. Балыкты, балык продуктуларын жана кийим-кечелерди кошпогондо, өнөр жайдагы орточо тарифтер төмөн бойдон калууда, бирок айыл

²⁷ FCO – the Federal Customs Office. Федералдык бажы башкармалыгынын сайты <https://www.zoll-portal.de>

²⁸ UCC – the Union Customs Code.

²⁹ ДСУ классификациясына ылайык.

чарба жана айыл чарбалык эмес продукциянын ортосундагы айырмачылыктар олуттуу, айыл секторунда адвалордук эмес тарифтер көп колдонулат.

ЕБ кээ бир айыл чарба рынокторун бирдиктүү уюштуруу саясатынын натыйжасында CIF³⁰ баасына ылайык дан эгиндеринин импорттук алымдарын өзгөрттү. Импорттук алымдарды белгилөө методологиясы акыркы пайдалануу жана транспорттук критерийлер аткарылган шартта нөлдүк ставкаларга алып келди.

5-таблица. 2019 жана 2022-жылдардагы тарифтердин түзүмү³¹, анын ичинде ЖПС+

	Колдонулуучу АЫР тарифтери		Байланышкан тарифтик ставкалар 2022 ³²
	2019	2022	
Байланышкан тарифтик линиялар (тарифтик линиялардагы % үлүшү)	100	100	100
Жөнөкөй орточо тарифтердин мааниси	6,3	6,5	6,6
Айыл чарба продукциялары (ДСУ боюнча)	14,2	14,9	15,1
Айыл чарба эмес продукциялар (ДСУ боюнча)	4,2	4,3	4,4
Алымсыз тарифтик линиялар (тарифтик линияларда % үлүшү)	27,0	26,7	25,6
Акы төлөнүүчү линиялардын жөнөкөй орточо тарифи	8,7	8,9	9,0
Тарифтик квоталар (тарифтик линиялардагы % үлүшү)	4,5	4,7	4,7
Адвалордук эмес тарифтер (тарифтик линиялардагы % үлүшү)	10,7	10,5	10,6
Ички тарифтердин чокулары (тарифтик линиялардагы % үлүшү)	5,5	5,9	6,2
Эл аралык тарифтердин чокулары (тарифтик линиялардагы % үлүшү)	8,5	9,3	9,5
Тарифтик линиялардын жалпы саны	9 533	9 736	9 736
Алымсыз тарифтик линиялар	2 572	2 603	2 495
Адвалордук тарифтик линиялар	8 512	8 718	8 701
Спецификалык тарифтер	674	675	685
Кыйын тарифтер	199	200	202
Аралаш тарифтер	64	64	62
Башка тарифтер	84	79	86
ЖПС+ Тарифтери			
Жөнөкөй орточо тарифтердин мааниси			2,1
Айыл чарба продукциялары (ДСУ боюнча)			9,7
Айыл чарба эмес продукциялары (ДСУ боюнча)			0,0
Алымсыз тарифтик линиялар (тарифтик линияларда % үлүшү)			89,2
Айыл чарба продукциялары (ДСУ боюнча) (тарифтик линиядагы % үлүшү)			54,4
Айыл чарба эмес продукциялары (ДСУ боюнча) (тарифтик линиядагы % үлүшү)			99,0

Булак: ДСУ

Еврокомиссия «Trade Helpdesk» порталында бажы жагынан жол-жоболоштуруу үчүн зарыл болгон документтер тууралуу толук маалыматты берет:

<http://trade.ec.europa.eu/tradehelp/>

³⁰ CIF – (сангл. Cost Insurance Freight)

³¹ Эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, пайыздарда.

³² Тарифтик милдеттүүлүк – тарифтик ставканы макулдашылган деңгээлден жогору көтөрбөө милдеттенмеси. Алым ставкасы белгиленгенден кийин, жабыр тарткан тараптарга компенсация төлөнбөсө, аны көбөйтүү мүмкүн эмес.

Европа Комиссиясы ошондой эле «Access2Markets Database» порталында бажы тарифтери, келип чыгуу эрежелери, салыктар жана кошумча төлөмдөр, импорт жол-жоболору, продукцияга талаптар, соода тоскоолдуктары жана соода статистикасы боюнча маалымат берет:

<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>

ЕБге импорттолгон товарлар боюнча төлөнүүчү төлөмдөр жана жыйымдар төмөнкүлөрдү камтышы мүмкүн:

- Импорттук алымдар (адвалордук тарифтер же салмактын/көлөмдүн/даананын санынын бирдигине атайын тарифтер катары көрсөтүлөт) – ЕБде гармонизацияланган.
- Дополнительные пошлины на муку и сахар (продукты переработки) – гармонизированные в ЕС.
- Ун жана кантка кошумча алымдар (кайра иштетилген продуктылар) – ЕБде гармонизацияланган.
- Импорттук баа (жемиштер жана жашылчалар) – ЕБде гармонизацияланган.
- Экологиялык салыктар – гармонизацияланган эмес.
- Текшерүү акысы – гармонизацияланган эмес.
- Кошумча нарк салыгы (КНС) – гармонизацияланган эмес.
- Акциздик салыктар (алкоголдук ичимдиктер жана тамеки заттары) – гармонизацияланган эмес.

Германияда сатуудан жана тейлөөдөн түшкөн кирешеге 19% стандарттык ставка боюнча КНС алынат (айрым товарлар үчүн - 7%). Ресторандардагы тамак-ашка КНС убактылуу төмөндөтүү 2023-жылдын 31-декабрына чейин узартылды.

КНС салык төлөөчү бизнес жүргүзгөн округдун салык кызматы тарабынан башкарылат. Алдын ала декларациялар ай сайын же квартал сайын кийинки айдын 10уна чейин берилет, КНСтин аз суммасы үчүн бошотуу мүмкүн. Салык төлөөчү ишкананын отчеттук датасына карабастан ар бир календардык жыл үчүн жылдык декларацияны берүүгө милдеттүү.

ЕБ ар кандай мүчө мамлекеттеринде колдонулуучу КНСтин ставкаларынын тизмесин төмөнкү даректен тапса болот:

https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_en.htm.

ТАРИФТИК ЭМЕС ЖӨҢГӨӨ ЧАРАЛАР

Евробиримдикте стандартизация

ЕБде ТБТ режиминин иштеши ЕБ ичинде товарлардын эркин кыймылын камсыз кылуу үчүн шайкеш келтирүү жана өз ара таануу принциптерине негизделген. Стандарттар ЕБ деңгээлинде иштелип чыккан жана көпчүлүгү ушул деңгээлде коюлган. Стандартизация системасы төрт негизги мыйзам актылары менен жөнгө салынат, анын ичинде стандарттарды шайкеш келтирүүнү, өз ара таанууну жана рынокту көзөмөлдөөнү жөнгө салуучу «Жаңы мыйзамдык база». Регламент (ЕБ) 2019/515 да кабыл алынган, ал өз ара таануу принцибинин алкагында контролдук жол-жоболорду жана айкындуулукту жакшыртууга багытталган. ЕБ экологиялык жана санариптик стандарттарды иштеп чыгууга жигердүү көмөк көрсөтүүдө жана стандартташтыруу боюнча жаңы стратегия эл аралык

стандарттарды калыптандырууда анын ролун күчөтөт. *CEN*³³, *CENELEC*³⁴ жана *ETSI*³⁵ стандартташтыруу уюмдары европалык стандарттарды иштеп чыгуу боюнча бирден-бир ыйгарым укуктуу уюмдар болуп саналат.

Жаңы европалык стандартты иштеп чыгуу процесси кызыкдар тараптардын Европалык стандартизация уюмуна сунушу менен башталат. Комиссия стандартты бекитсе, ал европалык гармонизацияланган стандартка айланат. ЕБ мүчө ар бир мамлекет аны улуттук стандарт катары кабыл алууга милдеттүү. Тиешелүү стандарттар боюнча уюмдар ар бир беш жыл сайын стандарттарды үзгүлтүксүз карап турушат.

2022-жылы 1626 жаңы европалык стандарт чыгарылган, алардын 48%ы эл аралык стандарттарга туура келген. *CEN* жана *CENELEC* каталогдорундагы европалык стандарттардын жалпы саны 24169 болду. Европалык стандарттар жок болгон учурда, улуттук стандартизация органдары Европалык стандартизация уюмунун катышуусуз улуттук стандарттарды кабыл алышы мүмкүн, бирок Комиссияга ЕБ мыйзамдарына шайкештигин баалоо үчүн стандарттардын долбоорлору жөнүндө маалымат бериши керек³⁶.

Техникалык регламенттер жана ЕБ гармонизацияланган стандарттары

ЕБ продукцияларына техникалык талаптар ЕБ жана мүчө мамлекеттердин деңгээлинде иштелип чыккан. Бул талаптар минималдуу ден соолук жана коопсуздук стандарттарын камтышы мүмкүн. Өндүрүүчүлөр шайкештикти баалоонун жол-жоболорун колдонуу менен, кээде үчүнчү тараптарды тартуу менен алардын продукциясынын ушул талаптарга шайкеш келишин камсыз кылуу үчүн жооптуу. Гармонизацияланган европалык стандарттар ЕБ мыйзамдарынын талаптарына шайкештик презумпциясын камсыз кылуу менен шайкештикти көрсөтүүнүн куралы катары кызмат кылат. 2022-жылы бардык европалык стандарттардын болжол менен 13% гармонизацияланган. Мындай стандарттарды колдонгон өндүрүүчүлөргө, адатта, өзүн-өзү сертификациялоого уруксат берилет, бул шайкештик процедураларын жана продукциянын СЕ маркалоосун жеңилдетет. Бирок, кээ бир учурларда, гармонизацияланган стандарттарды колдонбогон өндүрүүчүлөр өз өнүмдөрүн үчүнчү тараптын шайкештигине баа бериши мүмкүн.

СЕ белгиси «Жаңы мамиле» мыйзамдарына баш ийүүчү жана гармонизацияланган европалык стандарттарга шайкеш келген 27 продукт категориясы үчүн талап кылынат. 2021-жылдын июль айынан тартып айрым товарлар, анын ичинде онлайн-сатуулар да ЕБдеги жооптуу экономикалык оператордун байланыш маалыматтары менен энбелгисин талап кылат. Маркалоо талаптары СЕ белгисине карабастан, текстиль, бут кийим, косметика, пластикалык таңгак жана тамеки заттарын кошкондо, айрым буюмдарга да колдонулушу мүмкүн. ЕБ ден соолук эскертүүлөрү менен тамеки буюмдарын таңгактоо үчүн стандартташтырылган режимди колдойт. ЕБ деңгээлинде жөнгө салынбаган товарларга мүчө-мамлекеттер улуттук техникалык талаптарды коё алат жана эркин жүрүү өз ара таануу принциби менен камсыз кылынат. ЕБ ошондой эле ДСУда конкреттүү соода маселелери боюнча ТБТ системасына активдүү катышып, техникалык тоскоолдуктар боюнча чараларга байланыштуу суроолорго жооп берет³⁷.

³³ CEN – (фр. Comité Européen de Normalisation) Европалык стандартизация комитети, анын негизги максаты европалык стандарттарды иштеп чыгуу аркылуу товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн соодасын өнүктүрүүгө көмөк көрсөтүү (Euronorm, EN). Уюм 1961-жылы түзүлгөн.

³⁴ CENELEC (фр. Comité Européen de Normalisation Électrotechnique) — Электротехникалык стандартизация боюнча Европалык Комитет, электротехника тармагындагы европалык стандарттар үчүн жооптуу.

³⁵ ETSI – (англ. European Telecommunications Standards Institute) Европадагы телекоммуникация тармагындагы стандартизация боюнча көз карандысыз, коммерциялык эмес уюм.

³⁶ Соода саясатына сереп салуу: Европа Биримдиги. ДСУ, сентябрь, 2023-жыл.

³⁷ Соода саясатына сереп салуу: Европа Биримдиги. ДСУ, сентябрь, 2023-жыл.

Евробиримдиктин стандарттары боюнча кененирээк төмөнкү сайттан биле аласыз:

<https://www.cencenelec.eu/european-standardization/european-standards/>

ТАМАК АЗЫКТАРДЫ ЖӨНГӨ САЛУУ

Германияда **Азык-түлүк, товарлар жана тоюттар Кодекси** (немец: *Lebensmittel-, Bedarfsgegenstaende-und Futtermittelgesetzbuch-LFGB*) ЕБ директиваларына ылайык келген тамак-аш жана тоют эрежелеринин көбүн камтыйт. Ал ата мекендик жана импорттук продукцияны жөнгө салуучу коопсуздук, ден соолук жана маркалоо стандарттарын белгилейт. Импорттоочулар 16 федералдык жерлердин тарабынан аткарылган туура маркетинг үчүн мыйзамдуу түрдө жооп беришет. Кокус үлгүлөрдү алуу соода чынжырынын ар кайсы жеринде ишке ашат жана мамлекеттик лабораториялар өнүмдөрдүн коопсуздугун жана шайкештигин баалайт. 2002-жылдагы «жинди уй оорусунан» кийин түзүлгөн **Керектөөчүлөрдүн укугун коргоо жана тамак-аш коопсуздугу боюнча федералдык бюро** (*Bundesamt für Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit-BVL*) тарабынан көзөмөлдөнөт. BVL тобокелдиктерди башкарат, ал эми тобокелдиктерди баалоо Германиянын тобокелдиктерди баалоо боюнча федералдык институту (*Bundesinstitut für Risikobewertung-BfR*) тарабынан жүргүзүлөт. BVL инспекцияларды координациялайт, Европалык ыкчам эскертүү системасын ишке ашырат жана зыяндуу жана булгоочу заттардын калдыктарын аныктоо боюнча улуттук маалымдама лабораторияга ээ³⁸.

Санитардык жана фитосанитардык чаралар

Көпчүлүк тамак-аш мыйзамдары ЕБ деңгээлинде гармонизацияланган. Импорттолуучу продукция ЕБ ченемдик талаптарын гармонизациялоо аягына чыга элек же жок болгон учурларда мүчө-мамлекеттердин колдонуудагы талаптарына жооп бериши керек.

КР экспорттоочулары ЕБ гармонизацияланган азык-түлүк мыйзамына кирбеген азыктар ар кандай улуттук эрежелерге дуушар болушу мүмкүн экенин билиши керек.

ЕБ тамак-аш мыйзамдарын гармонизацияга келтирүүдө эки тараптуу мамилени колдонот: бардык тамак-аштар үчүн жалпы аспектилерди камтыган «горизонталдык» мыйзамдар (кошумчалар, маркалоо, гигиена ж.б. сыяктуу) жана «вертикалдуу» конкреттүү продукцияга тиешелүү мыйзамдар (мисалы, шарап, какао, шоколад, кант, бал, жемиш ширелери, жемиш джемдер, жаңы продуктулар ж.б.).

КР экспорттоочулары продукциялар бир нече эрежелерге жооп бериши керек экенин билиши керек. Мисалы, бөтөлкөгө куюлган сууну маркалоо эрежелери атайын (вертикалдуу) мыйзамдарда, ал эми бөтөлкөдөгү сууга да тиешелүү болгон аллергияларды маркалоо эрежелери ЕБ тамак-аш азыктарын маркалоонун жалпы (горизонталдуу) эрежелеринде белгиленген.

ЕБнин азык-түлүк коопсуздугуна мамилеси тамак-аш жана тоют чынжырынын бардык секторлорун камтыйт. 178/2002 жалпы тамак-аш мыйзамы Регламент жалпы принциптерди, анын ичинде сактык принцибин белгилейт жана тамак-аш коопсуздугуна жана кризисти башкарууга байланыштуу талаптарды жана жол-жоболорду белгилейт. Мүчө мамлекеттер тамак-аш бизнесинин операторлорунун ЕБ азык-түлүк мыйзамдарынын талаптарына шайкеш келишин текшерүү үчүн азык-түлүк көзөмөлүн жүргүзүү үчүн жооптуу. 2017/625 2019-жылы гармонизацияланган тамак-аш көзөмөлдөө Регламенти күчүнө кирди. Тамак-аш чынжырында коомдук ден соолук коркунучтары аныкталганда, трансчек аралык маалымат алмашуу үчүн Азык-түлүк жана тоют үчүн «тез эскертүү системасы» (RASSF) иштейт. Тамак-аш мыйзамынын жалпы жобосу ошондой эле Европа Комиссиясына илимий кеңештерди берүүчү көз карандысыз орган болгон Европанын азык-түлүк коопсуздугу боюнча органын

³⁸ Отчет «Тамак-аш жана айыл чарба импортун жөнгө салуу жана стандарттары. Европа Биримдиги». АКШнын Айыл чарба департаменти, октябрь 2022-жыл.

(EFSA) түзүүнү карайт. Жалпы тамак-аш мыйзамы, тамак-аш жана тоют көзөмөлдөө жана тамак-аш жана тоют гигиенасы боюнча жоболор ЕБ азык-түлүк коопсуздугу мыйзамдарынын негизин түзөт. Учурдагы ЕБ тамак-аш эрежелердин кайра карап чыгууда же жаңы эрежелерди киргизүүдө, ушул алкактык жоболордо камтылган принциптер колдонулат³⁹.

Eurlex сайтында ЕБ мыйзамдарына акысыз мүмкүнчүлүк берилет:

<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Маркалоого карата талаптар

2014-жылдын 13-декабрында «Керектөөчүлөр үчүн ЕБ Азык-түлүк маалыматы (FIC⁴⁰)» 1169/2011 Регламенти ЕБде сатылуучу, анын ичинде үчүнчү өлкөлөрдөн импорттолгон бардык алдын ала таңакталган тамак-аш жана суусундуктарга карата колдонула баштады. FIC жобосу тарабынан киргизилген милдеттүү тамактануу декларациясынын талабы 2016-жылы күчүнө кирген.

Продукциянын маркалоосу так, окула турган жана текшерүү жана идентификациялоо үчүн оңой жеткиликтүү болушу керек. Ал буюмдун өзүнө, буюмга чапталган этикеткага, продукциянын белгисине, продукциянын таңгагына, продуктулардын тобунун таңгагына же буюмга тиркелген баракчага колдонулушу мүмкүн.

Азык-түлүк компанияларына ЕБ азык-түлүк маркалоо эрежелерин сактоого жардам берүү үчүн, Еврокомиссия жана ЕБ тамак-аш федерациялары жетекчилик документтерин жарыялады:

- Европа комиссиясы: Керектөөчүлөргө азык-түлүк маалыматын берүү боюнча 1169/2011 Регламенттин колдонулушу боюнча суроолор жана жооптор жөнүндө билдирүү (июнь, 2018-ж.) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0608\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0608(01))
- Европа комиссиясы: маркалоонун жаңы эрежелери боюнча инфографика. https://food.ec.europa.eu/system/files/2016-10/labelling_legislation_infographic_food_labelling_rules_2014_en.pdf
- FoodDrink Europe (ЕБ Тамак-аш жана Суусундук Конфедерациясы): Керектөөчүлөргө азык-түлүк маалыматын берүү боюнча көрсөтмөлөр. <https://www.fooddrinkeurope.eu/resource/guidance-on-the-provision-of-food-information-to-consumers/>

Регламенттин максаты ЕБ бардык аймагында колдонулуучу гармонизацияланган эрежелерди белгилөө болуп саналат. Бирок, FIC Регламенти ЕБ мүчө-мамлекеттерине ЕБ эрежелеринен четтеп кетүүгө мүмкүндүк берет. FIC Регламентинин 39-беренеси ЕБге мүчө мамлекеттердин кошумча милдеттүү улуттук чараларды, анын ичинде келип чыккан өлкөнү маркалоо чараларын кабыл алуу шарттарын аныктайт⁴¹.

FIC 1169/2011 Регламентинин 9-беренесинде тамак-аш жана суусундуктардын этикеткалары боюнча милдеттүү декларациялардын тизмеси келтирилген:

- Тамак-аш продуктунун аталышы;
- Ингредиенттердин тизмеси;
- Аллергендер;
- Белгилүү ингредиенттердин саны же ингредиенттердин категориялары;
- Тамак-аштын таза көлөмү;

³⁹ Отчет «Тамак-аш жана айыл чарба импортун жөнгө салуу жана стандарттары. Европа Биримдиги». АКШнын Айыл чарба департаменти. Октябрь, 2022-жыл.

⁴⁰ FIC – (англ. Food Information to Consumers) «Керектөөчүлөр үчүн азык-түлүк маалыматы» ЕБ Регламенти.

⁴¹ Отчет «Тамак-аш жана айыл чарба импортун жөнгө салуу жана стандарттары. Европа Биримдиги». АКШнын Айыл чарба департаменти. Октябрь, 2022-жыл.

- Минималдуу жарактуулук мөөнөтү же «датасы боюнча колдонуу»;
- Ар кандай өзгөчө сактоо шарттары жана/же колдонуу шарттары;
- Компаниянын аталышы жана анын аты менен тамак-аш азыктары сатылып жаткан продукцияны чыгаруучунун дареги. Эгерде бул оператор ЕБде катталбаса, анда импорттоочунун аты-жөнү жана дареги;
- 26-беренесинин жоболоруна ылайык келип чыккан өлкө же келип чыккан жер;
- Колдонуу боюнча нускама, эгерде мындай көрсөтмөлөр болбосо, продуктуну туура колдонуу кыйын болуп калат;
- Көлөмү боюнча 1,2%дан ашык спирт камтыган суусундуктар үчүн спирт;
- Азыктык баалуулугунун декларациясы.

ЕБ рыногунда сатылган продукциянын маркалоосу ЕБге мүчө-мамлекеттердин 27 тилине которулушу керек. Эгерде продукция Германияда сатылса, маркалоо немис тилинде болушу керек.

ЭСКЕ АЛУУ МААНИЛҮҮ:

Тамак-аш азыктарын экспорттоочулар өздөрүнүн кардарлары (импорттоочулары менен) тамак-аш азыктарын маркалоо колдонулуучу эрежелерди макулдашууга тийиш.

Таңгактоо талаптары

ЭСКЕ АЛУУ МААНИЛҮҮ:

ЕБ тамак-аш азыктарын таңгактоо жана контейнерлерге талаптардын кеңири тизмеси бар. Тамак-аш азыктарын экспорттоочулар өздөрүнүн кардарлары (импорттоочулары) менен азык-түлүк таңгагында колдонулуучу эрежелерди макулдашууга тийиш.

Мазмундун чыныгы салмагы менен этикеткада көрсөтүлгөн сандын ортосундагы жол берилген максималдуу ката, ошондой эле аны текшерүү ыкмалары ЕБ 76/211/ЕЕС Директивасында аныкталган. Этикеткада калыңдыгы кеминде 3 мм болгон кичинекей «е» тамгасы иш жүзүндөгү мазмундун көрсөтүлгөн санга дал келишин камсыздайт. Санды көрсөткөн сандардын өлчөмү номиналдык санга жараша болот:

- номиналдуу көлөмү 1000 г же 1000 мл: бийиктиги 6 мм кем эмес;
- 200 г/20 мл ашык, бирок 1000 г/1000 мл аз: 4 мм кем эмес;
- 50 г/50 мл ашык, бирок 200 г/200 мл аз: 3 мм кем эмес;
- 50 г/20 мл азыраак: 2 мм. Сандан кийин өлчөө бирдиги көрсөтүлүшү керек.

2007/45/ЕС Директивасы ЕБ жана улуттук деңгээлдеги таңгактардын милдеттүү өлчөмдөрү боюнча эрежелерди жокко чыгарды.

Мыйзамдык метрология тууралуу толук маалыматты Европа Комиссиясынын сайтынан тапса болот:

<http://ec.europa.eu/growth/single-market/goods/building-blocks/legal-metrology/>

ТАҢГАК КАЛДЫКТАРЫН БАШКАРУУ

ЕБ мүчө-мамлекеттер таңгак калдыктарын азайтуу жана таңгактоочу материалдарды кайра пайдалануу, калыбына келтирүү жана кайра иштетүү тутумун киргизүү боюнча чараларды көрүшү керек. Кеңештин 94/62/ЕС Директивасы таңгак калдыктарын өндүрүүнү чектөө жана таштандыларды кайра иштетүүнү, кайра колдонууну жана таштандыларды жок кылуунун башка түрлөрүн стимулдаштыруу боюнча чараларды белгилейт. Белгилүү жана кеңири колдонулган кайра иштетүү программасы Германиянын «жашыл чекит» системасы.

Таңгак калдыктарын кайра иштетүү - Green Dot системасы

2019-жылдын 1-январында, таңгактоо боюнча жаңы мыйзам (*Verpackungsgesetz* же *VerpackG6*) Германиянын таңгактоо жана калдыктарды алдын алуу боюнча Токтомун алмаштырды (*Verordnung ueber die Vermeidung und Verwertung von Verpackungsabfaellen*, же *VerpackV*). Мыйзам керектөөчү азыктарды, анын ичинде тамак-ашты өндүрүүчүлөрдөн, импорттоочулардан жана дистрибьюторлордон таңгактоочу материалдарды кайра иштетүү боюнча лицензиясы бар кайра иштетүүчү компания менен келишим түзүүнү талап кылат. Өндүрүүчүлөр таңгакталган продукцияны рынокко чыгарардан мурун «Zentrale Stelle» улуттук органынан каттоодон өтүшү керек. Катталган өндүрүүчүлөр Zentrale Stelle сайтында рыноктун бардык катышуучулары үчүн ачык-айкындуулукту камсыз кылуу жана жүктөөчүлөрдүн санын кыскартуу үчүн жарыяланат. Мындан тышкары, бардык өндүрүүчүлөр Zentrale Stelle таңгагына байланыштуу төмөнкү маалыматтарды бериши керек:

- Каттоо номери (Zentrale Stelle тарабынан берилген);
- Рынокко чыгарылган таңгактын материалы жана көлөмү;
- Өндүрүүчүнүн кеңейтилген жоопкерчилигин аткаруу үчүн өндүрүүчү киргизген таңгактоо схемасынын аталышы;
- Таштандыларды тазалоочу компания/система менен келишимдин мөөнөтү.

Өндүрүүчүлөр рынокко таңгакталган керектөө товарларын чыгарган өндүрүүчүлөр, импорттоочулар же дистрибьюторлор катары аныкталат. Бөлүштүрүү каналына жараша кыргызстандык экспорттоочулар таңгактарды кайра иштетүүчү компания менен келишим түзүп, Zentrale Stelle каттоодон өтүшү керек же кереги жок болушу мүмкүн. Бирок, кыргызстандык компаниядан түз катталуу талап кылынбаса да, ал өз кардарларына анын таңгагынын материалы жана көлөмү жөнүндө маалымат берүүсү талап кылынышы мүмкүн, алар өз кезегинде бул маалыматты Zentrale Stelle компаниясына берген отчетунда беришет.

Салт боюнча, немис өнөр жайы таңгактоочу материал башкарылган системада кайра иштетилерин көрсөтүү үчүн «Жашыл чекит» белгисин колдонгон. Жашыл чекит Германияда чекене соодада сатылган дээрлик бардык продукциянын таңгактоочу материалында бар. 2009-жылдын 1-январынан тартып, кайра иштетүү мыйзамдары мындан ары материалдын туура кайра иштетилерин тастыктоо үчүн продуктунун таңгагында «Жашыл чекит» коюуну талап кылбайт. Бирок, эгерде өндүрүүчү же импорттоочу «Жашыл чекит» белгисин колдонууну улантууну чечсе, анын *Duales System Deutschland GmbH (DSD)* же башка катталган калдыктарды тазалоо компаниясы менен жарактуу лицензиялык келишими болушу керек.

Көбүрөөк маалыматты Таңгактарды калыбына келтирүү боюнча Европа уюму веб-сайтынан тапса болот, ал Европадагы бардык *Green Dot* системаларына оңой кирүүнү камсыз кылат (www.pro-e.org).

Таңгактоо жана таңгактоо калдыктарына тиешелүү ЕБнин учурдагы мыйзамдарына сереп салуу Европа Комиссиясынын веб-сайтында жеткиликтүү:
<http://ec.europa.eu/environment/waste/packaging/legis.htm>.

2018-жылдын май айында Еврокомиссия Европанын пляждарында жана деңиздеринде көп кездешүүчү 10 бир жолу колдонулуучу пластмасса буюмдарына, ошондой эле жоголгон балык уулоо шаймандарына багытталган жаңы эрежелерди сунуштады. Кээ бир азыктарга тыюу салуулар тамак-аштын таңгагына да таасирин тийгизиши мүмкүн. Директиванын (ЕБ) 2019/904 кээ бир пластикалык буюмдардын айлана-чөйрөгө тийгизген таасирин азайтуу боюнча айрым жоболору, мисалы, бир жолу колдонулуучу пластмасса буюмдарына тыюу салуу 2021-жылдын 3-июлунда күчүнө кирди. Бул мүчө-мамлекеттер директиваны улуттук

мыйзамдарга, жоболорго жана административдик жоболорго көчүрө ала турган акыркы мөөнөт болгон. Директиванын кеңейтилген өндүрүүчүнүн жоопкерчилиги сыяктуу башка жоболору 2024-жылдын аягына чейин күчүнө кирет.

2020-жылдын 11-мартында Еврокомиссия өзүнүн жабык цикл экономика боюнча аракет Планын жарыялады. Иш-аракеттер Планында колдонулган ресурстардын ЕБ экономикасында мүмкүн болушунча узак убакытка калышын камсыз кылуу максатында айланма экономиканы өнүктүрүүгө жана өндүрүүгө багытталган 35 иш-чара көрсөтүлгөн. Бул иш-чаралар Планынын алкагында Комиссия таңгак, таңгак калдыктары, биопластика жана тамак-аш менен байланышуучу материалдар боюнча жаңы мыйзамдарды сунуштай турганын билдирди.

Өнүмгө карата талаптар

ТАМАК-АШ КОШУЛМАЛАРЫ

«ЕБ тамак-аш азыктарын жакшыртуу Пакети» тамак-аш кошумчаларын бекитүүнүн жалпы тартибин аныктайт жана төрт жобону камтыйт: Регламент 1331/2008 (түзөтүлгөндөй, ЕБ Регламентинин 1382/2019 тарабынан киргизилген тамак-аш чынжырында ЕБ тобокелдиктерди баалоо ачыктыгы жана туруктуулугу боюнча), тамак-аш кошумчалары жөнүндө Регламент 1333/2008 жана ароматизаторлор боюнча Регламент 1334/2008. ЕБ позитивдүү тизмесине кирген кошумчалар гана ЕБ ичинде сатылган тамак-аш азыктарында колдонулушу мүмкүн. ЕБ позитивдүү тизмесине киргизүү Европанын Азык-түлүк коопсуздугу органы (EFSA) тарабынан жүргүзүлгөн тобокелдиктерди баалоого негизделген.

Комиссиянын 234/2011 Регламентинде ЕБ позитивдүү тизмелерин жаңыртуу үчүн арыздар кандайча даярдалышы керек (мазмун, маалымат талаптары жана презентация) кеңири түшүндүрүлөт. EFSA анда маалыматтардын ылайыктуулугун текшерет. Ал ошондой эле өзгөртүүлөрдү чагылдыруу үчүн Комиссиянын Регламентинин (ЕБ) 2020/1823 тарабынан оңдолгон, (ЕБ) 2019/1381 азык-түлүк чынжырында ЕБ тобокелдигин баалоонун ачык-айкындуулугу жана туруктуулугу жөнүндө жобого байланыштуу. Жаңы жоболор 2021-жылдын 27-мартында күчүнө кирди.

Кошумчалар (анын ичинде түстөр жана таттуулар)

1333/2008 Тамак-аш кошумчалары жөнүндө Регламенттин II тиркемесинде тамак-аш азыктарында колдонууга уруксат берилген бардык кошумчалар жана аларды колдонуу шарттары келтирилген. Кошумчаларды колдонууга уруксат берилген тамак-аш азыктарынын категориясына ылайык көрсөтүлөт. 1333/2008 Регламенттин I тиркемесинде тамак-аш кошумчаларынын 26 түрдүү категориясы үчүн аныктамалар келтирилген. ЕБ оң тизмесине киргизилген кошумчалар гана белгилүү бир шарттарда уруксат берилет.

1333/2008 Регламенттин III тиркемеси тамак-аш кошумчаларынын экинчи тизмесин камтыйт, башка тамак-аш кошумчалары, тамак-аш ферменттери, тамак-аш ароматизаторлору жана аш болумдуу заттар сыяктуу тамак-аш ингредиенттеринде колдонууга бекитилген. Комиссиянын 231/2012 Регламентинде II жана III тиркемелерде келтирилген тамак-аш кошумчаларына карата спецификациялар белгиленет. Мүчө-мамлекеттер 1333/2008 Регламенттин IV тиркемесинде саналган салттуу тамак-аш азыктарынын айрым категорияларын колдонууга тыюу салышы мүмкүн.

2016-жылы EFSA ЕБ тарабынан бекитилген тамак-аш боёкторуна кайра баа берүүнү аяктады. Натыйжада, 1333/2008 Регламентке V тиркеме алты тамак-аш түсүнүн милдеттүү этикеткасын киргизүү үчүн өзгөртүлгөн: «хинолин сары» (E104), «күн баткан сары» (E110), «Ponceau 4R» (E124), «тартразин» (E102), «азорубин/кармоазин» (E122) жана «Allura Red AS» (E129). Бул боёкторду камтыган продуктылар «Балдардын активдүүлүгүнө жана көңүл буруусуна терс таасирин тийгизиши мүмкүн» деген маркалоо болуш керек. Комиссиянын 232/2012 токтому «хинолин сары» (E104), «күн баткан сары» (E110) жана «Ponceau 4R»

(E124) тамак-аш түстөрүнүн чектерин төмөндөттү. Азык-түлүк боёгу «Red 2G» (E 128) ЕБ позитивдүү тизмесинен чыгарылды.

Комиссиянын Тамак-аш кошулмаларынын маалымат базасы колдонуучу колдонмосу менен бирге ЕБде уруксат берилген ар кандай тамак-аш кошулмалары жөнүндө толук маалымат берет. Тамак-аш кошулмаларын колдонуу боюнча көбүрөөк маалыматты Европа Комиссиясынын веб-сайтынан тапса болот:

https://ec.europa.eu/food/safety/food_improvement_agents/additives_en

Ароматизаторлор

Регламент 1334/2008 уруксат берилген ароматизаторлордун тизмесин белгилейт, алар кошула турган тамак-аштын категориясына ылайык тизмеленген. Ошондой эле «табигый» терминин колдонуунун конкреттүү эрежелери белгиленген. Онлайн маалымат базасы керектөөчүлөргө, тамак-аш кайра иштетүүчүлөргө жана тамак-ашты көзөмөлдөө органдарына тамак-аш азыктарында кайсы даам берүүчү заттарды колдонууга уруксат берилгенин текшерүүгө мүмкүндүк берет.

Регламент 2065/2003 тамак-аш азыктарында же колдонуу үчүн арналган түтүн ароматизаторлордун коопсуздугуна баа берүү жана бекитүү тартибин белгилейт. 1321/2013 Регламентти ишке ашыруучу Комиссиянын Регламенти тамак-аш азыктарында же аларда жана/же түтүн ароматизаторлорду өндүрүү үчүн колдонууга уруксат берилген негизги түтүн ароматизатор өнүмдөрдүн оң тизмесин түзөт.

Ферменттер

Тамак-аш ферменттери боюнча 1332/2008 Регламенти аларды илимий баалоо жана ЕБде уруксат берүү үчүн шайкештирилген эрежелерди киргизди. 1332/2008 Регламенттин 10-13-беренелери маркалоонун конкреттүү талаптарын белгилейт. EFSA учурда иштеп жаткан жана жаңы тамак-аш ферменттерин бекитүү үчүн өнөр жай колдонмолорун баалоодо. Комиссия ЕБнин бекитилген тамак-аш ферменттеринин тизмесин түзмөйүнчө, улуттук эрежелер колдонула берет. Көбүрөөк маалымат алуу үчүн, Европа Комиссиясынын сайтына караңыз:

https://ec.europa.eu/food/safety/food_improvement_agents/enzymes/eu_rules_en

ПЕСТИЦИДДЕРДИН КАЛДЫКТАРЫН ЖАНА БАШКА БУЛГООЧУЛАРДЫ ЖӨНГӨ САЛУУ

Бул жерде пестициддер боюнча ЕБ ченемдик укуктук базасы, туруктуу өнүгүү жана тамак-аштын калдыктарын көзөмөлдөө жана көзөмөлдөө чаралары жөнүндө кыскача баяндама.

1. Уруксат берүү жана жөнгө салуу:
 - a. Регламент 1107/2009 өсүмдүктөрдү коргоо каражаттарын (ӨКК) же бекитилген активдүү заттарды камтыган продукцияга уруксатты талап кылган пестициддерди жөнгө салат.
 - b. 540/2011 Регламентинде саналган активдүү заттары бар ӨКК гана ЕБде колдонууга уруксат берилген.
 - c. Уруксат бир мүчө-мамлекетте бекитилгенден кийин ЕБ боюнча колдонууга уруксат берүүчү өз ара таануу менен айрым мүчө-мамлекеттер тарабынан берилет.
 - d. Бекитилбеген заттар үчүн максималдуу калдык деңгээли (MRL⁴²) демейки 0,01 мг/кг деңгээлинде белгиленген.
2. Пестициддерди туруктуу пайдалануу:

⁴² MRL – (англ. Maximal Residual Level) максималдуу калдыктары.

- a. Пестициддерди туруктуу пайдалануу боюнча 2009/128 Директивасы (SUD ⁴³) пестициддердин пакетинин бир бөлүгү болуп саналат жана кайра каралууда.
 - b. ЕБ 2030-жылга чейин пестициддерди колдонууну 50% га кыскартууну көздөйт, бул «Фермадан айрычага чейин» стратегиясында белгиленген.
3. Өсүмдүктөрдү коргоо каражаттарын туруктуу пайдалануу жөнүндө Регламент (SUR⁴⁴):
 - a. 2022-жылдын 2-июнунан баштап SUR сунушу пестициддерди азайтуу максаттарынын аткарылышын камсыздайт жана зыянкечтерге каршы комплекстүү башкарууну (IPM) өбөлгө түзөт.
 - b. Ал 2030-жылга чейин химиялык пестициддерди колдонууну жана коркунучун 50% га азайтуу үчүн юридикалык жактан милдеттүү милдеттерди коёт.
 4. Гармонизацияланган үлгүлөрдү алуу жана мониторинг:
 - a. Пестициддердин калдыктарынан үлгү алуу үчүн шайкештирилген ыкмалар 2002/63/ЕС Директивасы жана 2021/601 Регламентинде белгиленген.
 - b. Булгоочу заттардын, анын ичинде нитраттардын, микотоксиндердин, оор металлдардын жана башкалардын максималдуу деңгээли Комиссиянын 1881/2006 Токтому менен белгиленет.
 5. Булгоочу эрежелердин жаңыртуулары:
 - a. 1881/2006 Регламенттин учурдагы кыскача колдонмо 2023-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кире турган жаңы эң жогорку деңгээлдерди чагылдыруу үчүн жаңыланат.
 - b. Регламент 2017/2158 тамак-аш азыктарында акриламидди азайтуу үчүн маалымдама деңгээлин белгилейт.
 6. Жаныбарлардагы жана жаныбарлардан алынган продуктулардагы калдыктар:
 - a. ЕБ Регламент 2017/625 жаныбарлардын калдыктарын жана жаныбарлардан алынган продуктуларды расмий көзөмөлдөө үчүн негиз түзөт.
 - b. ЕБге жаныбарлардан алынган продукцияларды экспорттоого уруксат үчүнчү өлкөлөр тарабынан берилген калдык пландарынын негизинде берилет.
 7. Келечектеги мыйзамдык база:
 - a. Ветеринардык дары-дармек каражаттарынын калдыктарына мониторинг жүргүзүүнүн жаңы мыйзамдык базасы 2022-жылдын 15-декабрында күчүнө кирет.
 - b. Ага чейин жогоруда айтылган азыркы эрежелер күчүндө болот.
 8. Импорттоочулар үчүн көрсөтмө:
 - a. ЕБ ветеринардык дары-дармектердин, пестициддердин жана булгоочу заттардын калдыктарына мониторинг жүргүзүүгө өзгөчө басым жасоо менен жаныбарлардан алынган продукцияга импорттук талаптар боюнча көрсөтмөлөрдү берет.

Кененирээк маалыматты Еврокомиссиянын сайтынан тапса болот:

https://ec.europa.eu/food/plants/pesticides/maximum-residue-levels/enforcement_en.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫК МЕНЧИК УКУКТАРЫН КОРГОО

Төмөндө товардык белгилерди каттоо процесстерине, географиялык көрсөткүчтөрдү коргоого жана ЕБ мыйзамдарындагы учурдагы өзгөртүүлөргө сереп берилген.

Соода белгилери

1. ЕБде соода белгилерди каттоо:

- Соода белгилери улуттук, аймактык же ЕБ деңгээлинде катталышы мүмкүн.
- Интеллектуалдык менчиктин улуттук кеңселеринде каттоого арыздар бир гана мүчө өлкөдө корголот.

⁴³ SUD – (англ. the Sustainable Use of Pesticides Directive) Пестициддерди туруктуу пайдалануу боюнча 2009/128 Директивасы.

⁴⁴ SUR – (англ. the Sustainable Use of Plant Protection Products Regulation) Өсүмдүктөрдү коргоо каражаттарын туруктуу пайдалануу жөнүндө Регламент.

- Бардык ЕБ мүчө-мамлекеттерин камтуу үчүн арыздар Интеллектуалдык менчик боюнча Европа башкармагы (EUIPO) 850 EUR берилиши керек

2. ЕБ соода белгилерин коргоо эрежелери:

- Эрежелер ЕБ 2015/2436 Директивасында аныкталган.
- Регламент 2018/626 өтүнмөнүн жол-жоболорунун чоо-жайын аныктайт, Регламент 2018/625 - ЕБ соода белгилерине каршы чыгуу жана жокко чыгаруу үчүн процедуралык эрежелер.

Корголуучу географиялык көрсөткүчтөр

1. Корголгон продукт аталыштары:

- Фета, пармезан жана Парма ветчина сыяктуу продуктулар ЕБ мыйзамдарына ылайык корголот.
- Регламент 1151/2012 «Белгилүү бир жерде өндүрүлгөн» сыяктуу сапаттык терминдердин эрежелерин белгилейт (PDO – Protected Designation of Origin), «Корголуучу Географиялык Көрсөткүч» (PGI – Protected Geographical Indication) жана «Салттуу кепилденген адистиктер» (TSG – Traditional Specialities Guaranteed).

2. Шараптар жана Спирт ичимдиктер:

- Шараптар жана спирт ичимдиктери үчүн өзүнчө регламенттер бар (Регламент 2019/33 жана 2019/34).
- ЕБ Кеңеши 2019/1754 Евробиримдиктин «Чыгарылган жердин аталыштары жана географиялык көрсөткүчтөр боюнча Лиссабон макулдашуусунун Женева актысына» кошулуусу жөнүндө чечимди кабыл алды.

3. Жаңы Мыйзам Долбоору:

- Комиссиянын 2022-жылдын 31-мартындагы сунушу ЕБде географиялык көрсөткүчтөрдү коргоону жана колдонууну жакшыртууга багытталган.
- Сунуш өндүрүүчүлөр топторуна ЕБ же улуттук мыйзамдар тарабынан белгиленгенден жогору туруктуулук стандарттарын колдонуу вариантын камтыйт.

МААЛЫМАТ ҮЧҮН:

Бул Колдонмону даярдоо учурунда, Комиссиянын (ЕБ) 2021-жылдын 24-мартындагы 2021/404 Регламентине ылайык, жаныбарларды, репродуктивдүү материалдарды жана жаныбарлардын продуктуларын Биримдикке ташып келүүчү үчүнчү өлкөлөрдүн, аймактардын же зоналардын тизмелерин белгилөө келип чыгышына Европарламенттин жана Кеңештин 2016/429 Регламентине (ЕБ) ылайык уруксат берилген, Кыргыз Республикасынан тирүү жылкыларды гана ташып келүүгө уруксат берилет.

Ошондой эле, 2023-жылдын 15-ноябрына карата ЕБ TRACES маалыматтар базасында КР жаныбарлардан алынган продукцияны өндүрүүчүлөр (жаныбарлардын кошумча продуктуларынын бардык өндүрүүчүлөрү) катталган ишканалары боюнча 3 бөлүм бөлүнгөн:

- Аңчылык трофейлерин чыгаруучу заводдор – 43 ишкана;
- Жаныбарлардан алынган кошумча продуктыларды (мис. чийки/иштетилбеген материалдарды) чогултуу же иштетүү боюнча башка ишканалар – 5 ишкана;
- Кайра иштетүүчү фабрикалар (үчүнчү категория) – 16 ишкана.

Булак:

<https://webgate.ec.europa.eu/tracesnt/directory/publication/establishment/index#!/search?sort=country.translation>

3-БӨЛҮМ: НЕГИЗГИ ЭКСПОРТТУК СЕКТОРЛОРДУ ТАЛДОО

Экспортту көбөйтүү боюнча өлкөнүн артыкчылыктарына ылайык келүүнү камсыз кылуу үчүн ушул жол көрсөткүчтүн алкагында төмөнкүдөй товардык топтор үчүн потенциал талданып чыгат:

- Эт продукциясы – ТЭИ ТН 02-бөлүгү.
- Балык продукциясы – раздел ТЭИ ТН 03-бөлүгү.
- Балды кошуп, сүт продукциясы – ТЭИ ТН 04-бөлүгү.
- Жаңы жана кайра иштетилген өсүмдүк продукциясы – ТЭИ ТН 07 жана 08-бөлүктөрү.
- Алкоголсуз суусундуктар – ТЭИ ТН 02-бөлүктөрүнөн 20 жана 22-бөлүктөрүнөн өзүнчө товардык позициялар.
- Текстиль жана тигүү продукциясы – ТЭИ ТН 50 жана 67-бөлүктөрү.

2022-жылы соода жүгүртүүнүн көлөмү боюнча Германия КРнын өнөктөш-өлкөлөрүнүн арасында 7-орунду ээледі – 180,4 млн АКШ долл. Былтыркы жылдын көрсөткүчтөрүнөн 138% көбөйгөн. Өз ара сооданын өсүшү экспорттун 26%га жана импорттун 160%га өсүшүнүн эсебинен болду.

6-таблица. КРнын тышкы соода жүгүртүүсү, миң АКШ долл

Өнөктөш-өлкөлөр	Товар жүгүртүүсү	Экспорт	Импорт	Сальдо
Кытай	4 130 269	60 800	4 069 468	-4 008 668
Россия	3 234 563	963 624	2 270 939	-1 307 315
Казакстан	1 188 042	438 179	749 863	-311 684
Туркия	628 926	140 674	488 252	-347 577
Өзбекстан	599 254	236 647	362 608	-125 961
АКШ	246 834	4 820	242 014	-237 193
Германия	180 424	15 797	164 627	-148 830
Корея Республикасы	157 598	1 059	156 538	-155 479
БАЭ	125 739	101 003	24 736	76 267
Индия	117 869	10 478	107 390	-96 912

Булак: КРнын Улутстаткому

2022-жылы экспорт 15,8 млн АКШ долл жеткен. Салттуу рыноктор үчүн көрсөткүчтөр менен салыштырганда, бул рынок өлкөнүн экспортунун структурасында олуттуу эмес.

КЫРГЫЗСТАНДАН ЖАПОНИЯГА ЭКПОРТТООНУН ПОТЕНЦИАЛДУУ МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ

Азыркы учурда Германия КРсы үчүн салттуу рынок болуп эсептелбейт, ал эми экспорт же чакан көлөмдө же нормалдуу эмес (мисалы, үлгүлөрдү көргөзмөлөргө жөнөтүү үчүн). Ошол эле учурда КРнан импортко карата белгилүү преференциялардын болушун келечектүү катары кароого болот. Продукцияны талдоо үчүн бир нече критерийлер колдонулган:

- 5 жылдык мезгил ичинде КРнан Жапонияга экспорттун бар болушу;
- 5 жылдык мезгил ичинде КРнын экспортунун абсолюттук көлөмдөрү;

- Салыштырмалуу атаандаштык артыкчылыгынын көрсөткүчү (RCA ⁴⁵) больше 0,50 көп;
- 2022-жыл үчүн Жапониянын ипортунун өсүшүнүн көрсөткүчтөрү;
- Акыркы жыл үчүн Жапониянын ипортунун өсүшүнүн көрсөткүчтөрү (анткени пандемия үчүн 5 жыл үчүн статистика төмөндөтүлгөн болушу мүмкүн).

7-таблица. Германияга экспорттоо үчүн потенциалдуу товардык позициялардын талдоосу

ТЭИ ТН коду	Товардын аталышы	2018-2022-жж. Германияга КРнын экспорту	2018-2022 жж. КРнын экспорту (баардыгы)	2022-ж. Германиянын импорту (баардыгы)	RCA (2018-2022)	2018-2022-жж. үчүн Германиянын импортунун орточо жылдык өсүшү	2022-ж. үчүн Германиянын импортунун жылдык өсүшү
'0409	Накта бал	6	8050	302229	7,20	2%	-4%
'0711	Кыска мөөнөттүү сактоо үчүн консерваланган жашылчалар (мисалы, күкүрттүн диоксиди менен, туздуу, ...)	1757	9609	32907	30,98	-2%	-2%
'0712	Кургатылган, бүтүн, бөлүктөргө, тилимдерге кесилген, майдаланган же порошок түрүндөгү жашылчалар, бирок ...	46	2278	280904	1,10	5%	-4%
'0713	Кургатылган, кабыгынан тазаланган же тазаланбаган, чагылган же чагылбаган буурчак өсүмдүктөрү	77	346961	181539	64,63	6%	5%
'0802	Жаңы же кургатылган, кабыгынан тазаланган же тазаланбаган, кабыгы менен же кабыгы жок башка жаңгактар...	1487	47727	2115855	5,30	1%	-12%
'0806	Жүзүм, жаңы же кургатылган	2	18404	902232	3,63	1%	-6%
'0808	Алма, алмурут жана айва, жаңы	17	22572	735051	4,75	-3%	-18%
'0809	Өрүк, алча, шабдалы (анын ичинде нектарин), кара өрүк жана жаңы...	9	27560	708550	7,83	0%	-13%
'0813	0801 - 0806 товардык позициялардагы жемиштерден башка кургатылган жемиштер; жаңгактын же кургатылган	5650	118787	262380	97,13	6%	15%

⁴⁵ RCA (англ. Revealed Comparative Advantage) – салыштырмалуу атаандаштык артыкчылык.

	жемиштердин аралашмасы...						
'2001	Бышырылган же консерваланган жашылчалар, мөмөлөр, жаңгактар жана өсүмдүктөрдүн башка жегенге жарактуу бөлүктөрү...	28	851	285746	0,79	8%	2%
'2002	Укус же укус кислотасын кошпой даярдалган же консерваланган помидор	21	5232	681090	2,15	12%	15%
'2005	Башка жашылчалар, даярдалган же консерваланган, укус же укус кислотасын кошпой, ...	90	4304	1097436	0,76	5%	2%
'2007	Джемдер, жемиш желе, мармеладдар, жемиш же жаңгак пюрелери, жемиш же жаңгак спреддери, ...	36	2842	322751	1,64	1%	-1%
'6103	Костюмдар, комплектилер, жакеттер, блайзерлер, көйнөктөр, шымдар, боору бар комбинезондор, бриджилер...	1	26298	631203	3,77	16%	10%
'6104	Костюмдар, комплектилер, жакеттер, блайзерлер, көйнөктөр, юбкалар, юбка-шымдар, шымдар, боору бар комбинезондор...	248	35939	4154014	1,96	10%	9%
'6106	Аялдар же кыздар үчүн машинага же колго токулган блузкалар, блузкалар жана блузондор	46	135484	339845	67,59	-3%	12%
'6109	Майкалар, жеңдери бар фуфайкалар жана машинага же колго токулган трикотаж денеге кийилүүчү башка фуфайкалар	96	17250	4822661	0,76	3%	8%
'6110	Свитерлер, пуловерлер, кардигандар, жилеттер жана машинага же колго токулган трикотаж кийимдер ...	1	72034	6041308	2,55	6%	8%

'6111	Машина же кол менен токулган балдар кийимдери жана балдар кийимдери үчүн аксессуарлар	1	24560	642594	6,60	7%	0%
'6115	Колготкилер, чулкилер, гольфалар, байпактар, подследниктер жана башка чулки-байпактар, анын ичинде компрессиондугу да бар ...	1	18483	1319864	2,77	5%	10%
'6204	Костюмдар, комплектилер, жакеттер, блайзерлер, көйнөктөр, юбкалар, юбка-шымдар, шымдар, боору бар комбинезондор...	30	40371	5404931	1,25	3%	8%
'6214	Шальдар, шарфтар, кашне, мантильялар, вуальдар жана ушул сыяктуу буюмдар	2	3935	183316	2,28	-9%	-1%
'6302	Керебет, дасторкон, туалет жана ашкана шейшептери	1	5502	1891273	0,53	5%	6%
'6309	Колдонулган кийим жана башка буюмдар	18	1579	59719	0,71	20%	14%
'6403	Таманы резинадан, пластмассадан, табигый же композиттик булгаарыдан жасалган бут кийимдер жана үстүнкү бөлүгү табигый ...	13	42908	5381029	1,68	0%	2%
'6405	Башка бут кийим	44	3403	207120	2,10	-7%	-6%
'6406	Бут кийимдин тетиктери (анын ичинде бут кийимдин үстүнкү бланктары тиркелген же тиркелбеген негизги таманы менен); ...	49	13491	538179	3,14	2%	15%
'6505	Машинага же колго токулган трикотаж шляпалар же башка баш кийимдер, же... жасалган	5	9148	552253	3,10	11%	18%
'9999	Эч жерде көрсөтүлгөн эмес товарлар	499	381825	65517880	1,02	-1%	0%

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Анализдин негизинде андан аркы талдоо үчүн продуктылар тандалып алынган (4-таблицаны караңыз). Бул продукт позициялары менен бирге, окшош продукт топторунун жаңы продуктыларды киргизүү мүмкүнчүлүгүн карап чыгуу керек.

Рынокту талдоо төмөнкү көрсөткүчтөрдү камтыйт: рыноктун көлөмү, сатуу динамикасы жана болжолу, сатуу каналдары боюнча түзүм (анын ичинде электрондук коммерцияны карап чыгуу), керектөөчүлөрдүн өзгөчөлүктөрү жана каалоолору, таңактоо тенденцияларына сереп салуу.

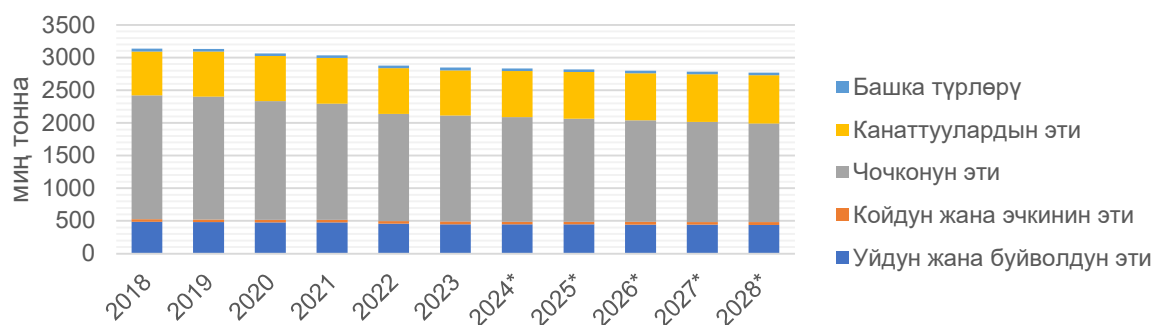
ЭСКЕ АЛУУ МААНИЛҮҮ:

2023-жылдын ноябрь айына карата Кыргызстандан ЕБ жаныбарлардан алынган тамак-аш азыктарын (анын ичинде эт жана эт азыктарын, балык жана балык азыктарын, сүт жана сүт азыктарын, табигый балды) экспорттоого эч кандай уруксаттар жок, төмөндө биз жаныбарлардан алынган тамак-ашка байланыштуу продукт сегменттери боюнча кыскача баяндамаларды сунуштайбыз.

ЭТ РЫНОГУН ТАЛДОО

Германиянын эт рыногунда сатуу 2023-жылы 1,1% азайып, 2846,2 миң тоннага жетти, чекене сатуу 29 165,3 млн еврогун түздү. Сатуу болжолу 2028-жылы орточо -0,6%га же 2766,7 миң тоннага төмөндөшүн көрсөтүп турат, ал эми чекене сатуу 29561,6 млн еврогун түзөт. Эттердин ичинен козулардын (2%) жана үй канаттууларынын (1,4%) оң өсүш темпи болжолдонууда, ал эми чочконун жана уйдун этинин төмөндөшү болжолдонууда. Эт рыногунда үстөмдүк кылуучу позиция рыноктун 57% дан ашыгы менен чочко эти жана канаттуулар (24%), ал эми үчүнчү орунда «уй жана буйволдун эти» (16%) турат⁴⁶.

16-сүрөт. Германияда эт сатуунун динамикасы жана болжолу, миң тонна

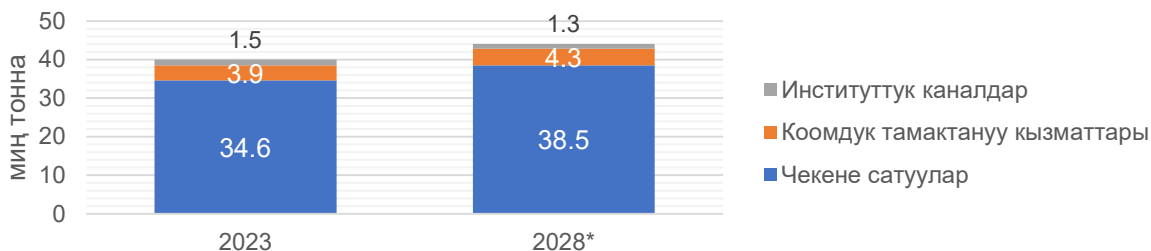

Булак: © Euromonitor International

Эгерде козу жана эчкинин этин сатуу каналдарын карай турган болсок, анда 2022-жылы коомдук тамактануу тармактары 48,7 миң тоннаны же 58,3%ды, чекене сатууну 40,3 миң тоннаны же 41,7%ды түзөт.

⁴⁶ Euromonitor International 2023.

17-сүрөт. Германияда «козу жана эчкинин» этин сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Германияда эт керектөө акырындык менен азайып баратат. Немис ашканасында этке салттуу артыкчылык берилгенине карабастан, вегандардын, вегетариандардын жана этти аз жегендердин саны өсүүдө. Канаттуулардын, өзгөчө тооктун популярдуулугу анын тамак-аш даярдоодогу ар тараптуулугу жана арзан баасына байланыштуу жогору бойдон калууда. Бирок, этти керектөө түшүнүгүнүн өзгөрүшү менен керектөөчүлөр сапатка сын көз карашта болуп, *Haltungsform*⁴⁷ сыяктуу маркалоо эт азыктарын тандоодо маанилүү факторго айланууда. Прогноз инфляциянын таасири жана жогорку сапаттагы этке болгон кызыгуунун өсүшү менен колдоого алынган керектөөчүлөрдүн артыкчылыктарынын туруктуу өзгөрүшүн чагылдырат.

8-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Германиянын эт импорту⁴⁸

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, АКШ млн. Долл.	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
0207	0105 товардык позицияда көрсөтүлгөн үй канаттууларынын эти жана субөнүмдөрү, жаңы, муздатылган	2181,8	Польша	37 %
			Нидерландия	24 %
			Австрия	9 %
0201	Бодо малдын эти, жаңы же муздатылган	2113,6	Нидерландия	25 %
			Аргентина	15 %
			Польша	11 %
0204	Жаңы союлган койдун же эчкинин эти, муздатылган же тоңдурулган	430,0	Жаңы Зеландия	53 %
			Ирландия	20 %
			Нидерландия	12 %
0210	Туздалган, рассолдо, кургатылган же ышталган эт жана эт субөнүмдөрү, майда жана орой тамак уну...	394,3	Италия	26 %
			Испания	20 %
			Бразилия	20 %
0202	Бодо малдын эти, тоңдурулган	360,5	Нидерландия	27 %
			Австрия	20 %
			Польша	15 %
0208	Башка эт жана эт субөнүмдөрү, жаңы, муздатылган же тоңдурулган	123,0	Польша	18 %
			Жаңы Зеландия	16 %
			Венгрия	13 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

2022-жылы Германия 7,28 млрд АКШ долл эт импорттогон, анын 2,18 млрд АКШ долл Польша (37%) жана Нидерландия (24%) тарабынан жеткирилген «канаттууларынын эти жана

⁴⁷ *Haltungsform* – (немис тилинде чарба жүргүзүү формасы) ыктыярдуу маркалоо, 2019-жылы Германияда киргизилген, анда фермалардагы жаныбарларды багуу, тоюттандыруу, асыл тукум материалы, мониторинг жана сертификациялоо шарттары жөнүндө маалымат берет. Ал бардык чарбаларды 4 түргө бөлөт: 1) «сарайла кармоо»; 2) «сарайда кармоо ПЛЮС»; 3) «ачык климат»; 4) «премиум». Көбүрөөк маалымат алуу үчүн, сайтты караңыз: <https://www.haltungsform.de/>

⁴⁸ Эскертүү. Талдоо рыноктун эттин түрлөрү боюнча түзүлүшүн түшүнүү үчүн, ТЭИ ТН кодунун 4 цифрасынын негизинде жүргүзүлгөн. Мисалы, субпозицияларга бөлүү жаныбардын этин жиликтеп, баш-шыйрагын ж.б. өзүнчө бөлөт.

субөнүмдөрү». Экинчи орунда 2,11 млрд АКШ долл менен «бодо малдын эти, жаңы же муздатылган» турат жана негизги жеткирүүчүлөр Нидерландия (25%), Аргентина (15%) жана Польша (11%).

Эт рыногунун келечегин түшүнүү үчүн өсүү темптерин жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн эстен чыгарбоо керек. Эт импорту 2018-2022-жылдар аралыгында орточо жылдык өсүш темпин 0% көрсөттү, ал эми 2022-жылга карата 10% өсүш менен, бул дүйнөлүк инфляция жана эттин баасынын өсүшү менен шартталышы мүмкүн.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

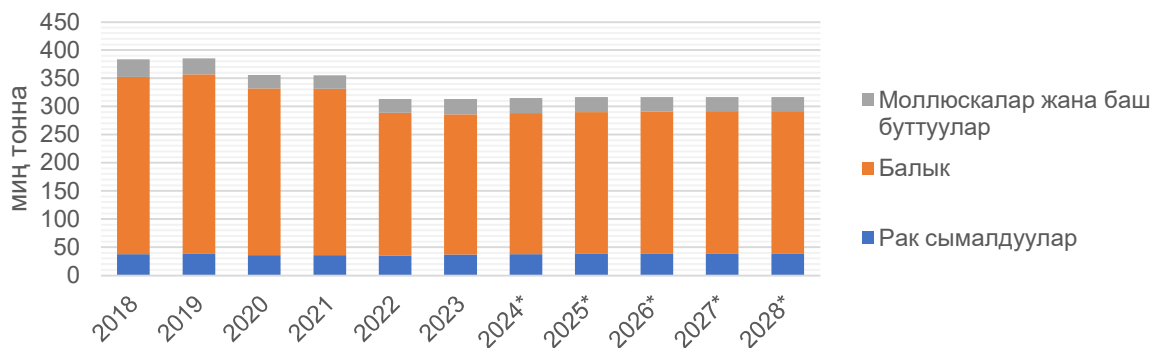
Германиянын эт рыногу стагнацияда турат, бирок козу этин сатуунун өсүшү боюнча болжолдонгон көрсөткүчтөр (2024–2028-жылдар аралыгындагы орточо жылдык өсүш 2%) бул рынокко чыгуунун келечегин жана мүмкүнчүлүктөрүн көрсөтүп турат.

Бирок бул рынок биздин эт азыктарын экспорттоочуларга азырынча жеткиликтүү эмес. ЕБ рыногундагы жогорку ченемдик-укуктук жана процедуралык талаптарды эске алуу менен, бул маселени чечүү үчүн КР Министрлер Кабинетине ветеринардык системага жана жаныбарлардан алынган продукциянын коопсуздук деңгээлине байланыштуу комплекстүү программалык иштерди жүргүзүү, аудит жүргүзүү зарыл. Еврокомиссия тарабынан КР импорттоого уруксат алуу, ошондой эле ЕБ рыногунун нормаларына жана талаптарына шайкештик кепилдиктерин камсыз кылуу зарыл.

БАЛЫК ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО

Германиянын балык рыногунда сатуу 2023-жылы 1,6% азайып 249 миң тоннага жетти. Сатуу 2028-жылы орточо жылдык өсүү 0,2% же 253 миң тоннага өсөт, чекене сатуу 3,12 млрд еврого жетет деп болжолдонууда.

18-сүрөт. Германияда балык жана деңиз азыктарын сатуу динамикасы жана болжолу

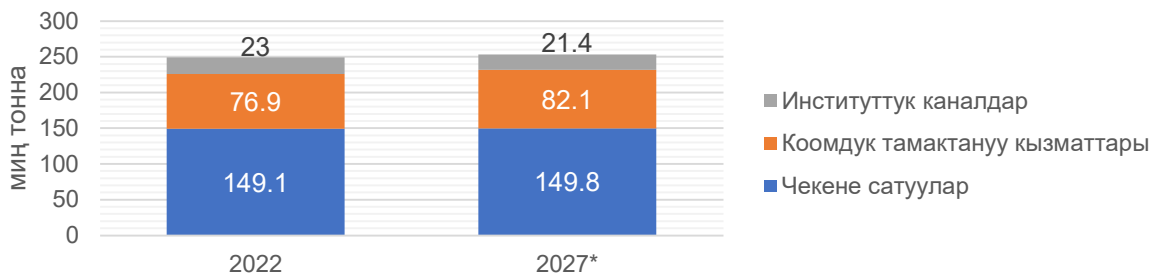
Булак: © Euromonitor International

Бул сектордо сатуунун 80% балык түзөт ⁴⁹.

2022-жылы ар кандай балык сатуу каналдары аркылуу сатуунун түзүмү боюнча коомдук тамактануу түйүндөрүнө 153 миң тонна же 76,2%, чекене сатуу 47,8 миң тонна же 23,8% түзөт.

⁴⁹ Euromonitor International 2023.

19-сүрөт. Германиянын «Балык» сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Германияда балык жана деңиз азыктарын керектөө тең салмактуу тамактануудагы маанилүүлүгүнө карабастан, өзгөчө жаш муундар арасында азайып баратат. Дискаунттер балык сатуунун негизги каналы бойдон калууда, алардын жеткиликтүүлүгүн жана атаандаштык баасын эске алуу менен.

Жооптуу керектөөгө болгон кызыгууну эске алуу менен органикалык жана сертифицикталган балыктар өсүштүн негизги кыймылдаткычтарына айланууда. ASC⁵⁰ сыяктуу сапат белгилери кардарларга продукциянын келип чыгышы жөнүндө маалымат менен камсыз кылууда маанилүү ролду ойнойт. Климаттын жана экологиянын өзгөрүшүнө байланыштуу кардарлар аквакультурада көбүрөөк көзөмөлдү талап кылышууда.

Балык түрлөрүнүн артыкчылыктары туруктуу бойдон калууда, тизменин башында тунец, лосось, жана минтай турат. Сельдь жана панга популярдуулугун жоготуп баратат. Инфляцияга байланыштуу керектөөчүлөрдүн этияттыгын эске алуу менен стабилдүүлүк улана берет деп күтүлүүдө.

9-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Германиянын балык импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, АКШ млн долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
030475	Минтайдын сулп эти (theragra chalcogramma), тоңдурулган	557	Кытай	52 %
			Россия	24 %
			АКШ	17 %
030541	Тынч океан лососу, кургатылган, туздалган же рассолдо; ышталган (oncorhynchus: nerka, gjrbuscha keta, tschawytscha, kisutch, masou, rhodurus), . . .	504	Польша	66 %
			Литва	14 %
			Норвегия	7 %
030214	Жаңы же муздатылган балык, балык сулп этинен жана башка балык этинен башкасы. . .	473	Норвегия	53 %
			Дания	33 %
			Нидерландия	6 %
030481	Тынч океан лососунун, атлантика лососунун (salmo salar) жана дунай лососунун (hucho) сулп эти, тоңдурулган	357	Дания	19 %
			Норвегия	17 %
			Польша	17 %
030441	Тынч океан лососунун, атлантика лососунун (salmo salar) жана дунай лососунун (hucho) сулп эти, жаңы же муздатылган	348	Чили	39 %
			Норвегия	34 %
			Дания	15 %
030543	Форель, кургатылган, туздалган же рассолдо; ышталган (salmo trutta,	235	Норвегия	58 %
			Улуу Британия	40 %

⁵⁰ ASC – (Aquaculture Stewardship Council – (англ. Аквакультураны башкаруу боюнча кеңеш) туруктуу аквакультураны камсыз кылуу менен бирге өстүрүлгөн деңиз азыктарына протокол түзгөн көз карандысыз коммерциялык эмес уюм жана маркалоочу уюм.

	oncorhynchus mykiss, oncorhynchus clarki, oncorhynchus aguabonita, Oncorhynchus) ...		Нидерландия	1 %
030471	Тоңдурулган тресканын сулп эти (gadus morhua, gadus ogac, gadus macrocephalus)	160	Кытай	41 %
			Польша	24 %
			Норвегия	9 %
030489	Башка балыктын сулп эти, тоңдурулган	146	Казакстан	27 %
			Нидерландия	14 %
			Туркия	11 %
030551	Треска (gadus morhua, gadus ogac, gadus macrocephalus) кургатылган, тузсуз же туздалган, бирок . . .	79	Норвегия	98 %
			Россия	1 %
			Португалия	1 %
030314	Тоңдурулган форель (salmo trutta, oncorhynchus mykiss, oncorhynchus clarki, oncorhynchus aguabonita, oncorhynchus gilae, oncorhynchus apache жана oncorhynchus chrysogaster)	28	Туркия	68 %
			Испания	13 %
			Дания	8 %
030191	Тирүү форель (saimo trutta, oncorhynchus mykiss, oncorhynchus clarki, oncorhynchus aguabonita, . . .	25	Дания	43 %
			Франция	41 %
			Польша	7 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

2022-жылы Германия 4,6 млрд АКШ долл балык жана деңиз азыктарын импорттогон, анын ичинен «0304 Балыктын сулп эти жана башка балык эти (анын ичинде фарш)», «0305 Кургатылган, туздалган же рассолдо балык; ышталган балык» жана «0302 жаңы же муздатылган балык» 3,64 млрд АКШ долл же 79%. Балыктын негизги берүүчүлөрү Польша, Норвегия, Дания.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

Германиянын балык рыногу токтоп турат жана балык сатуунун өсүшүнүн болжолу (2024–2028-жылдары орточо жылдык өсүш 0,2%) бул рынокко кирүүдөгү кыйынчылыктарды көрсөтүп турат. Европадан (Польша, Норвегия, Нидерландия, Дания жана Түркия) ири жеткирүүчүлөрдүн жогорку атаандаштыгын жана географиялык жакындыгын эске алганда, бул рынок жагымдуу көрүнбөйт. Ошондой эле, бул рынок ЕБ ченемдик талаптары боюнча биздин балык азыктарын экспорттоочулар үчүн азырынча жеткиликтүү эмес.

СҮТ РЫНОГУН ТАЛДОО

Кыргызстандын экспорттук түзүмүн, ошондой эле Германия рыногунун алыстыгын эске алуу менен бул сереп салууда (серепте) сактоо мөөнөтү кыска сүт азыктары каралбайт. Мындай азыктарга сүт, каймак, айран жана йогурт кирет. Бул позициялар боюнча орточо экспорттук аралык, алардын өзгөчөлүктөрүн жана узак убакыт бою ташуу мүмкүн эместигин эске алуу менен, учурда 500-700 км түзөт. Талдоо үчүн «Эжигей жана быштак» жана «ак май» деген 2 позиция каралат.

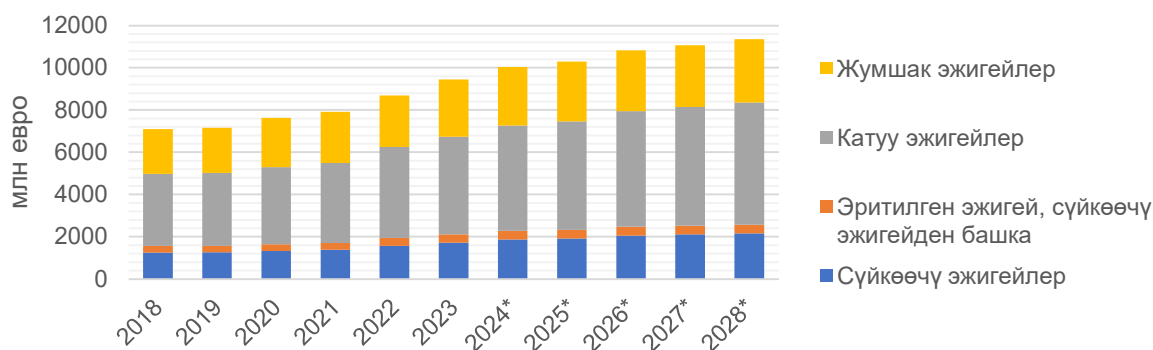
Эжигей рыногу

Германиянын эжигей рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 8,8% га (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 9,445 млрд АКШ долл түздү. 2028-жылы сатыктын орточо жылдык өсүшү 3,1% же 11,352 млрд АКШ долл жетери болжолдонууда⁵¹. Эжигейдин эки түрү рыноктун 2/3 бөлүгүн ээлейт – катуу эжигейлер (49%) жана сүйкөөчү эжигейлер (18%).

⁵¹ Euromonitor International 2023.

Эжигей сатуунун физикалык көлөмү 2023-жылы 1051 миң тоннаны түздү, ал эми болжолдор боюнча 2028-жылга карата керектөө 1146 миң тоннага чейин төмөндөйт.

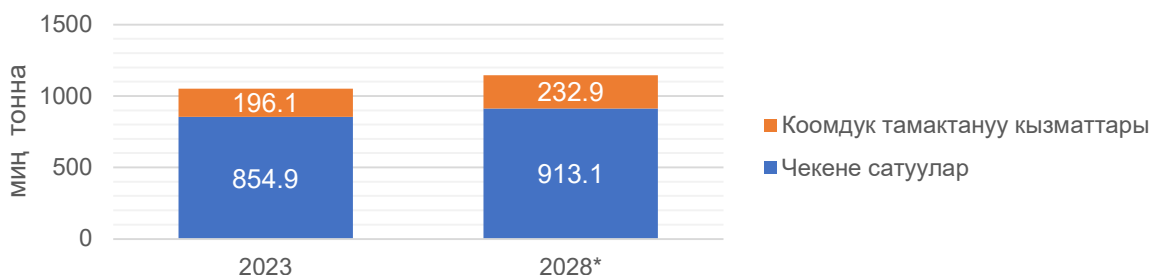
20-сүрөт. Германияда эжигей сатуунун динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

Германиядагы инфляция эжигейдин баасына таасирин тийгизип, керектөөчүлөрдү өз тандоосун арзаныраак ата мекендик сорттордун пайдасына кайра карап чыгууга мажбур кылууда. Бирок, *гауда* жана *моцарелла* сыяктуу импорттук эжигейлерге болгон сүйүү күчтүү бойдон калууда. Жумшак эжигейлерге суроо-талап ар түрдүү кулинардык тенденциялардан жана аны ден-соолукка пайдалуу альтернатива катары кабыл алуудан улам өсүп жатат. Инновациялык өндүрүүчүлөрдүн грильде бышырылган жана эритилген эжигей варианттары да суроо-талаптын өсүшүнө түрткү болууда. Даамдардын, текстуралардын жана формулалардын өзгөрүлмөлүүлүгү керектөөчүлөр үчүн тандоонун кеңири спектрин түзөт, ал эми маркетинг жана брендинг стратегиялары өлкөдө эритилген эжигей сатуунун өсүшүнө түрткү болууда.

21-сүрөт. Германиядагы “Эжигейлер” сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

2023-жылы эжигей сатуу каналдары боюнча сатуунун структурасы боюнча чекене соода 854,9 миң тоннаны же 81%ды, коомдук тамактануу тармактарынын үлүшүнө 196,1 миң тоннаны же 19%ды түздү.

Германияда органикалык жана аймактык эжигей өндүрүшүнүн өсүшү күтүлүүдө, анткени керектөөчүлөр туруктуулукка жана экологиялык билимге көбүрөөк көңүл бура башташат. Органикалык эжигейге болгон кызыгуу инфляцияга карабай уланууда жана жергиликтүү эжигейлер популярдуу бойдон калууда.

Керектөөчүлөр эжигейдин жогорку сапатын, өзгөчөлүгүн жана салтын баалашкандыктан, атайын эжигейлерге суроо-талап өсүүдө. Чекене сатуучулар өздөрүнүн сунуштарын кеңейтип, ар кандай даам каалоолорун канааттандырган түрдүү эжигейлерди камтыйт.

Инфляциялык чөйрөдө өзүнүн бренддери *Rewe*, *Aldi* жана *Lidl* сыяктуу ритейлердин арасында популярдуу болуп, атаандаштыкка жарамдуу баада түрдүү сапаттуу эжигейлерди сунуштайт.

10-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Германиянын эжигей импорту⁵²

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
040690	Башка эжигейлер	4107,3	Нидерландия	36 %
			Франция	17 %
			Италия	10 %
040610	Жаңы эжигейлер (жетиле элек), аны менен бирге сары суу-альбумин эжигейлери жана быштак	687,4	Дания	30 %
			Италия	17 %
			Австрия	13 %
040620	Бардык сорттогу майдаланган же үбөлөнгөн эжигейлер	289,8	АКШ	42 %
			Жаңы Зеландия	30 %
			Туркия	14 %
040630	Эритилген, майдаланбаган жана үбөлөнбөгөн эжигейлер	148,4	Польша	14 %
			Туркия	14 %
			Египет	13 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

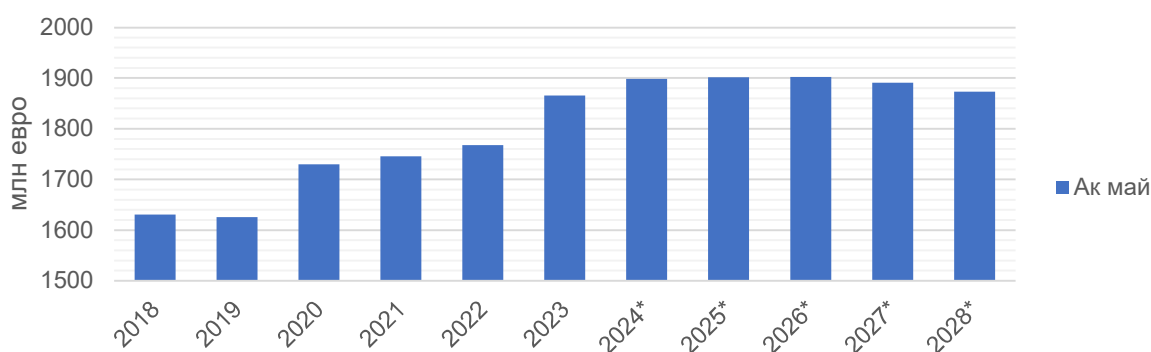
2022-жылы Германия 5,333 млрд АКШ долл эжигей импорттоду, алар негизинен Нидерландия, Франция, Италия, Австрия жана Даниядан импорттолот.

КР экспорттоочулар үчүн өсүү көрсөткүчтөрүн жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү. Эжигей импортунун көрсөткүчтөрү 2018-2022-жылдар аралыгында орточо жылдык өсүш 5%ды (көлөмдүү түрдө 2%), ошондой эле 2022-жылга карата 3% өсүштү.

Ак май рыногу

Германиянын ак май рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 5,5% га (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 1,865,8 млн еврого жеткен. 2028-жылы сатуу болжолу орточо жылдык төмөндөөнү -0,3% же 1,873,4 млн евро түзөт⁵³.

22-сүрөт. Германиянын ак майды сатуунун динамикасы жана болжолу

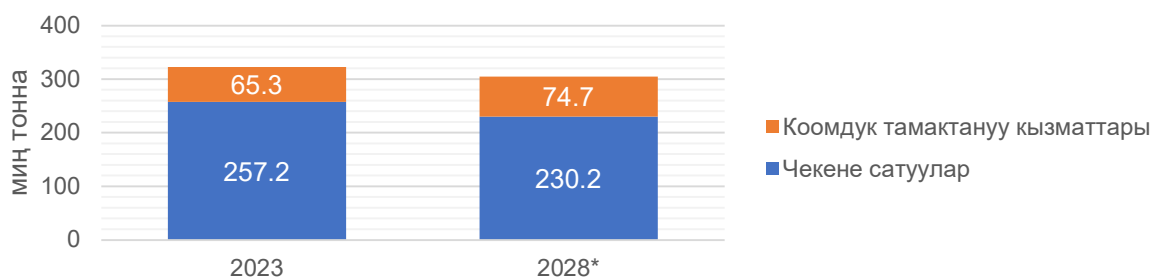
Булак: © Euromonitor International

⁵² Анализге «040640 - Penicillium roqueforti аркылуу алынган көк жана башка сырлар» субпозициясы боюнча маалыматтар камтылган эмес.

⁵³ Euromonitor International 2023.

Ак майдын физикалык сатуу көлөмү 2022-жылы 322,4 миң тоннаны түзсө, 2028-жылга карата 304,9 миң тоннага жетиши болжолдонууда. Ак май май жана спред рыногунун 53% ээлейт.

23-сүрөт. Германиянын «Ак май» сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

2023-жылы ак майды сатуу каналдары төмөнкүдөй бөлүндү: чекене сатуу 257,2 миң тоннаны (80%), коомдук тамактануу тармактары 65,3 миң тоннаны (20%) түздү.

Пандемия учурунда ак майга болгон суроо-талап өскөндөн кийин, Германия 2023-жылы диетанын өзгөрүшүнө, ден-соолукка байланыштуу көйгөйлөргө жана инфляциянын төмөндөшүнө күбө болууда. Украинадагы согуштан улам пайда болгон инфляция ак майдын баасын көтөрүп, керектөөчүлөрдү арзаныраак маргаринге өтүүгө үндөөдө. Ден-соолукка байланыштуу тынчсыздануулар жана глобалдык таасир дагы ден-соолукка пайдалуу альтернативалардын пайдасына ак майды керектөөнү кыскартууда.

Отчеттук мезгилдин акырына карата инфляциялык чөйрөдө Германиянын жергиликтүү керектөөчүлөрү жеке энбелгиси бар продукцияга артыкчылык берип, сатып алууларын тууралап жатышат. Жеке энбелгилер популярдуу болуп, салыштырмалуу сапатты арзан баада сунуштайт. Сарамжалдуу керектөөчүлөр арзан бааны, ар түрдүү даамдарды жана ден-соолукка пайдалуу альтернативаларды баалашат⁵⁴.

11-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын ак май импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
040510	Ак май	760,2	Нидерландия	43 %
			Ирландия	37 %
			Польша	5 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Экспорттоочулар өсүү темптерин жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн изилдеп чыгышы керек. Ак майдын импорту 2018-2022-жылдар аралыгында 0% орточо жылдык өсүштү түзгөн, ал эми импорт 2022-жылы -6% га төмөндөдү.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

Германиянын ак май рыногу 2023-жылы 5,5%га өсүүнү көрсөтөт, бирок сатуунун өсүшүнүн болжолдуу көрсөткүчтөрү 2024-2028-жылдар үчүн -0,3% орточо жылдык өсүштү көрсөтөт, ошондой эле 2022-жылы импорттун кыскарышы жана өзүнүн соода маркалары менен май сатуунун көбөйүшү бул рынокто импорттоочулар үчүн мүмкүнчүлүктөрдүн кыскарышын көрсөтүп турат.

Бул рынок ЕБ рыногунда жогорку ченемдик жана процедуралык талаптарды, ошондой эле рыноктун тенденцияларын эске алуу менен биздин ак майдын экспорттоочулары үчүн

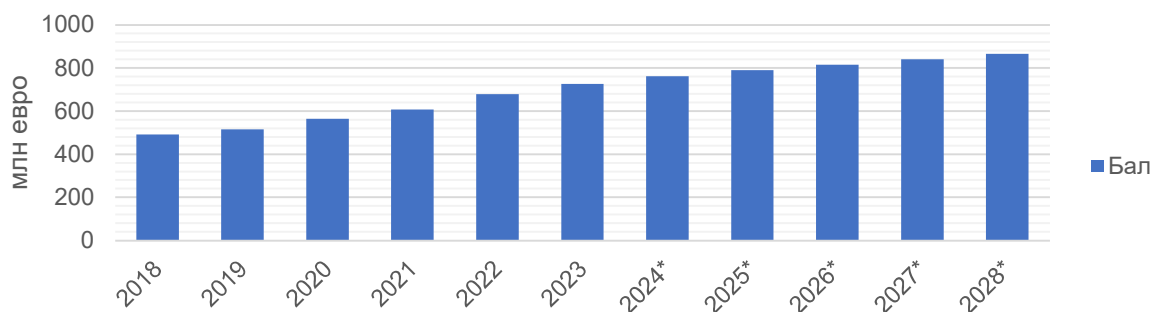
⁵⁴ Euromonitor International 2023.

азырынча жеткиликтүү эмес болгондуктан, бул КР экспорттоочулары үчүн төмөн келечекти көрсөтүп турат.

БАЛ РЫНОГУН ТАЛДОО

Германиянын рыногунда балдын чекене сатуусу 2023-жылы 7%га (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 725,8 млн еврого жетти. Сатуу болжолу 2028-жылы орточо жылдык өсүш 3,2% же 865,6 млн еврого көрсөтөт⁵⁵. Бал таттуу спреддер рыногунун 31,6% ээлейт, шоколад спрединен жана джемдерден төмөн.

24-сүрөт. Германияда бал сатуу динамикасы жана болжолу

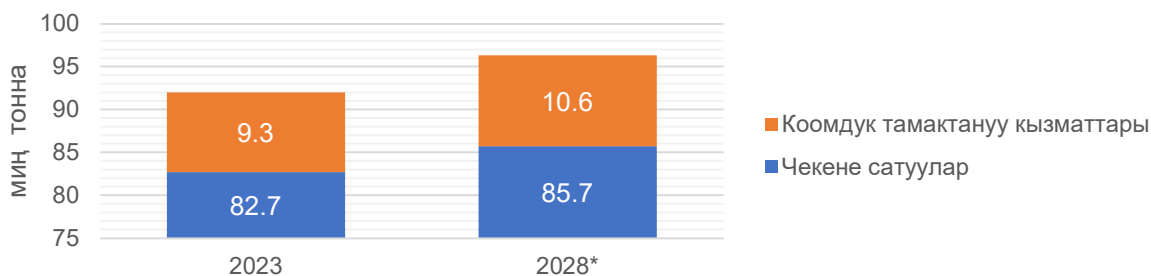

Булак: © Euromonitor International

2023-жылы бал сатуунун физикалык көлөмү 92 миң тоннаны түздү, анын ичинен 89,9% чекене түйүндөр, 10,1% коомдук тамактануу тармактары аркылуу сатылды. Божомолдор боюнча, 2028-жылга карата сатуунун көлөмү 96,3 миң тоннага жетет.

2022-жылы Германияда балга чекене суроо-талап баанын жогорулашынан, канттын көптүгүнөн улам популярдуулуктун төмөндөшүнөн жана ата мекендик бал өндүрүшүнүн кыскарышынан улам төмөндөгөн. Германияда балчылык азайып, экосистеманын жана климаттын өзгөрүшүнө байланыштуу аарылар коркунучта. Украинадагы согуштун таасири бал импортуна да таасирин тийгизип, өндүрүш жана жеткирүү түйүндөрүндө көйгөйлөрдү жаратып, анын жеткиликтүүлүгүн азайтты.

25-сүрөт. Германиядагы бал сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Германияда балга суроо-талаптын аз болушу болжолдонгондуктан, өндүрүүчүлөр ар кандай керектөөчүлөрдү тартуу үчүн жаңы стратегияларды колдонуп жатышат. Бир ыкма балдын ар кандай келип чыгышын баса белгилеп, анын лаванда, апельсин дарагы, вереск же тимьян сыяктуу ар кандай өсүмдүктөрдөн уникалдуу вариацияларын баса белгилөө болуп саналат.

⁵⁵ Euromonitor International 2023.

Бул балдын түсү, жыты жана консистенциясы боюнча айырмаланып, аны ар түрдүү жана пайдалуу продукт катары маркетинг үчүн жагымдуу кылат. Балдын баасынын жогорулашы, керектөөчүлөр жогорку бааны жана сапатты, анын ичинде сатуунун олуттуу өсүшүн байкаган органикалык балды сунуштаган премиум бренддерди жактырышы мүмкүн.

12-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын бал импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
040900	Табигый бал	302,2	Украина	14 %
			Аргентина	13 %
			Мексика	13 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

КР экспорттоочулары үчүн өсүү көрсөткүчтөрүн жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү. Бал импортунун көрсөткүчтөрү 2018-2022-жылдар аралыгында орточо жылдык өсүш 2%ды түздү, ал эми 2022-жылга -4%га төмөндөдү.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

Германиянын бал рыногунда 2024–2028-жылдар аралыгында орточо жылдык өсүш 3,2% сатуу болжолу бар. Бүгүнкү күндө Кыргызстандын балы үчүн ЕБ рыногу азырынча жеткиликтүү эмес, бирок экспорттоо мүмкүнчүлүктөрүн алгандан кийин биздин экспорттоочулар балды органикалык азыктардын уясына жайгаштырууга көңүл бурушу керек.

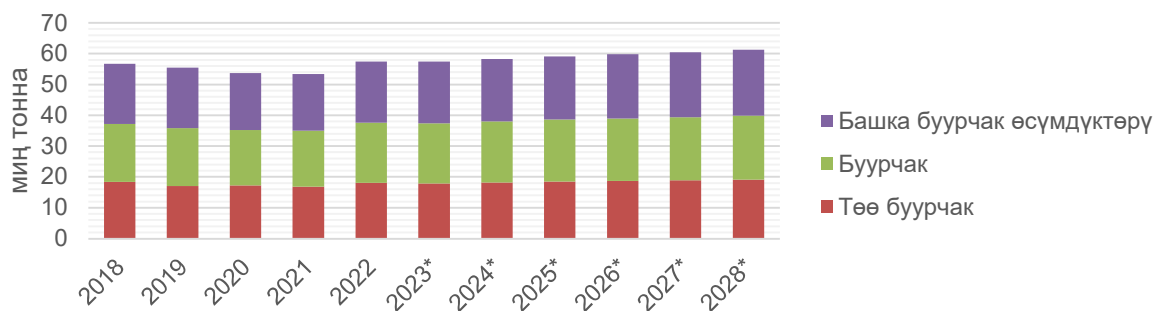
ЖАШЫЛЧА-ЖЕМИШ РЫНОГУН ТАЛДОО

Кыргызстандын экспорттук түзүмүн, ошондой эле Германия рыногунун алыстыгын эске алуу менен арзан баадагы жана орточо экспорттук аралыгы кыска жашылчалар менен буурчак өсүмдүктөрү бул сереп салууда каралбайт. Мындан тышкары, картошка анализден чыгарылат.

Буурчак рыногу

Германия рыногунда буурчак чекене сатуу 2023-жылы 2,8% га (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 124,5 млн еврого жетти. Сатуу болжолу жыл сайын 3,6% өсүш менен бааланат жана 2028-жылга карата 148,8 млн еврого жетет⁵⁶. Төө буурчак сатуунун үлүшү 44,4 млн евроно же 31%ды, буурчак сатуунун 34%ды түздү.

26-сүрөт. Германияда буурчак өсүмдүктөрүн сатуу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

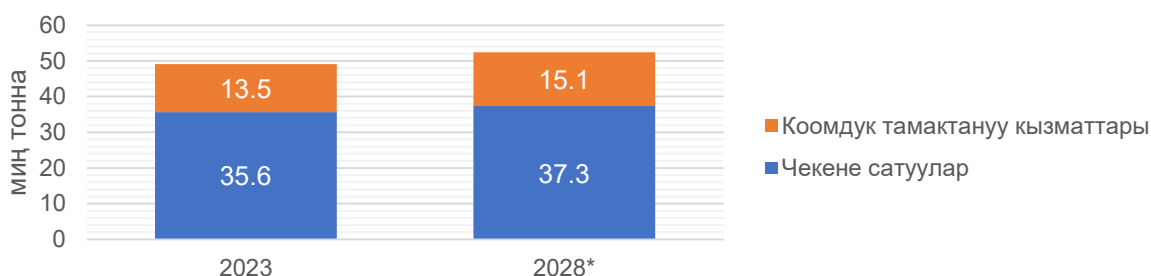
⁵⁶ Euromonitor International 2023.

2023-жылы төө буурчакты сатуунун физикалык көлөмү 57,5 миң тоннаны түздү жана 2028-жылга карата 61,3 миң тоннага жетиши болжолдонууда.

2022-жылы Германияда буурчак өсүмдүктөрүн керектөөнүн байкалаарлык өсүшү байкалат, бул көптөн бери бааланбай келген бул категориянын потенциалын баса белгилейт. Жаңы азыктарды керектөөнүн жалпы төмөндөшүнө карабастан, буурчак өсүмдүктөрү өзгөчө чекене соодада күчтүү өсүштү көрсөттү. Буурчак ар тараптуулугу, даярдоонун жөнөкөйлүгү, жумшак даамы жана инфляциянын шартында үнөмдүү тандоосу менен популярдуулугун сактап келет. Немис керектөөчүлөрү буурчакты жайкысын жаңы салаттардан тартып кышкысын шорполорго жана кайнатмага чейин түрдүү тамактарга колдонушат.

2023-жылы буурчак өсүмдүктөрүн сатуу каналдары боюнча сатуу түзүмү боюнча чекене сатуу 35,6 миң тоннаны (73%), коомдук тамактануу түйүндөрүндө 13,5 миң тоннаны (27%) түздү.

27-сүрөт. Германияда «Буурчак өсүмдүктөр» сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Бүгүнкү күндө Кыргызстан көптөгөн өлкөлөргө, анын ичинде Балкан өлкөлөрүнө, Түркияга, Россияга, Жакынкы Чыгыш өлкөлөрүнө, Афганистанга, Закавказье өлкөлөрүнө, Түштүк Азия өлкөлөрүнө буурчак өсүмдүктөрүн экспорттойт. Кыргызстан Германияны дээрлик камсыз кылбайт, 2015-2017 жана 2020-жылдары бир аз келген. Германиянын буурчак өсүмдүктөрүнүн рыногу жай өнүгүп келе жаткан рынок болуп саналат жана жылдык сатуунун өсүшү болжол менен 20 млн евро түзөт.

13-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Германиянын буурчак импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
071310	Буурчак (pisum sativum), кургатылган	79,2	Канада	91 %
			Украина	3 %
			АКШ	2 %
071340	Жасмык, кургатылган, кабыгынан тазаланган же кабыгынан тазаланбаган, бөлүнгөн же бөлүнбөгөн	43,4	Канада	77 %
			Австралия	22 %
			АКШ	1 %
071320	Нокот, кургатылган, кабыгынан тазаланган, кабыгынан тазаланбаган, бөлүнгөн же бөлүнбөгөн	19,1	Австралия	42 %
			Аргентина	18 %
			Канада	14 %
071333	Кадимки төө буурчак, анын ичинде майда уруктуу ак төө буурчак (phaseolus vulgaris), кургатылган	18,1	Кытай	26 %
			Аргентина	21 %
			Канада	14 %
071339	Башка төө буурчак (vinga spp., phaseolus spp.), кургатылган, кабыгынан тазаланган же . . .	6,0	Кытай	26 %
			Аргентина	21 %
			Канада	14 %
071350	Тоют буурчак же жылкы буурчактары, чоң үрөндүү (vicia faba var. major) жана тоют буурчак же жылкы буурчактары. . .	5,2	Австралия	68 %
			Египет	19 %
			Перу	5 %
071331		4,8	Мьянма	66 %

	Vinga mungo (l.) hepper же vinga radiata(l.) wilczek түрүндөгү кургатылган, кабыгынан ажыратылган, тазаланган төө буурчак		Мозамбик	25 %
			Эфиопия	3 %
071390	Башка буурчак өсүмдүктөрү, кургатылган, кабыгынан тазаланган же тазаланбаган, майдаланган. . .	3,8	Мьянма	66 %
			Мозамбик	25 %
			Эфиопия	3 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Эл аралык ашканага болгон кызыгуунун артышы Германияда буурчак өсүмдүктөрүнүн ар түрдүүлүгүнүн өсүшүнө көмөкчү фактор болуп калды. Ресторандарга барганда же үйдө тамак жасаганда жаңы тамактарды сынап көрүү тенденциясы Жакынкы Чыгыш жана Индия ашканаларында нокот, ошондой эле мексикалык ашканалардагы төө буурчак сыяктуу буурчак өсүмдүктөрүнүн популярдуулугун жогорулатууда. Буурчак өсүмдүктөрүн камтыган эл аралык ашканалардын көп түрдүүлүгү миграциянын көбөйүшүнө байланыштуу өлкөнүн демографиясындагы өзгөрүүлөрдү чагылдырат.

2022-жылы Германия 181,5 млн АКШ долл буурчак өсүмдүктөрүн (0713 товардык позиция) импорттогон, анын ичинен 79 млн АКШ долл (44%) буурчак болгон. 18,1 млн долл төө буурчак импорттогон.

КР экспорттоочулар үчүн өсүү көрсөткүчтөрүн жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү. Импорттун көрсөткүчтөрү 2018-2022-жылдары орточо жылдык өсүш 6%ды, ал эми 2022-жылга карата 5%ды түздү.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

Германиянын буурчак өсүмдүктөрүнүн импортунун товардык түзүмүнө таянуу менен, КР экспорттоочулары «кадимки төө буурчак» субпозициясына кызыкдар болушу мүмкүн. 2016-жылы Кыргызстан «07133 кадимки төө буурчактын» максималдуу көлөмү 105,5 миң тоннаны, ал эми 2022-жылы 34,7 миң тоннаны түзгөн. Мында Германиянын импорту 07133 үчүн 10,1 миң тоннаны түздү.

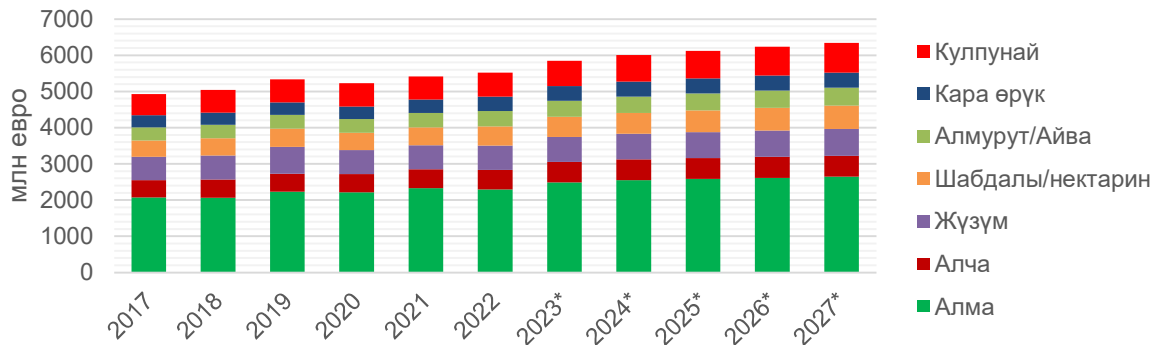
Вегетариандык жана вегандык жашоо образынын өсүшү буурчак өсүмдүктөрүн керектөөнү ого бетер күчөтүүдө, анткени алар этке ыңгайлуу жана протеинге бай альтернатива болуп саналат. Мындай диетадагы буурчак өсүмдүктөрүнүн популярдуулугу буурчак гамбургери сыяктуу тамактарды жасоо же рецепттердеги майдаланган этке жасмык менен алмаштыруу аркылуу көрүнүп турат. Вегетариандык жана вегандык жашоо образына кызыгуунун өсүшү менен, буурчак өсүмдүктөргө суроо-талап өсө берет деп күтүлүүдө. Германияда төө буурчактын чекене сатуусу акыркы жылдары тынымсыз өсүүдө, орточо жылдык өсүшү 2024–2028-жылдар аралыгында 3,1% түздү.

Жаңы жашылча-жемиштер рыногу

Германиянын мөмө-жемиш⁵⁷ рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 5,3% га (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 18,943 млрд еврогону түздү. Сатуу болжолу 2028-жылы орточо жылдык өсүш 3,8% же 23,325 млрд еврогону көрсөтөт.

⁵⁷ Талдоого КР аймагында өспөгөн тропикалык жемиштер кирген жок.

28-сүрөт. Германияда мөмө-жемиштерди сатуунун динамикасы жана болжолу

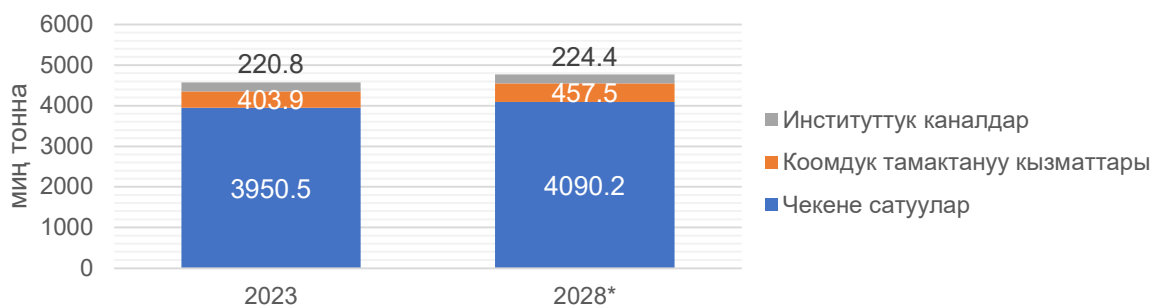
Булак: © Euromonitor International

Пандемиядан кийин үйдөн тышкары кадимки иш-аракеттерге кайтып келгенине карабастан, Германияда мөмө-жемиш керектөө 2022-жылы өсүүдө. Ден соолук жана сергектик тенденциясы, ошондой эле жемиштердин портативдүүлүгү аларды популярдуу кылып жатат. Жемиштер витаминдердин жана антиоксиданттардын маанилүү булагы бойдон калууда, ал эми анын аз калориялуулугу жана майлуулугу салмакка көз салгандар үчүн жагымдуу шам шум болот.

Германиядагы керектөөчүлөр ден соолукка жана айлана-чөйрөгө көңүл бурган сайын органикалык жемиштерге суроо-талап өсөт. Органикалык айыл чарбаны өнүктүрүү, мамлекеттик колдоо жана туруктуулукка кызыгуунун өсүшү органикалык мөмө-жемиштердин рынокто өсүшүнө жардам берет.

Аймактык мөмө-жемиштерге суроо-талап да өсүп жатат, анткени керектөөчүлөр жергиликтүү фермерлерди колдоого, алардын көмүртек изин азайтууга жана өз аймагынын жаңылыгы менен уникалдуу даамдарынан ырахат алууга умтулушат. Жалпысынан алганда, жемиштердин жогорку аш болумдуу мазмунунун экологиялык жана ден соолук аспектилери аны Германиядагы рациондун маанилүү бөлүгүнө айлантат.

29-сүрөт. Германиядагы мөмө-жемиш сатуу каналдары, миң тонна

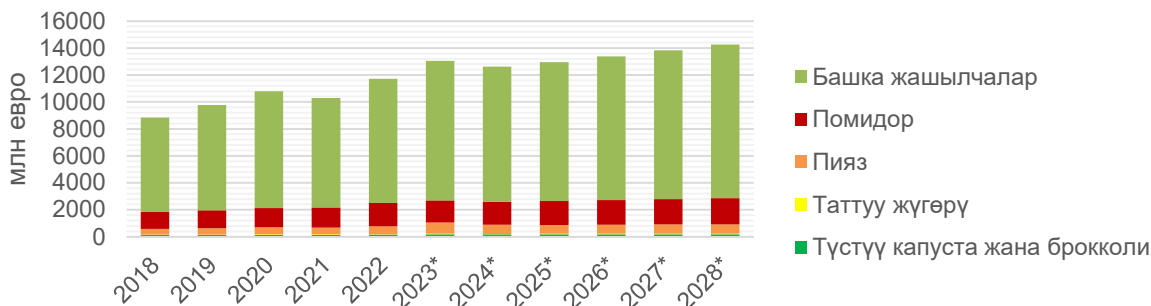
Булак: © Euromonitor International

2023-жылы мөмө-жемиш сатуу каналдары төмөнкүдөй бөлүштүрүлгөн: чекене сатуу 3950,5 миң тонна (86%), коомдук тамактануу түйүндөрүн 403,9 миң тонна (9%) жана институттук сатууга 220,8 миң тонна (5%) туура келет.

Германиянын жаңы жашылча рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 11,2% га (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 13 034,6 млн евро тездү. Сатуу болжолу 2028-жылы орточо жылдык өсүш 3,1% же 14252,2 млн евро көрсөтөт⁵⁸.

⁵⁸ Euromonitor International 2023.

30-сүрөт. Германияда жашылча сатуунун динамикасы жана болжолу

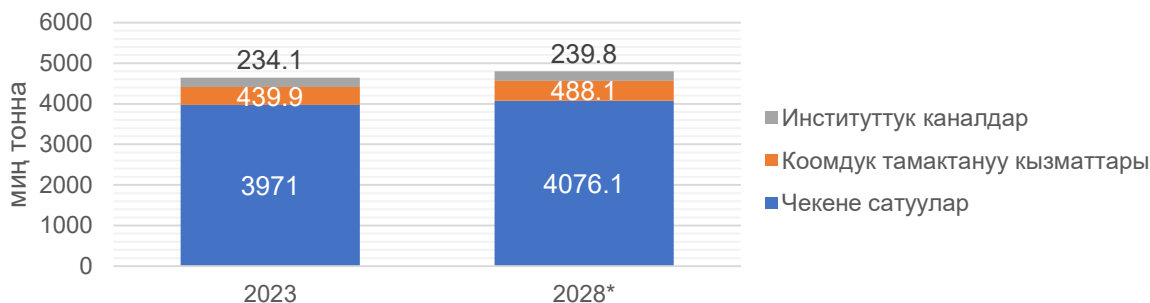

Булак: © Euromonitor International

Германияда жашылчаларды керектөө пандемиядан кийин өстү, ден-соолукка жана үйдө тамак жасоого басым жасалды. Жашылчалар өкмөттүн демилгелеринин жана аларды даярдоодогу жаңы ыкмалардын аркасында популярдуу тандоого айланды. Бирок, 2022-жылдын аягында инфляция жашылчага болгон баанын өсүшүнө алып келип, сатып алуу жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизген.

Органикалык жашылчаларга суроо-талап бар, бирок баанын өсүшү жана инфляция чектөөлөрдү жаратат. Туруктуулукту аң-сезимдүү керектөөчүлөр жергиликтүү жашылчаларды кабыл алууну улантып, аймактык фермерлерди колдоп, алардын көмүртек изин кыскартууда. Жалпысынан алганда, жергиликтүү фермерлерди колдоо жана туруктуулук Германиянын керектөөчүлөрү үчүн жергиликтүү жашылчалар рыногун өнүктүрүүгө түрткү берүүчү маанилүү факторлор бойдон калууда.

31-сүрөт. Германияда жашылча сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

2023-жылы жаңы жашылчаларды сатуу каналдары төмөнкүдөй бөлүштүрүлгөн: чекене сатууга 3971,0 миң тонна (86%), коомдук тамактануу тармактарына 439,9 миң тонна (9%) жана институттук сатууга 234,1 миң тонна (5%) туура келет.

Германиядагы жашылча-жемиштер рыногу өсүп келе жаткан рынок болуп саналат, болжолдонгон жылдык сатуунун өсүшү 3,2 млрд долл (жемиштер) жана 1,6 млрд евродон (жашылчалар) тиешелүүлүгүнө жараша 23,3 млрд еврого жана 14,3 млрд еврого жетет.

14-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын мөмө-жемиш импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
080610	Жаңы бышкан жүзүм	767,8	Италия	30 %
			Түштүк Африка	19 %
			Испания	14 %
080810	Жаңы бышкан алма	485,1	Италия	43 %

			Франция	11 %
			Чили	11 %
080930	Шабдалы (анын ичинде нектарин)	395,2	Испания	70 %
			Италия	21 %
			Нидерландия	2 %
081010	Жаңы бышкан кожогат (кулпунай)	351,1	Испания	67 %
			Нидерландия	13 %
			Греция	11 %
081020	Малина, тыт (тыт жыгачы) жана логан жер жемиши, жаңы	340,7	Түштүк Африка	30 %
			АКШ	26 %
			Египет	20 %
081120	Малина, тыт (тыт жыгачы), кара бүлдүркөн, логан жер жемиши, тоңдурулган	334,5	Сербия	40 %
			Польша	27 %
			Марокко	8 %
080711	Жаңы бышкан дарбыздар	327,0	Испания	55 %
			Италия	25 %
			Бразилия	4 %
080830	Жаңы бышкан алмурут	247,4	Нидерландия	33 %
			Бельгия	17 %
			Италия	15 %
080719	Башка жаңы бышкан коондор	174,3	Испания	76 %
			Бразилия	7 %
			Италия	6 %
080929	Алча жана башка гилас, жаңы бышкан	126,7	Туркия	31 %
			Греция	22 %
			Испания	20 %
080910	Жаңы бышкан өрүк	108,7	Испания	39 %
			Италия	37 %
			Туркия	10 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

15-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын жашылча импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
070200	Помидор, жаңы же муздатылган	1552,8	Нидерландия	49 %
			Испания	24 %
			Марокко	10 %
070960	Capsicum же pimenta тукумунун мөмөлөрү, жаңы же муздатылган	895,6	Испания	49 %
			Нидерландия	35 %
			Марокко	7 %
070700	Бадыраң жана корнишон, жаңы же муздатылган	791,7	Испания	49 %
			Нидерландия	41%
			Греция	2%
071080	Башка жашылчалар (чийки же сууга кайнатылган же бууга бышырылган), тоңдурулган	367,3	Бельгия	49 %
			Польша	48 %
			Испания	1 %
070999	Башка жашылчалар, жаңы же муздатылган	362,7	Италия	36 %
			Нидерландия	33 %
			Испания	16 %
070519	Башка салат-латук, жаңы же муздатылган	321,3	Испания	50 %
			Италия	23 %
			Нидерландия	13 %
070490	Brassica тукумундагы башка жегенге жарамдуу жашылчалар, жаңы жана муздатылган	242,6	Испания	42 %
			Италия	30 %
			Нидерландия	13 %
070190	Башка картошка, жаңы же муздатылган	199,2	Нидерландия	24 %
			Франция	21 %
			Египет	17 %
070993		195,1	Испания	49 %

	Ашкабактар, кабакчалар жана башка жашылчалар ашкабак тукумундагы (<i>cucurbita spp.</i>), жаңы же муздатылган		Нидерландия	48 %
			Италия	1 %
071290	Башка жашылча жана жашылча аралашмалары, кургатылган, бүтүн, бөлүктөргө кесилген, кесимдилер, майдаланган	184,1	Кытай	32 %
			Испания	18 %
			Польша	10 %
070310	Баш пияз жана шалот пиязы (шалот)	177,3	Нидерландия	35 %
			Испания	34 %
			Франция	8 %
070610	Сабиз жана шалгам	136,7	Нидерландия	27 %
			Дания	26 %
			Италия	19 %
071090	Аралаш жашылчалар, чийки же сууга кайнатылган же бууга бышырылган, тондурулган	106,5	Бельгия	59 %
			Нидерландия	22 %
			Испания	7 %
070511	Салат-латук (баш салат), жаңы же муздатылган	105,5	Испания	41 %
			Италия	21 %
			Нидерландия	20 %

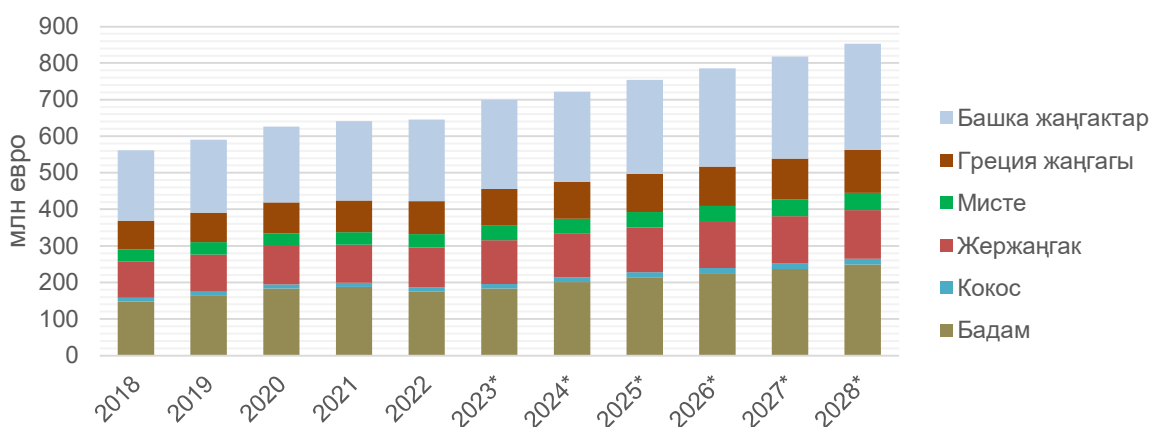
Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Жаңгактар жана кургатылган жемиштер рыногу

Германиянын жаңгак рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 8,3%га (нарктык мааниде, учурдагы бааларда) жана 0,1%га (көлөмдө) өсүп, 97,2 миң тоннага же 699,2 млн еврого жеткен. Сатуу болжолу жылдык орточо өсүштү 4,3% (нарктык мааниде) же 2,1% (көлөмдүк мааниде) көрсөтөт жана 2028-жылы 108,0 миң тоннага же 852,9 млн еврого жетет.

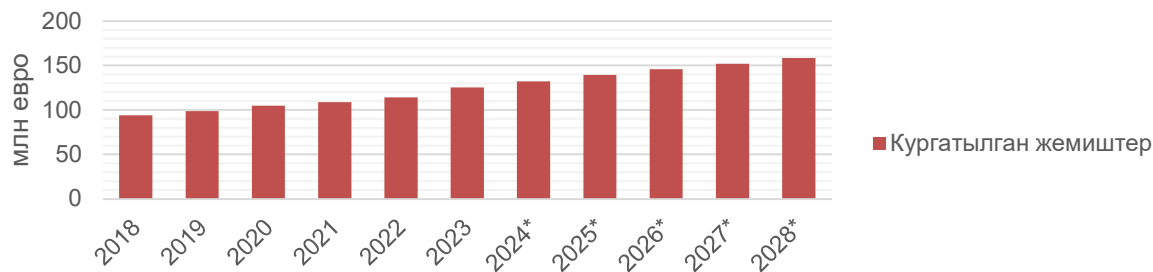
Жержаңгак Германияда бадам жана фундук сатуудан ашып, алдыңкы орунда турат. Анын популярдуулугу аны колдонуунун жөнөкөйлүгү, арзан баасы жана ар тараптуулугу менен шартталган. 2022-жылдын аягында инфляция менен шартталган баалардын өсүшү жаңгакты керектөө үчүн потенциалдуу коркунуч жаратат. Бирок, алар үй тамактарынын тенденциясы жана өсүмдүк диетасына болгон кызыгуунун аркасында суроо-талапка ээ болушу мүмкүн. Ден соолук көйгөйлөрү, айрыкча, жүрөктүн ден соолугуна жана салмакты көзөмөлдөөгө байланыштуу контекстте, келечекте жаңгак керектөөнүн көбөйүшүнө салым кошот.

32-сүрөт. Германияда жаңгак сатуу динамикасы жана болжолу

Германиянын кургатылган жемиштер рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 9,8%га (нарктык мааниде, учурдагы баада) жана 2,6%га (көлөмдө) өсүп, 8,3 миң тоннага же 125,3 млн еврого жеткен. Сатуу болжолу орточо жылдык өсүштү 4,6% (нарктык мааниде) же 2,0% (көлөмдүк мааниде) көрсөтөт жана 2028-жылы 9,0 миң тоннага же 151,3 млн еврого жетет.

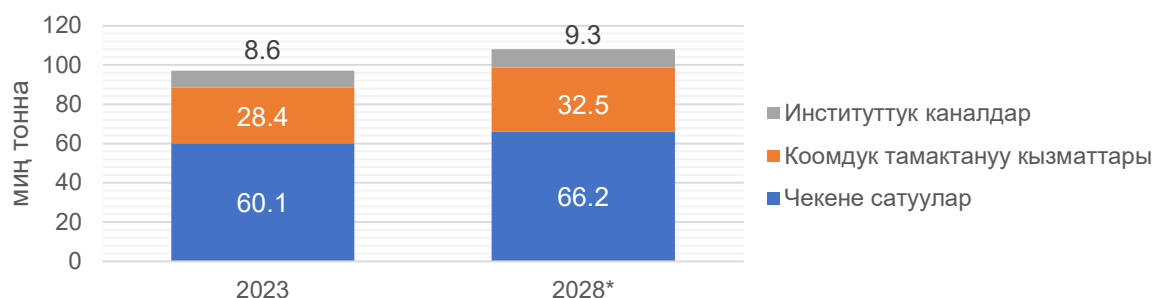
33-сүрөт. Германияда кургатылган жемиш сатуу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

Келечекте кургатылган жемиштерди чекене сатуунун көлөмүнүн да, анын учурдагы наркынын дагы өсүүсү күтүлүүдө. Бул жагымдуу тенденция керектөөчүлөрдүн ден соолукка пайдалуу тамак-ашка болгон каалоосун жогорулатуу менен шартталган.

34-сүрөт. Германияда жаңгактарды сатуу каналдары

Булак: © Euromonitor International

16-таблица. 2022-жылы Германиядан жаңгак жана кургатылган жемиштердин импорту өлкөлөр боюнча

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
080212	Бадам, кабыгынан ажыратылган	546	АКШ	61 %
			Испания	24 %
			Нидерландия	4 %
080222	Токой жаңгактар (corylus spp.) кабыгы жок, жаңы же кургатылган	438	Туркия	64 %
			Италия	20 %
			Чили	6 %
080132	Кешью жаңгагы, кабыгынан ажыратылган	429	Вьетнам	67 %
			Нидерландия	10 %
			Кот-д-Ивуар	9 %
080232	Греция жаңгагы кабыгынан ажыратылган, жаңы же кургатылган	349	АКШ	67 %
			Чили	14 %
			Нидерландия	4 %
080251	Мисте кабыгы менен	323	АКШ	89 %
			Иран	9 %
			Бельгия	2 %
080290	Башка жаңгактар	193	АКШ	98 %
			Туркия	1,3 %
			Вьетнам	0,4 %
080252	Мисте, кабыгынан ажыратылган	148	АКШ	96,6 %
			Иран	3,1 %
			Италия	0,2 %
080620	Кургатылган жүзүм	135	Туркия	50 %

			Түштүк Африка	22 %
			АКШ	5 %
081320	Кургатылган кара өрүк	49	Чили	46 %
			АКШ	24 %
			Сербия	8 %
081310	Кургатылган өрүк	35	Туркия	96 %
			Нидерландия	2 %
			Афганистан	0,4 %
081330	Кургатылган алма	34	Туркия	28 %
			Кытай	19 %
			Австрия	11 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Жаңгактар жана кургатылган жемиштердин ичинен нарктык мааниде 2018-2022-жылдар аралыгында импорттун өсүшү/төмөндөшү төмөнкү позициялар боюнча белгилениши керек: Бадам, кабыгынан ажыратылган (-4%), греция жаңгагы кабыгы менен (1%), мисте кабыгы менен (9%), мисте, кабыгынан ажыратылган (1%), кургатылган жүзүм (-4%), кургатылган кара өрүк (4%), кургатылган өрүк (11%) жана кургатылган алма (-2%).

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

Кыргызстан 2022-жылы Германияга 2,5 млн долл ашык кургатылган жемиштерди жана жаңгакты, тактап айтканда кургатылган алма, жаңгак жана кара өрүктү экспорттогон. Кургатылган жемиштер жана жаңгактар акыркы 5 жылда оң динамикасын көрсөттү.

Германиянын жаңгак жана кургатылган жемиштердин рыногу КР экспорттоочулары үчүн ачык, ошол эле учурда ЖПС+ боюнча тарифтик преференциялар бар жана тарифтердин көбү нөлгө барабар.

Болжолдонгон мезгилде жаңгак керектөөнү көбөйтө турган кулинардык тенденциялардын бири - өсүмдүккө негизделген жана вегетариандык ашкананын популярдуулугу. Көптөгөн адамдар ар кандай себептерден улам, анын ичинде ден соолук, туруктуулук жана этикалык көйгөйлөрдөн улам, алардын рационунан өсүмдүктөрдүн негизиндеги азыктарды көбүрөөк киргизип жатышат. Жаңгактар өсүмдүктөрдүн негизиндеги протеинди, дени сак майларды жана өсүмдүк диетасына керектүү азыктарды камтыйт. Алар салаттар, дан тамактары сыяктуу тамактарга текстура, даам жана азыктык баалуулук кошуу үчүн колдонсо болот. Германияда өсүмдүктүн негизинде тамак жасоо күч алган сайын, ар тараптуу ингредиент катары жаңгактарга суроо-талап көбөйүшү мүмкүн.

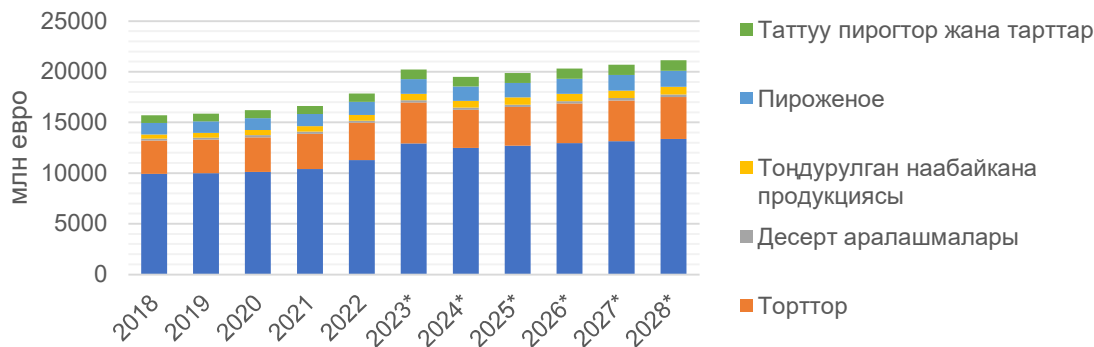
ДАЯР ТАМАК-АШ ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО

Наабайкана продукциянын (выпечка) рыногу

Германиянын наабайкана продукциянын рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 13,4% га (учурдагы баалар боюнча) 20,228 млрд еврогун түздү. Сатуу болжолу 2028-жылы жылдык орточо өсүш 2,0% же 21,121 млрд еврогун талап кылат⁵⁹.

⁵⁹ Euromonitor International 2023.

35-сүрөт. Германияда наабайкана продукциянын сатуунун динамикасы жана болжолу

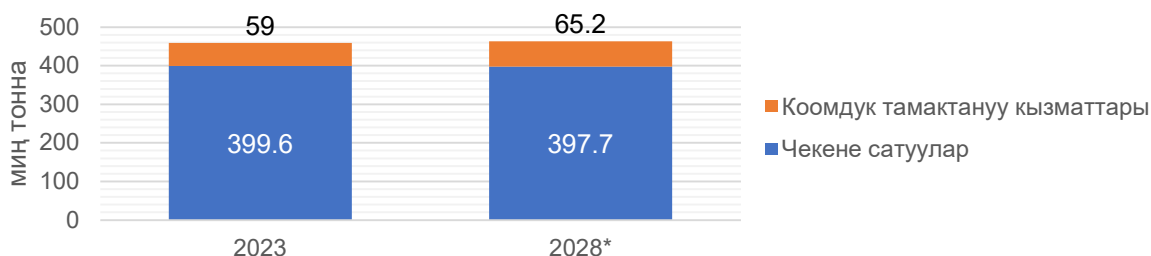

Булак: © Euromonitor International

Өндүрүштүн баасынын өсүшү Германияда нан жана наабайкана азыктарынын чекене баасын жогорулатып жатат. Наабайканалар энергиянын жана негизги ингредиенттердин кымбаттоосуна туш болуп, алардын кирешесине коркунуч келтирүүдө. 2022-жылы керектөөчүлөр баанын төмөндөшүнө көңүл буруп, нанды арзандатуулардан сатып алууну туура көрүшкөн. Ыңгайлуу тенденция алыскы иштөөнүн эсебинен өсүп, даяр нан азыктарына суроо-талапты колдоо. Көз карандысыз наабайканалар азык-түлүк түйүндөрүнүн арзан баалары менен атаандашууда кыйынга турат жана аман калуу үчүн туруктуулукка жана продукциянын сапатына көңүл бурушу керек.

2023-жылы торт сатуу каналдары төмөнкүчө бөлүндү: чекене сатуу 399,6 миң тоннаны (87%) жана коомдук тамактануу түйүндөрүн 59 миң тоннаны (13%) түздү.

36-сүрөт. Германияда торт сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Баалардын жогорулашына карабастан, немис керектөөчүлөрү салттуу наабайкана продукцияларга кызыкдар бойдон калууда. Жергиликтүү ингредиенттерди жана ден соолукка пайдалуу ингредиенттерди колдонуу аркылуу продукцияга нарк кошуу айрым керектөөчүлөрдүн топторун тартуусу күтүлүүдө. Наабайкана продукциянын инновацияларына вегетариандык, белок жана суперфуд азыктары кирет. Немис керектөөчүлөрүнүн арасында ден соолукка пайдалуураак варианттары жана экзотикалык

даамдары бар десерттик пирогторго жана пирожныйларга суроо-талап да өсүп жатат жана демилгелүү наабайканалар бул кызыгууну канааттандырууну көздөп жатышат.

17-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын наабайкана продукциянын импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
190590	Башка нандар жана ундан жасалган кондитердик азыктар	2103	Франция	17 %
			Италия	16 %
			Нидерландия	16 %
190531	Кургак таттуу печенье	513	Нидерландия	26 %
			Польша	21 %
			Италия	13 %
190532	Вафли жана вафли облаткалары	373	Польша	40 %
			Австрия	17 %
			Нидерландия	12 %
190540	Сухарлар, гренкалар жана ушул сыяктуу кууралган тамактар	61	Польша	24 %
			Австрия	22 %
			Италия	10 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Экспорттоочулар өсүү темптерин жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн изилдеп чыгышы керек. Эгерде 2018-2022-жылдар аралыгындагы импорттун өсүү темптерин салыштырсак, анда «1905 нан, ундан жасалган кондитердик азыктар, пирожныйлар, печенье ж.б.» импорт жылына орточо 7%, 2022-жылы 1% өстү.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

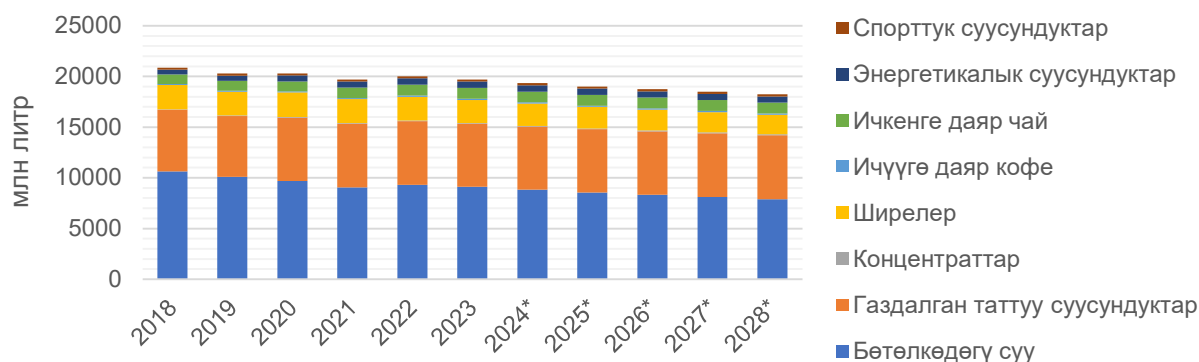
Бүгүнкү күндө Кыргызстан Казакстанга «1905» товардык позициясынын 91% экспорттойт. Бул позициянын экспорту акыркы 5 жылда орто эсеп менен жыл сайын 25%га өсүүдө.

Германиянын наабайкана продукциянын рыногунун баасы 3 млрд долл ашат; эгерде азыктарда каймак, кургак сүт жана башкалар сыяктуу жаныбарлардан алынган ингредиенттер бар болсо, анда мындай азыктарды тиешелүүлүгүнө жараша ЕБ жана Германияга экспорттоо мүмкүн эмес.

Алкохолсуз суусундуктар рыногун талдоо

Алкохолсуз суусундуктар рыногу 2023-жылы 20,617 млрд евро жана 19,338 млрд литрди түзгөн. 2023-жылы өткөн жылга салыштырмалуу өсүү 8,6%ды (нарктык мааниде) жана төмөндөө -1,6%ды (көлөм жагынан) түздү жана 2024–2028-жылдарга болжолдонгон орточо жылдык өсүш 2,0%ды түздү (нарктык мааниде) жана -1,4% төмөндөдү (көлөмдө).

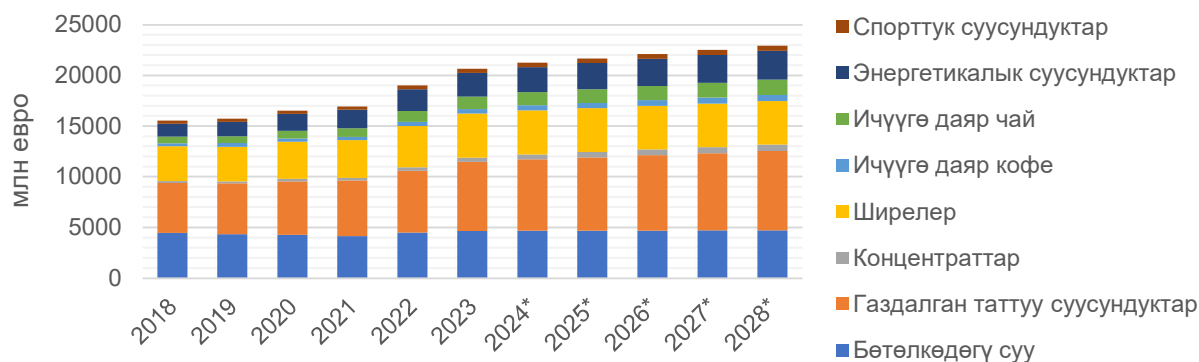
37-сүрөт. Германияда алкогольсуз суусундуктардын сатуунун динамикасы жана болжолу, млн литр

Булак: © Euromonitor International

Германиянын алкогольсуз суусундуктар тармагы 2020-2021-жылдары пандемиянын таасиринен айыгып жатат, бирок инфляциянын өсүшү сыяктуу кыйынчылыктарга туш болууда. 2022-жылы алкогольсуз суусундуктарга ички суроо-талап көбөйдү, анткени чектөөлөр басаңдады, бирок сатуу пандемияга чейинки деңгээлден төмөн бойдон калууда. Керектөөчүлөр жана ишканалар инфляциянын азык-түлүк бааларына таасиринен улам финансылык кыйынчылыктарга дуушар болууда. 2022-жылы кымбат баалуу бренддерге жана канттын төмөнкү варианттарына карай тенденциялар байкалган. Функционалдык суусундуктарга, өзгөчө энергетикалык суусундуктарга суроо-талап уланууда. Таңгактоо калдыктары жана продукциянын туруктуулугу керектөөчүлөрдүн тандоосунда маанилүү факторлор бойдон калууда. Чоң бренддер, жеке энбелгилер жана жергиликтүү өндүрүүчүлөр баанын сезгичтиги сакталган рынокто атаандашат, бирок жергиликтүү жана туруктуу бренддерге кызыгуу өсүп жатат.

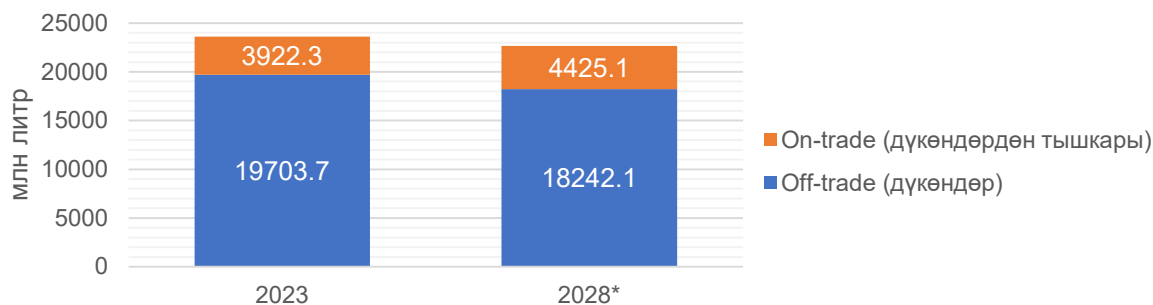
38-сүрөт. Германияда алкогольсуз суусундуктардын сатуунун динамикасы жана болжолу, млн евро

Булак: © Euromonitor International

Ошол эле учурда көлөм мааниде концентраттарды, карбонаттарды жана ичүүгө даяр кофени кошпогондо, алкогольсуз суусундуктарды керектөөнүн кыскарышы байкалат. Көлөм мааниде сатуу көлөмү экономикалык кырдаалдын жана инфляциянын натыйжасында нарк жагынан сатуудан артта калууда.

39-сүрөт. Германияда алкогольсуз суусундуктарды сатуу каналдары, млн литр

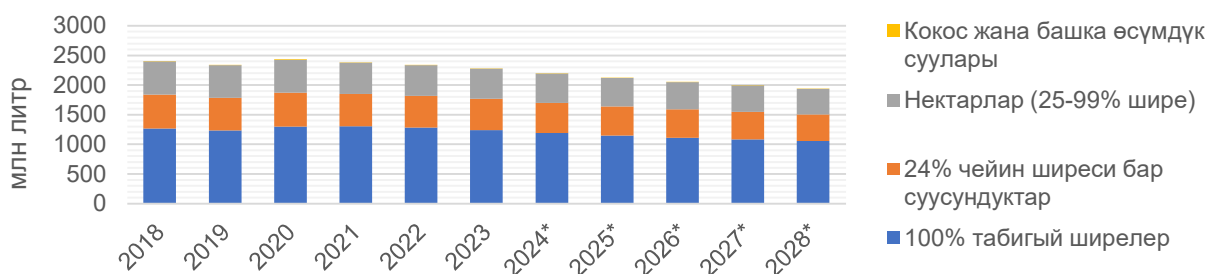

Булак: © Euromonitor International

ШИРЕ РЫНОГУ

Германиянын шире рыногунда чекене сатуу 2023-жылы -2,6%га (көлөмдө) азайып, 9,9%га (нарктык мааниде) өсүп, 2,281 млрд литрге же 4,348 млрд еврого жеткен. Сатуу болжолу 2028-жылы орточо жылдык өсүш 0,1% же 4,703 млрд евроно жана көлөм жагынан -2,7% же 1,943 млн литрге төмөндөшүн көрсөтөт⁶⁰.

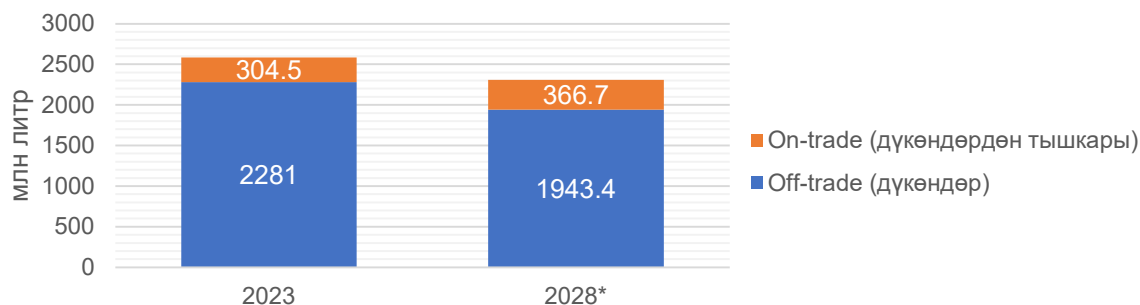
40-сүрөт. Германияда шире рыногунун динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы шире каналдары төмөнкүчө бөлүндү: дүкөндөр аркылуу сатуу 2281 млн литрди (88%) жана дүкөндөн тышкаркы сатуу 304,5 млн литрди (12%) түздү.

41-сүрөт. Германияда шире сатуу каналдары, млн литр

Булак: © Euromonitor International

Германияда шире сатуунун көлөмү кантка байланыштуу тынчсыздануулардын күчөшүнөн улам төмөндөп, альтернативаларды издөөгө жана керектөөнү кыскартууга алып келет. 100% шире популярдуу бойдон калууда, бирок керектөөчүлөр кант азыраак азыктарды жана

⁶⁰ Euromonitor International 2023.

таңактарда инновацияларды издеп жатышат. Пандемиядан улам 2020-жылдагы убактылуу төмөндөөдөн кийин, шире сатуу 2022-жылы кайра көтөрүлөт, бирок инфляциянын жогорку деңгээли жана фискалдык чектөөлөрдөн улам өсүү басаңдап жатат. Ресурстук жана транспорттук чыгымдардын өсүшүнөн ширенин баасы 2022-жылы көтөрүлөт деп болжолдонууда.

2022-жылы алма жана апельсин сыяктуу классикалык шире даамдарына артыкчылык Германияда кала берет, бирок экзотикалык даамдарга жана функционалдык шире аралашмаларына кызыгуу өсүүдө. Бренддер өз өнүмдөрүн 100% табигый жана аш болумдуу катары жайгаштырып, тең салмактуу тамактанууга жана ден-соолукка басым жасашат. Ширелер үй миксологиясынын популярдуу ингредиентине айланууда, лимонад жана коктейлдерди жасоо. Иммундук системаны чыңдоо үчүн витаминдер жана минералдар кошулган функционалдык ширелерге суроо-талап өсүүдө. Бирок, жогорку инфляция ширелерди чекене сатуунун калыбына келишин чектеши мүмкүн, анткени керектөөчүлөр каржылык кысымга туш болушат жана чыгашаларды, анын ичинде ичимдиктерге да кыскарышы мүмкүн.

18-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын шире импорту⁶¹

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
200989	Мөмө-жемиштин же жашылчанын бир түрүнүн ширеси, башкалары	261,7	Польша	30 %
			Нидерландия	13 %
			Австрия	10 %
200979	Башка алма ширеси	197,4	Польша	50 %
			Австрия	11 %
			Украина	9 %
200990	Ширелердин аралашмалары	82,5	Нидерландия	46 %
			Австрия	23 %
			Ирландия	18 %
200971	Брикс саны 20дан ашпаган алма ширеси	44,6	Польша	43 %
			Австрия	36 %
			Италия	18 %
200961	Жүзүмдүн ширеси (анын ичинде жүзүмдүн ширеси) 30дан ашпаган брикс менен	43,7	Италия	72 %
			Австрия	23 %
			Испания	4 %
200969	Башка жүзүм ширеси	19,3	Испания	55 %
			Италия	31 %
			Нидерландия	5 %
200950	Томат ширеси	5,8	Италия	53 %
			Португалия	25 %
			Австрия	12 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

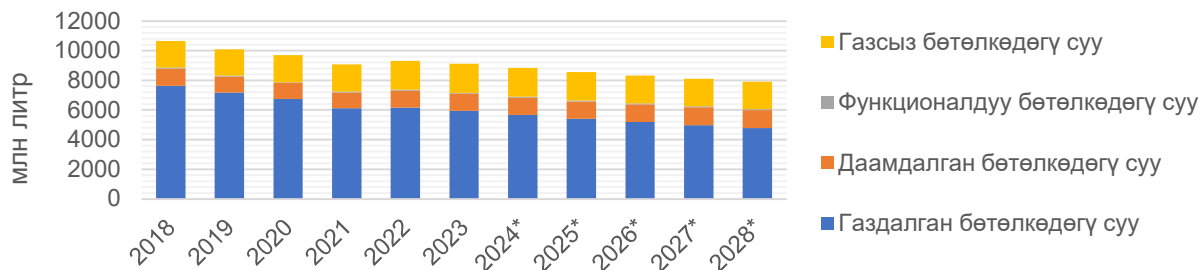
БӨТӨЛКӨГӨ КУЮШТУРУЛГАН СУУ РЫНОГУ

Германиянын бөтөлкөгө куюштурулган суу рыногунда чекене сатуу 2023-жылы -2,0%га (көлөмдө) азайып, 3,5%га (нарк жагынан) өсүп, 9,117 млрд литрге же 4,638 млрд еврого жеткен. Сатуу болжолу 2028-жылы орточо жылдык өсүш 0,1% же 4,703 млрд евроно жана көлөмү жагынан -2,7% же 1,943 млн литрге төмөндөшүн көрсөтөт⁶².

⁶¹ Эскертүү. Мында КРде өндүрүлгөн мөмө-жемиш жана жашылча ширелери каралат.

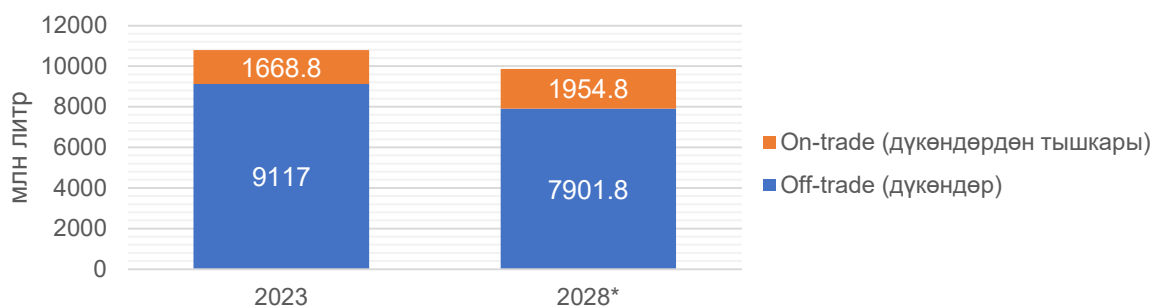
⁶² Euromonitor International 2023.

42-сүрөт. Германияда бөтөлкөгө куюштурулган суу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

43-сүрөт. Германияда бөтөлкөгө куюштурулган суу сатуунун каналдары

Булак: © Euromonitor International

2023-жылы бөтөлкөгө куюштурулган суу каналдары төмөнкүдөй бөлүндү: дүкөндө сатууга 9,117 млн литр (85%) жана дүкөндөн тышкары сатууга 1,669 млн литр (15%) туура келет.

Германияда бөтөлкөгө куюштурулган сууга чекене суроо-талап экологиялык көйгөйлөрдөн жана таңгактоо маселелерине көңүл буруудан улам азайып баратат. ММК жана өкмөт желим таштандыларды азайтуу үчүн водопровод суусун колдонуу идеясын активдүү колдоп жатышат. Өнөр жай айлана-чөйрөгө тийгизген таасирин азайтуу үчүн айнек таңгактоого өтүү менен рыноктун талаптарына жооп берип жатат. Бирок газдалган суу популярдуу бойдон калууда, ошондуктан керектөөчүлөр бөтөлкөдөгү сууну колдонууну азайтуу үчүн өз ичимдиктерин жасоого мүмкүндүк берген системаларды артык көрүшөт.

2022-жылы *Nestlé* өзүнүн *Vittel* брендин рентабелдүүлүктүн төмөндүгүнө байланыштуу Германиянын рыногунан чыгарып салганын жарыялаган. Бул кадам ММКнын көңүлүн бөтөлкөгө куюштурулган сууну ташуу жана туруктуулук маселелерине буруп, сатуунун азайышына алып келгенден кийин жасалды. *Coca-Cola* компаниясынын жоготууга учураган *Apollinaris* бренди да рыноктон алынып салынды, бул дүйнөлүк бренддердин туруктуулугуна байланыштуу тынчсыздануулардан улам немис керектөөчүлөрүнүн жергиликтүү жана аймактык суу тандоолоруна артыкчылыктарын баса белгиледи.

19-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Германиянын бөтөлкөгө куюштурулган суу импорту⁶³

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
220210	Курамында кант же башка таттуу даам бергичи бар суулар, анын ичинде минералдык жана газдалган суулар	1288	Австрия	49 %
			Швейцария	15 %
			Сербия	10 %

⁶³ Эскертүү. Мында КРде өндүрүлгөн мөмө-жемиш жана жашылча ширелери каралат.

220299	Алкохолсуз суусундуктар (суудан, мөмө-жемиш жана жашылча ширелеринен, сүттөн жана сырадан башка)	643	Австрия	27 %
			Нидерландия	18 %
			Бельгия	12 %
220110	Минералдык жана газдалган суусундуктар	219	Франция	73 %
			Италия	17 %
			Австрия	3 %
220190	Башка суулар, анын ичинде табигый минералдык же жасалма минералдык газдалган ... кошулмасы жок суулар	16	Туркия	24 %
			Нидерландия	19 %
			Бельгия	17 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Экспорттоочулар өсүү темптерин жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн изилдеп чыгышы керек. Бөтөлкөгө куюштурулган сууну импорттоонун өсүү темпи 2018-2022-жылдар аралыгында 13%ды жана 2022-жылы 6%ды түздү.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

Акыркы 5 жылда шире экспорту жыл сайын орто эсеп менен 25%га, бөтөлкөгө куюштурулган суу 17%га өсүүдө. Кыргызстан Германияга шире же бөтөлкөдөгү сууну экспорттобойт.

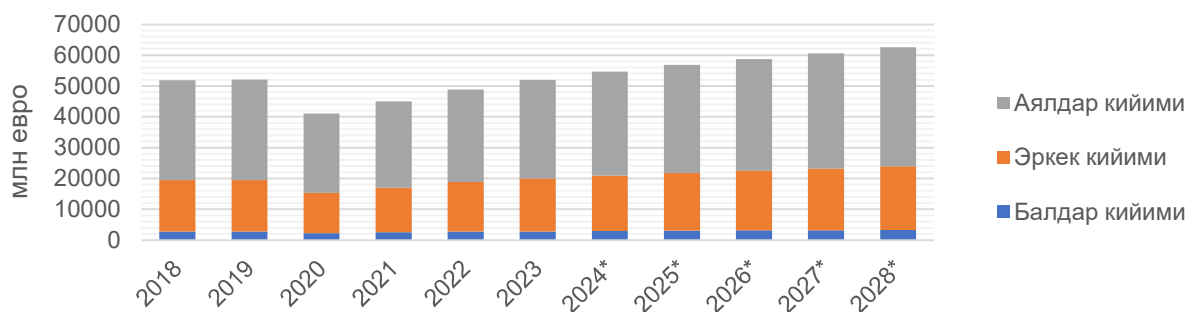
Немис керектөөчүлөрү үчүн импорттолгон бөтөлкөгө куюштурулган суунун транспортко байланыштуу көмүртектүү изи Германиянын сатып алуу чечимдерине таасир этип, импорттук бренддердин сатылышынын төмөндөшүнө алып келет. КР менен Германиянын алыстыгын эске алганда, бул рыноктун келечеги жок.

КИЙИМ РЫНОГУН ТАЛДОО

Германиянын кийим рыногу акыркы 5 жылда орточо жылдык 0% га өсүүдө. 2023-жылы чекене соода 55,9 млрд евро жана 2,1 млн даананы түздү.

Германиянын кийим-кече жана бут кийим сектору 2022-жылы саякаттын калыбына келиши жана мобилдүүлүктүн жогорулашы менен оң натыйжаларды берди. Активдүү жашоого кайтып, керектөөчүлөр сууга түшүүчү кийимдерге, бут кийимдерге жана байпак кийимдерге суроо-талапты көбөйтүштү. Бирок төрөттүн кескин төмөндөшү ымыркайлардын кийимине болгон суроо-талапка таасирин тийгизди. Туруктуулукка тынчсызданган керектөөчүлөр сапаттуу жана туруктуу материалдарды тандап жатышат. Инфляция жана экономикалык басаңдоо 2023-жылы сатып алуу жүрүм-турумуна таасир этиши мүмкүн. Негизги тенденцияларга туруктуулукка болгон кызыгуунун өсүшү, премиум сегменттин бекемделиши жана *H&M* жана *C&A* күчтүү лидерлиги кирет.

44-сүрөт. Аялдар, эркектер жана балдар кийимдеринин динамикасы жана болжолу

Булак: The Business of Fashion

2022-жылы Германияда физикалык дүкөндөргө кайтып келүү менен кийим-кече, бут кийим жана спорттук товарларга суроо-талап өстү. Бирок, чекене электрондук соода ыңгайлуулукту жана атаандаштыкка жөндөмдүү бааларды камсыз кылуучу маанилүү канал бойдон кала берет. Белгисиз экономикада керектөөчүлөр акчаны үнөмдөйт, бул дискаунттерге жана жеке энбелгилерге пайда алып келет. Туруктуулук жана кайра иштетүү популярдуулукка ээ болот, ал эми чекене электрондук коммерция офлайн соода менен биригип өсөт. Мода индустриясы айлана-чөйрөгө тийгизген таасирин азайтуу үчүн өндүрүштө жана кайра иштетүүдө инновациялардан өтөт. Туруктуу жана премиум бренддер социалдык маселелерге жооп берүү менен актуалдуу бойдон кала берет. Санариптик платформалар үчүн экинчи колдо болгон товарлар үчүн күчтүү рынокторду түзүү негизги болот.

Аялдар кийиминин рыногу

2023-жылы Германиянын аялдар кийиминин рыногунда чекене сатуу 6,5% өсүп, 32,04 млрд еврого жеткен. Сатуу болжолу боюнча 2028-жылы орточо жылдык өсүш 3,5% же 36,94 млрд еврогунан түзөт. Тыш кийимдер сатуу түзүмүнүн 89%ын ээлейт.

Германияда аялдардын кийимдери 2022-жылы кайра көтөрүлдү, бирок сатуулар пандемияга чейинки деңгээлден төмөн бойдон калууда. Сууда сүзүү кийими популярдуу, анткени чектөөлөр жеңилдеп, суроо-талапты колдойт. Юбкалар жана топулар да суроо-талапка ээ, бул күнүмдүк кеңсе кийимине болгон тенденцияны чагылдырат. Чекене дүкөндөр, анын ичинде атайын кийим-кече жана бут кийим дүкөндөрү бир жылдык төмөндөөдөн кийин өсүштү. Онлайн соода маанилүү бойдон кала берет, бирок кадимки дүкөндөргө кайтып келүү жагымдуу. Чекене электрондук соода маанилүү бойдон кала берет жана омниканалдык стратегиялары популярдуу болот. *H&M* сыяктуу рыноктун лидерлери мода тенденцияларын айтууну улантууда, бирок *KiK* сыяктуу арзандатуу дүкөндөрү арзан кийимдердин кеңири ассортименти менен керектөөчүлөрдү өзүнө тартат.

45-сүрөт. Германияда аялдар кийимин сатуунун түзүмү

Булак: © Euromonitor International

Туруксуз экономикада немис аялдардын кийимдерин керектөөчүлөр акчаны үнөмдөөгө умтулушат жана экологиялык жоопкерчиликке кызыкдар. Секонд-хенд дүкөндөрү популярдуу болуп, мода индустриясында ысырапкорчулукту азайтууга жардам берет. Универсалдуу дизайнды сунуштаган жана бышык материалдарга басым жасаган бренддер керектөөчүлөрдүн жоопкерчиликтүү жүрүм-турумунун өсүшүнө таасир этүүдө. Кайтаруу, алмаштыруу жана оңдоо мүмкүнчүлүгү циклдүү экономиканы колдойт.

20-таблица. Аялдар кийими рыногундагы лидерлер

Компаниялар	Рыноктогу үлүшү, %
H&M Hennes & Mauritz BV & Co KG	3,8
C&A Mode GmbH & Co KG	3,2

About You SE & Co KG	2,7
Lidl Dienstleistung GmbH & Co KG	2,2
KiK Textilien & Non-Food GmbH	2
Gerry Weber Retail GmbH	2
Башка компаниялар	84,1

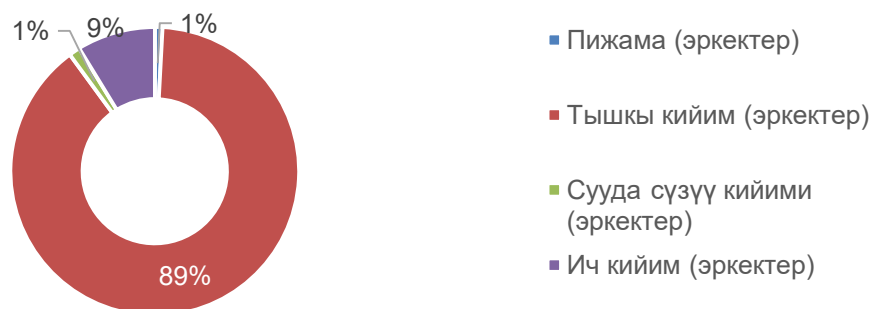
Булак: © Euromonitor International

Көп түрдүүлүк, инклюзивдүүлүк жана аялдарды колдоо онлайн чекене сооданын маанилүү аспектилери болуп саналат, ал эми онлайн соодада жасалма интеллект маанилүү болуп баратат. Немис аялдарынын кийимдери майда жана жергиликтүү бизнеске кызыгуу артып, чачыранды бойдон калууда. Чет өлкөдө камсыздоо жана логистикадагы кыйынчылыктар ата мекендик өндүрүшчүлөр үчүн мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Жергиликтүү жана туруктуу бренддерге өтүү көңүлдү өзүнө буруп, рынокто фрагментацияны күчөтүүдө.

Эркектер кийиминин рыногу

2023-жылы Германиянын эркектер кийиминин рыногунда чекене сатуу 6,9%га өсүп, 17,2 млрд еврого жетти. Сатуу болжолу 2028-жылы орточо жылдык өсүш 3,4% же 29,6 млрд евроно түзөт⁶⁴. Тышкы кийимдер сатуу түзүмүнүн 89%ын ээлейт.

46-сүрөт. Германияда эркектер кийимдерин сатуу түзүмү

Булак: © Euromonitor International

Германияда эркектердин кийимдери 2021-жылдын аягында ылдамдагандан кийин 2022-жылы өсүүнү улантты. Кадимки абалга кайтып келүү жана дүкөндөрдүн кайра ачылышы менен чектөөлөр жеңилдеди, бул кийим-кечеге жана бут кийимге болгон суроо-талапты арттырды. Covid -19 кырдаалынын жакшырышы өкмөткө чараларды жеңилдетүүгө мүмкүндүк берди, эл аралык саякаттарды калыбына келтирүүгө жана пляжга болгон кызыгууну арттырды. Жумушка кайтуу эркектердин кеңсе кийимдерине, анын ичинде костюмдарга болгон суроо-талапты да колдоого алууда. 2020-жылы олуттуу жоготуулардан кийин, 2022-жылы сууда сүзүүчү кийимдерге суроо-талап байкаларлык өстү, биз күнүмдүк жана офис кырдаалына кайткан сайын тышкы кийимге, анын ичинде джинсыга кызыгуу көбөйдү.

21-таблица. Эркектер кийиминин рыногундагы лидерлер

Компаниялар	Рыноктогу үлүшү, %
H&M Hennes & Mauritz BV & Co KG	4,8
C&A Mode GmbH & Co KG	3,8
Hugo Boss AG	3,6

⁶⁴ Euromonitor International 2023.

Lidl Dienstleistung GmbH & Co KG	3
Ernsting's Family GmbH & Co KG	2,3
Aldi Einkauf GmbH & Co oHG	2,1
Башка компаниялар	80,4%

Булак: © Euromonitor International

H&M Hennes & Mauritz 2022-жылы Германияда эркектердин кийимдеринде лидерликти сактап, кеңири ассортиментти жана оффлайн жана онлайн жеткиликтүү бойдон калууда. C&A Mode дүкөндөрдө туруктуулукту баса белгилеп, экинчи орунду ээлейт. Пандемия жумуш кийимине болгон суроо-талапты өзгөрттү, жогорку баалуу сегмент Lidl жана Aldi сыяктуу дисконттор менен тең салмакталган. Интернет-дүкөндөрдүн артыкчылыктары бар, бирок физикалык дүкөндөр, айрыкча, Covid -19 абалы жакшырган сайын, кайтып келүүдө. BNPL сыяктуу төлөмдүн жаңы түрлөрү популярдуу болуп баратат. Чекене электрондук коммерция өсүүнү улантууда жана керектөөчүлөр төлөм инновацияларын баалашат. Жумушчу кийимдердин жаңы көрүнүшү жумуш үлгүлөрүнүн өзгөрүшү менен шартталган жана премиум деннимдин мындан ары да өсүшү күтүлүүдө.

22-таблица. 2022-жылдагы Германиянын кийим импорту (61 жана 62-товардык топтор)
65

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
6110	Свитерлер, пуловерлер, кардигандар, жилеттер жана машинага же колго токулган трикотаж кийимдер ...	6041	Кытай	25 %
			Бангладеш	25 %
			Туркия	14 %
6204	Костюмдар, комплектилер, жакеттер, блайзерлер, көйнөктөр, юбкалар, юбка-шымдар, шымдар, боору бар комбинезондор...	5404	Кытай	21 %
			Бангладеш	17 %
			Туркия	15 %
6203	Костюмдар, комплектилер, пиджактар, блайзерлер, шымдар, боору жана лямкасы бар комбинезондор, бриджилер...	5189	Бангладеш	27 %
			Туркия	14 %
			Пакистан	10 %
6109	Майкалар, жеңи бар фуфайкалар жана машинага же колго токулган трикотаж фуфайкалар	4823	Бангладеш	36 %
			Туркия	15 %
			Кытай	9 %
6104	Костюмдар, комплектилер, жакеттер, блайзерлер, көйнөктөр, юбкалар, юбка-шымдар, шымдар, боору бар комбинезондор...	4154	Бангладеш	25 %
			Кытай	22 %
			Туркия	11 %
6202	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плащтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	2538	Кытай	49 %
			Вьетнам	10 %
			Мьянма	9 %
6201	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плащтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	1446	Кытай	38 %
			Бангладеш	12 %
			Вьетнам	11 %
6115	Колготкилер, чулкилер, гольфалар, байпактар, подследниктер жана башка чулки-байпактар, анын ичинде компрессиондугу да бар ...	1320	Кытай	28 %
			Туркия	26 %
			Пакистан	7 %
6206		1106	Кытай	21 %

⁶⁵ Эскертүү. Мындагы талдоо ТЭИ ТН кодунун 4 белгидеги деңгээлинде жүргүзүлөт.

	Аялдар же кыздар үчүн блузкалар, блузкалар жана блузондор		Индия	16 %
			Бангладеш	16 %
6114	Башка машинага же колго токулган трикотаж кийимдер	1098	Кытай	20 %
			Италия	14 %
			Бангладеш	13 %
6210	5602, 5603, 5903, 5906 же 5907 позицияларынын материалдарынан жасалган кийим буюмдары	1078	Кытай	46 %
			Бангладеш	10 %
			Вьетнам	7 %
6205	Эркектердин же балдардын көйнөктөрү	999	Бангладеш	32 %
			Кытай	13 %
			Вьетнам	9 %
6108	Комбинациялар, ички юбкалар, трусылар, панталондор, уктоочу көйнөктөр, пижамалар, пеньюарлар, жуунуучу халаттар ...	985	Кытай	28 %
			Бангладеш	26 %
			Индия	7 %
6212	Бюстгальтерлер, курлар, корсеттер, курсак тарткычтар, байлагычтар жана ушуга окшогон нерселер, алардын трикотаж бөлүктөрү . . .	924	Кытай	36 %
			Бангладеш	15 %
			Индонезия	6 %
6102	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плащтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	819	Кытай	31 %
			Бангладеш	20 %
			Камбоджа	9 %
6105	Эркектер же балдар үчүн трикотаж көйнөктөр, машинага же колго токулган	752	Бангладеш	77 %
			Туркия	4 %
			Кытай	3 %
6211	Спорт, лыжа жана сууга түшүүчү костюмдар, кийимге тийиштүү башка нерселер	698	Кытай	30 %
			Туркия	10 %
			Бангладеш	8 %
6111	Машина менен же кол менен токулган трикотаж балдар кийимдери жана балдар кийимдери үчүн аксессуарлар	643	Бангладеш	34 %
			Кытай	20 %
			Индия	12 %
6107	Кальсондор, трусалар, түнкү көйнөктөр, пижамалар, жуунуучу халаттар, үй халаттар жана ушул сыяктуу буюмдар. . .	631	Бангладеш	25 %
			Кытай	22 %
			Индия	9 %
6103	Костюмдар, комплектилер, пиджактар, блайзерлер, шымдар, боору жана лямкасы бар комбинезондор, бриджиленер . . .	631	Кытай	18 %
			Туркия	14 %
			Бангладеш	14 %
6112	Машина менен же колго токулган трикотаж спорт, лыжа жана сууга түшүүчү костюмдар	522	Кытай	32 %
			Камбоджа	13 %
			Бангладеш	12 %
6116	Трикотаж колкаптар, мээлейлер жана митенкалар, машинада же колго токулган	515	Кытай	53 %
			Шри-Ланка	14 %
			Пакистан	10 %
6101	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плащтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	427	Кытай	23 %
			Бангладеш	18 %
			Камбоджа	10 %
6106	Аялдар же кыздар үчүн машинада же колго токулган трикотаж блузкалар, блузкалар жана блузондор	340	Бангладеш	26 %
			Туркия	21 %
			Кытай	15 %
6214	Шаль, шарф, кашне, мантильи, вуаль жана ушул сыяктуу буюмдар	183	Кытай	82 %
			Италия	17 %
			Индия	11 %
6117	Башка даяр машинага же колго токулган трикотаж кийимдер; кийим бөлүктөрү. . .	170	Кытай	60 %
			Италия	7 %
			Туркия	5 %
6113	5903, 5906 же ... позицияларынын трикотаж кийимдери машинага же колго	165	Кытай	57 %
			Камбоджа	9 %

токулган				
6209	Балдар кийимдери жана балдар кийимдери үчүн аксессуарлар	165	Вьетнам	9 %
			Кытай	30 %
			Бангладеш	28 %
			Туркия	8 %
6208	Майкалар жана башка денеге кийилүүчү фуфайкалар, комбинациялар, ички юбкалар, трусылар, панталондор, уктоочу көйнөктөр, . . .	145	Туркия	25 %
			Кытай	18 %
			Бангладеш	12 %
6216	Колкаптар, мээлейлер жана митенкалар	100	Кытай	82 %
			Франция	7 %
			Туркия	3 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Германиянын кийим импортунун 40% ашыгы Бангладеш менен Кытайдан келет. 2018-2022-жылдар аралыгында кийим-кече импортунун орточо жылдык өсүш темпи ар кандай болгон, ошондуктан трикотаж буюмдарынын импорту 6%га, тигүү (трикотаж эмес) 1%га өскөн.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

Акыркы 5 жылда КР тигүү тармагынын экспорту жыл сайын орто эсеп менен 57%га өсүүдө, ал эми трикотаж экспорту 7%га кыскарган. Кыргызстан Германияга экспорт кылбайт (сейрек кездешүүчү майда).

Германиянын кийим рыногунда эл аралык, аймактык жана жергиликтүү бренддер үстөмдүк кылгандыктан, КР экспорттоочулары негизги оюнчулар үчүн продукция чыгарууга активдүү даярданышы керек. Бул үчүн алдыңкы дүйнөлүк компаниялар же жергиликтүү бренддер колдонгон булак стратегияларын изилдеп, анан өз кызматтарыңызды сунуштаңыз.

4-БӨЛҮМ: ИШКЕРЛИК КЫЗМАТТАШТЫК ЛАНДШАФТЫНЫН СЕРЕБИ

Германиянын экономикасы дүйнөдө төртүнчү орунда турат жана ЕБ ИДПсынын төрттөн бир бөлүгүн түзөт. Анын «социалдык рыноктук» экономикасы негизинен рыноктук принциптерге ылайык келет, бирок мамлекеттик жөнгө салуунун олуттуу даражасы жана социалдык камсыздоонун кеңири программалары менен.

Германиянын 2023-жылдагы Экономикалык эркиндик индексиндеги⁶⁶ рейтинги өткөн жылга салыштырмалуу дүйнөдө 14-орунга түшкөнү менен, өлкө экономикалык эркиндик эрежесин жогору кармануусу үчүн «негизинен эркин» өлкөлөр тобуна кирди. Жөнгө салуу чөйрөсү да абдан жагымдуу, бул бизнеске дүйнөлүк аренада атаандаштыкка жөндөмдүү болууга мүмкүндүк берет.

Германия ЕБ эң ири керектөө рыногу. Германиянын рыногунун мааниси анын чегинен алда канча ашып кетет. Германиядагы сооданын чоң көлөмү *Medica*, *Hannover Fair*, *Automechanika* жана *ITB Travel Fair* сыяктуу дүйнөдөгү эң ири соода иш-чараларында ишке ашат. COVID-19 пандемиясынан кийин, бул жарманкелердин көбү 2022-жылы жеке иш-чаралар катары кайтып келет. Германиянын соода көлөмү, керектөөчүлөрдүн саны жана ЕБ борборундагы географиялык жайгашуусу аны көптөгөн америкалык фирмалар европалык жана глобалдык экспансия стратегияларын курууга умтулган негизги ташка айлантат.

Демографиялык өзгөрүүлөр жана андан келип чыккан жумушчу күчүнүн жетишсиздиги, жеткирүү түйүндөрүндөгү тоскоолдуктар, өзгөчө муниципалдык деңгээлдеги оор карыз,

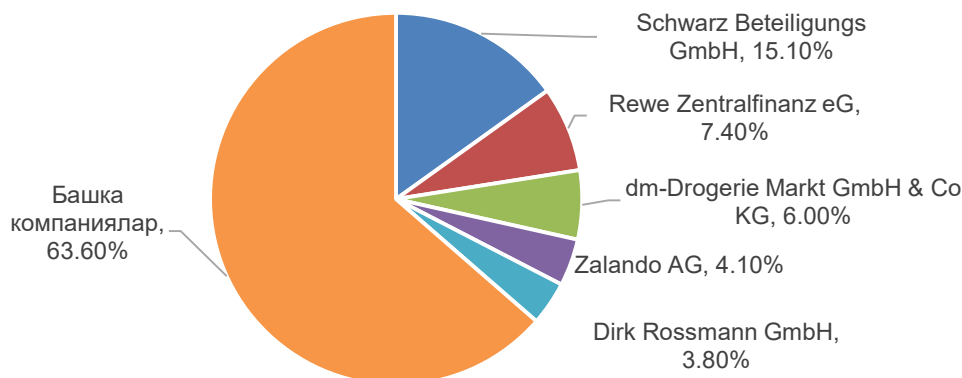
⁶⁶ Экономикалык эркиндик индекси (англ. Index of Economic Freedom) – Экономикалык эркиндик индекси экономикалык эркиндик менен ар кандай оң социалдык жана экономикалык максаттардын ортосундагы позитивдүү байланышты документтештирет.

жогорку инфляция жана Украинадагы согуштан улам электр энергиясынын кымбатташы кыска мөөнөттө Германиянын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн төмөндөтүүчү факторлор болуп саналат.

Германияда чекене соода ресторандар жана барлар, спорт жана оюн-зоок кызматтары, ошондой эле өкмөт, коргонуу жана жыргалчылыкка болгон суроо-талап менен шартталган. Бул сатып алуучулар 2022-жылы жалпы суроо-талаптын 44,9% түзгөн, бул тармак негизги сатып алуучуларга абдан көз каранды экенин көрсөтүп турат. Ресторандарда жана барларда, спорт жана оюн-зоок кызматтарында, өкмөттө, коргонууда жана жыргалчылыкта өсүш 2022-жылдан 2027-жылга чейин тездейт, бул болжолдонгон мезгил ичинде чекене суроо-талаптын жогору экендигин көрсөтөт⁶⁷.

Инфляциянын уланып жаткан басымы немис керектөөчүлөрүнүн сатып алуу жөндөмдүүлүгүн чектеп, дискрециялык чыгымдардын өсүшүнүн басаңдашына алып келет деп күтүлүүдө. Бирок, узак мөөнөттүү келечекте керектөөчүлөрдүн кирешелери өндүрүмдүүлүктүн өсүшүнүн, инфраструктурага инвестициянын жана күчтүү технологиялык прогресстин эсебинен өсөт. Натыйжада, келечектеги дискрециялык сатып алуу жөндөмдүүлүгү негизинен эң жогорку орточо киреше деңгээлинен пайда ала турган орто жаштагы керектөөчүлөрдүн арасында топтолот.

47-сүрөт. 2022-жылы ири чекене компаниялардын жүгүртүүсү⁶⁸

Булак: © Euromonitor International

Тармакта иштеген компаниялардын жалпы саны 2022-жылы 710 242 компанияга азайган. Тармакты бытыранды деп кароого болот, анткени беш ири компания 2022-жылы өндүрүштүн наркынын 36,4% түзгөн. Өнөр жайынын концентрациясы жыл ичинде өстү. *Schwarz Beteiligungs GmbH* Германиянын чекене секторундагы алдыңкы компания бойдон калган (рыноктун үлүшү 15,1%).

КЫЗМАТТАШУУНУН ӨКМӨТ АРАЛЫК ПЛАТФОРМАЛАРЫ

Кыргызстан менен Германиянын ортосундагы мамилелер 1992-жылдагы мамилелердин негиздери жөнүндө Биргелешкен Билдирүүдө жана 1992-жылы Дипломатиялык мамилелерди орнотуучу документте каралган укуктук базага негизделген. Германия Кыргызстандын Европадагы эң маанилүү өнөктөштөрүнүн бири болуп эсептелет жана алардын эки тараптуу мамилелери бекем жана достук байланыштарга негизделген.

⁶⁷ Euromonitor International 2023.

⁶⁸ Отчет «Германиядагы чекене соода: ISIC 52». Euromonitor International, ноябрь 2023-ж.

Дүйнөдөгү алдыңкы экономикалардын бири жана Европадагы эң ири Германия Кыргызстан үчүн албетте чоң кызыгууну жаратат.

Соода-экономикалык кызматташтыкты өнүктүрүү үчүн келишимдик-укуктук база түзүлдү, алардын арасында 1997-жылдын 28-августундагы Инвестицияларды колдоо жана өз ара коргоо жөнүндө келишим жана 2005-жылдын 1-декабрындагы Кош салык салуудан качуу жана Кирешелерге жана мүлккө салыктарды төлөөдөн качууга жол бербөө жөнүндө макулдашуу.

2023-жылдын 29-сентябрында жумушчу сапарынын алкагында КР Президенти Садыр Жапаров Борбордук Азия өлкөлөрүнүн башка лидерлери менен Германиянын Федералдык Президенти Франк-Вальтер Штайнмайер менен жолугушту.

2023-жылдын 8-ноябрында КР Министрлер Кабинетинин Төрагасы Акылбек Жапаровдун Германияга болгон жумушчу сапарынын алкагында кыргыз жана германиялык компаниялардын өкүлдөрүнүн катышуусунда Кыргыз-Герман Ишкер кеңешинин экинчи отуруму болуп өттү, ошондой эле өкмөттүн өкүлдөрү. Ошондой эле иш сапардын алкагында «Гамбургда Кыргызстандын экономика күнү» кыргыз-герман бизнес-форуму уюштурулду.

КР ишкерлери жыл сайын Германияда ар кандай эл аралык көргөзмөлөргө катышат: «Жашыл жумалык», «Biofach Nürnberg», «ITB Berlin», «Anuga», «Bazaar Berlin» жана башкалар.

НЕГИЗГИ СООДА КӨРГӨЗМӨЛӨРҮНҮН ЖАНА В2В⁶⁹ АЯНТЧАЛАРЫНЫН ТИЗМЕСИ

Германия дүйнөдөгү эң ири соода көргөзмөлөрүн жана конференцияларын уюштурган ири экономика болуп саналат, анда Германиядан, Европадан жана дүйнө жүзү боюнча сатып алуучулар менен тааныша аласыз.

23-таблица. Германиядагы көргөзмөлөрдүн тизмеси

Аталышы	Тематикасы	Өткөрүлгөн жана жери	күнү
«IPM Essen» эл аралык көргөзмөсү	Багбанчылык	23-26 январь (Эссен)	2024
«Эл аралык жашыл жумалык» эл аралык көргөзмөсү	Тамак-аш, суусундуктар, айыл чарба, багбанчылык	19-28 январь (Берлин)	2024
«Ambiente» эл аралык көргөзмөсү	Керектөөчү товарлар	26-30 январь (Франкфурт-на-Майне)	2024
«ISM» эл аралык көргөзмөсү	Кондитердик азыктарды жана снектерди чыгаруу	28-31 январь (Кельн)	2024
«FRUIT LOGISTICA» эл аралык көргөзмөсү	Жемиштер жана жашылчалар	7-9 февраль (Берлин)	2024
«BIOFACH+ VIVANESS» эл аралык көргөзмөсү	Органикалык тамак-аш, табигый жана органикалык азыктар	13-16 февраль (Нюрнберг)	2024
«Internationale Handwerksmesse» эл аралык көргөзмөсү	Кол өнөрчүлүк	28 февраль – 3 март 2024 (Мюнхен)	
«ITB» эл аралык туристтик көргөзмөсү	Туризм	5–7 март (Берлин)	2024
«Internoga» эл аралык көргөзмөсү	Мейманкана, гастрономиялык жана нан (наабайкана) бизнеси	8–12 март (Гамбург)	2024
«Anuga FoodTec» эл аралык көргөзмөсү	Тамак-аш өндүрүшүнүн технологиялары	19–22 март (Кельн)	2024

⁶⁹ b2b – business-to-business. Бул компаниялар ортосундагы соода-сатык.

«Анига» эл аралык көргөзмөсү	Тамак жасоо	4–8 октябрь 2024 (Кельн)
«ISPO Munich» эл аралык көргөзмөсү	Спорттук буюмдар жана кийимдер	ноябрь 2024 (Мюнхен)

Өнүмдөрдүн үлгүлөрүн киргизүүгө коюлган талаптар

ЕБге экспорттоого уруксаты жок мекемелерден эт, канаттуулар же эжигей камтыган тамак-аш азыктарын сыноо үчүн жөнөтүү үчүн ЕБ кирген биринчи порттун (мамлекеттик) ветеринардык органынан баш тартуу (атайын импорттук уруксат) талап кылынат. Германияга жеткирүү үчүн бул көбүнчө Франкфурт аэропорту. Франкфурт аэропорту Гессенде жайгашкан, ошондуктан Гессендин борбору Висбадендеги ветеринардык кеңсе импорттук уруксаттарды берүүгө жооптуу.

Баш тартуу өтүнүчү формалдуу эмес түрдө электрондук почта аркылуу жөнөтүлүшү мүмкүн, мында продуктунун санын, келип чыккан өлкөсүн, өндүрүш ишканасын, курамын (мисалы, чийки же бышырылган эт), арналышын (мисалы, жабдууларды сыноо, соода көргөзмөлөрүндө көрсөтүү, продукциянын конкурстары) көрсөтүү менен, жана каттоо алуучу компаниянын номери. Бул маалыматтын негизинде ветеринардык кеңсе бул конкреттүү учурда талап кылынган ветеринардык күбөлүктөрдү көрсөткөн импортко уруксат берет.

Импорттук уруксат немис тилинде берилет жана ветеринардык кеңсе бир аз төлөм алат. Убакыттын жана тилдин айырмачылыгынан улам, импортко уруксат алуу үчүн арыз, эгерде мүмкүн болсо, буюмдун немис алуучусу тарабынан каралышы сунушталат.

МАМЛЕКЕТТИК УЮМДАРДЫН ЖАНА БИЗНЕС-АССОЦИАЦИЯЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Экспорттоочулар үчүн экспорттук иш-чараларды пландаштыруунун жана ишке ашыруунун ар кандай этаптарында жардам бере турган мамлекеттик жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролун эстен чыгарбоо маанилүү. Алардын арасында тышкы сооданы жөнгө салуучу органдар жана эл аралык соода-экономикалык мамилелерди өнүктүрүү боюнча иштеген уюмдар бар.

24-таблица. Германиянын мамлекеттик жана башка уюмдарынын байланыш маалыматтары

Уюмдун аталышы	Веб-сайты
Кыргыз Республикасынын Германия Федеративдүү Республикасындагы элчилиги	https://mfa.gov.kg/ru/dm/posolstvo-kyrgyzskoy-respubliki-v-federativnoy-respublike-germaniya
Экономикалык иштер жана климатты коргоо федералдык министрлиги	www.bmwi.de
Федералдык тамак-аш жана айыл чарба министрлиги	http://www.bmel.bund.de/EN
Керектөөчүлөрдүн укугун коргоо жана тамак-аш коопсуздугу боюнча федералдык башкармалыгы	https://www.bvl.bund.de/EN/
Айыл чарба жана тамак-аш боюнча федералдык агентствосу	www.ble.de/EN/Home/home_node.html
Борбордук бажы башкармалыгы	https://www.zoll.de/EN/Home/home_node.html
Федералдык борбордук салык башкармалыгы	https://www.bzst.de/EN/Home/home_node.html
Федералдык финансы министрлиги	bundesfinanzministerium.de
Тышкы иштер министрлиги	www.diplo.de
Федералдык Юстиция министрлиги	www.bmjv.de
Экономикалык кызматташтык жана өнүктүрүү боюнча федералдык министрлиги	www.bmz.de

Соода-өнөр жай палатасы	https://www.dihk.de/en
ЕБ базарына кирүү порталы жана соода жардам кызматы	https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home